

Eindevaluatie Ruimte voor de Vecht 2007-2018

PD | team Beleidsinformatie

BV | team Financiën

Colofon

Uitgave provincie Overijssel

EDO-registratiekenmerk: 2020/0067303

Datum: Februari 2020

Auteur: Koen Docter, Herman Hazelhorst, Rudger Kelder, Maarten Kroes, Marion Matthijsen, Jaap Minnema, Gintarė Morkutė, Peter Auke Nicolaij, Klaas Veenma

Inlichtingen bij:

Koen Docter

Eenheid Publieke Dienstverlening

Team Beleidsinformatie

k.docter@overijssel.nl

Adresgegevens:

Provincie Overijssel

Luttenbergstraat 2

Postbus 10078

8000 GB Zwolle

Telefoon 038 499 88 99

Fax 038 425 48 88

www.overijssel.nl

postbus@overijssel.nl

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	4
1.1	Doelstelling	4
1.2	Onderzoeksvragen	4
1.3	Onderzoeksaanpak	5
2.	Ruimte voor de Vecht volgens de betrokkenen	6
2.1	Doelstellingen: Waterveiligheid, natuur, toerisme en landbouw	6
2.2	Waardering voor de trekkersrol van de provincie	7
2.3	Ook andere partijen droegen veel bij	8
2.4	Enthousiasme over de integrale aanpak	9
2.5	'Als je het resultaat ziet, moet het wel goed gewerkt hebben'	11
2.6	Meer 'reuring' rond de Vecht	12
2.7	Trots op de gecreëerde eenheid	12
2.8	Kritische kanttekeningen	13
3.	Bestedingen	14
4.	Prestaties: beleidsreconstructie	17
4.1	Resultaten: waterveiligheid, natuur, landbouw en toerisme	17
4.2	Opkomst van de Vechtdalidentiteit	17
5.	Conclusie en lessen voor de provincie	18
5.1	Tevredenheid over integrale aanpak	18
5.2	Lof voor trekkersrol provincie	19
5.3	Veel bereikt	19

Bijlage Prestaties Ruimte voor de Vecht

p.22

1. Inleiding

Sinds 2007 heeft de provincie Overijssel samen met de twaalf andere partners (gemeenten, waterschappen, belangenorganisaties) geïnvesteerd in het programma Ruimte voor de Vecht. Dit programma heeft tot doel het Vechtdal herin te richten tot een veilige, beleefbare en half-natuurlijke rivier. Hiermee wordt inhoud gegeven aan de doelstellingen waterveiligheid, natuur, economie (waaronder recreatie in het Vechtdal) en de Vechtdalidentiteit.

Hoewel het programma nog steeds doorloopt, heeft de provincie sinds 1 januari 2019 niet langer de trekkersrol die het sinds het begin had. Daarom wordt in deze evaluatie de balans opgemaakt over het programma Ruimte voor de Vecht en de rol van de provincie daarin gedurende de periode 2007-2018.

1.1 Doelstelling

Deze eindevaluatie dient hoofdzakelijk als verantwoording van het programma naar Provinciale Staten, waarbij bijzondere aandacht uitgaat naar de bijdrage van de provincie. De evaluatie biedt inzicht in de gehele looptijd van Ruimte voor de Vecht, van 2007 tot eind 2018. Hierbij gaat het zowel om het proces als de behaalde resultaten, waarbij outcome (wat levert het de samenleving op, bijvoorbeeld op het gebied van veiligheid en natuur) belangrijker is dan alleen output (wat is er geproduceerd, zoals aanleg van hogere dijken). Belangrijk aspect daarbij is dat er nadrukkelijk aandacht wordt besteed aan de lessen die geleerd kunnen worden van deze aanpak, zodat deze ook bruikbaar zijn voor toekomstige gebiedsgerichte programma's en voor het huidige programma Ruimte voor de Vecht.

1.2 Onderzoeksvragen

Om een vergelijking te kunnen maken met de tussenevaluatie 2012-2015, is een deel van de onderzoeksvragen hetzelfde. In aanvulling daarop wordt nu ook aandacht besteed aan outcome en spin-off-effecten.

1. Welke resultaten zijn met het programma Ruimte voor de Vecht behaald?

- Welke doelstellingen heeft het programma en hoe (en waarom) zijn die de loop der tijd ge(her-)formuleerd?
- In hoeverre zijn de ge(her)formuleerde doelstellingen behaald?
- In hoeverre zijn de prestaties gerealiseerd, en is dat binnen de planning gebeurd?
- Hoeveel geld is besteed?

2. In hoeverre heeft het programma Ruimte voor de Vecht geleid tot spin-off-effecten?

- Welke andere projecten zijn door de betrokken organisaties opgestart die niet direct binnen het programma vallen, maar daar wel mee samenhangen? En wat hebben die projecten opgeleverd?
- Tot welke andere (indirecte) effecten heeft het programma geleid, los van het sec behalen van de doelstellingen en de uitvoering in projecten?
- Welke partijen hebben op welke wijze mee-geïnvesteerd in het bereiken van de doelen? (uren, euro's).

3. Welke ervaringen hebben de partners met de organisatie, aanpak en samenwerking bij de realisatie van projecten?

Hoe hebben de betrokken partijen de integrale aanpak van projecten ervaren?

- Hoe heeft de organisatievorm zich ontwikkeld en hoe hebben de betrokken partijen dit ervaren?
- Welke invloed heeft de werkwijze gehad op de realisatie van de doelstellingen?
- Zijn er doelstellingen gerealiseerd die de partijen zonder Ruimte voor de Vechterverband niet hadden kunnen realiseren (naast de financiering vanuit het programma)?
- Hebben de partijen door deze integrale en inter-institutionele samenwerking beter hun doelen bereikt dan dat ze dat 'in hun eentje' zouden hebben bereikt?

1.3 Onderzoeksaanpak

Er zijn 20 personen geïnterviewd die vanuit verschillende organisaties langdurig betrokken zijn geweest bij het programma Ruimte voor de Vechter (zie bijlage 1). De interviews hebben plaatsgevonden in de periode augustus-oktober 2019. De interviews waren semigestructureerd: er werd gebruikgemaakt van een interviewprotocol om te garanderen dat alle belangrijke onderwerpen aan bod kwamen, maar er was ook ruimte om door te vragen en af te wijken van de volgorde uit het protocol. De onderwerpen binnen het interviewprotocol waren: A) Eigen rol binnen het programma, B) Doelstellingen en resultaten, C) Ervaringen met organisatie, aanpak en samenwerking, D) Relatie tussen organisatievorm en doelen, en E) Spin-off effecten (zie bijlage 2).

De interviews werden afgenomen door steeds wisselende duo's van onderzoekers. Zes onderzoekers hebben de interviews uitgevoerd: vijf daarvan werken bij team Beleidsinformatie van de provincie, één (Marion Mathijssen) is een zelfstandige kwalitatieve onderzoeker. Zij voerde onder meer alle interviews uit met betrokkenen die werkzaam zijn bij de provincie Overijssel. De interviews zijn met toestemming van de geïnterviewden opgenomen. De uitgewerkte teksten van de interviews zijn vervolgens voorgelegd aan de geïnterviewden. Kanttekening bij interviews die gaan over een dergelijke lange periode is dat herinneringen van de laatste jaren nog verser in het geheugen zitten en daarom soms meer gewicht kunnen krijgen dan gebeurtenissen uit de beginjaren.

Team Financien heeft een overzicht gemaakt van de begroting en bestedingen binnen het programma Ruimte voor de Vechter (Hoofdstuk 3). Daarnaast is door middel van desk research ook teruggeblikt op de programmaresultaten, om middels een beleidsreconstructie inzicht te bieden in alle projecten die onder de vlag van Ruimte voor de Vechter zijn uitgevoerd. De resultaten van dit desk research worden gepresenteerd in een aanvullend document (Prestaties Ruimte voor de Vechter 2007-2018), waarin achtereenvolgens aandacht wordt besteed aan de doelstellingen waterveiligheid, natuur en sociaaleconomische impuls. In hoofdstuk 4 worden enkele cijfermatige uitkomsten hiervan uitgelicht. In dit document zijn in de bijlagen tabellen opgenomen met daarin alle uitgevoerde projecten binnen het programma Ruimte voor de Vechter. Deze projecten zijn daarnaast ook weergegeven op kaarten die bij deze evaluatie worden geleverd.

2. Ruimte voor de Vecht volgens de betrokkenen

2.1 Doelstellingen: Waterveiligheid, natuur, toerisme en landbouw

De hoofddoelen van het programma Ruimte voor de Vecht zijn bij alle geïnterviewden wel bekend. Ze leggen de accenten soms wel anders. Sommigen sommen direct puntsgewijs de losse doelen op: waterveiligheid, natuur, toerisme en landbouw, waarbij de laatste twee soms samen worden genoemd als een sociaaleconomische impuls voor het Vechtdal. Hierbij is ook opgemerkt dat sommige doelen deels van bovenaf (Rijk, EU) zijn opgelegd en concreet zijn vastgelegd (waterveiligheid en natuur), terwijl de sociaaleconomische doelen wat zachter zijn (toerisme, identiteit, etc.). Tussen deze doelen trad soms wat schuring op, vooral tussen natuur en de andere doelen – toerisme, landbouw en waterveiligheid. Volgens sommige belangenorganisaties kreeg natuur te veel aandacht, terwijl de natuurorganisaties juist opmerkten dat de provincie in de rol van trekker van het programma de eigen natuurdoelen soms leek te vergeten en het verdedigen ervan overliet aan de natuurorganisaties.

Anderen noemen in de eerste plaats de half-natuurlijke laaglandrivier als overkoepelend doel, waarmee de partijen met uiteenlopende doelen zijn samengebracht. Wat dit begrip precies inhoudt, is niet concreet gedefinieerd. De meningen verschillen of dit wel of niet wenselijk was. Aan de ene kant biedt dit enigszins abstracte begrip alle partijen de ruimte het aan hun eigen doelen te verbinden, terwijl het toch een richting van de ontwikkelingen aangeeft. Het concept half-natuurlijke laaglandrivier biedt zowel kansen voor de natuur als waterveiligheid, alsook voor toerisme, boeren en andere ondernemers. Aan de andere kant vinden sommigen dat het begrip beter gedefinieerd had kunnen worden. Het feit dat de doelen behoorlijk abstract zijn, betekent namelijk dat het lastig is de realisatie ervan te beoordelen. Toch werpt een betrokkene tegen dat het te vroeg concreet maken van doelen en bijbehorende randvoorwaarden ook problemen kan opleveren. De vroeg vastgestelde maximale vaardiepte van 50 centimeter heeft bijvoorbeeld sterk de discussie bepaald. Volgens deze betrokkene leidde dit tot een onterechte aanname dat elke afwijking van deze 50 centimeter tot een minder 'natuurlijke' rivier zou leiden:

Als er toch iets is waar ik kritisch op zou zijn, is het dat we al heel snel achter het idee zijn gaan aanlopen dat die rivier 50 cm diep zou worden. Heel snel (te snel) in het proces en on-onderbouwd is dat een uitgangspunt geworden. Dat kwam bij het waterschap vandaan: dat half-natuurlijke houdt in dat het op termijn door de dynamiek 50 cm zou worden. Maar in de praktijk ligt het met de huidige dynamiek niet voor de hand dat de rivier daadwerkelijk zo ondiep zou worden en daar mag je ook niet meer vanuit gaan. Maar omdat dat het beeld was, is dat wel het uitgangspunt geweest. En bij wat alles wat daar vanaf week, hebben we 'concessies gedaan aan onze natuurdoelen'. Dit is leidend geweest in alle discussies. Achteraf gezien had je meer het gevoel van consensus gehad als die 50 cm niet zo prominent in onze gedachten was geslepen. De Loire was het ideaalbeeld, maar in werkelijkheid zal de Vecht nooit de Loire zijn. [...]

Doordat we nu afscheid hebben genomen van de 50 cm, lijkt het net alsof we afscheid hebben genomen van dat beeld van de rivier. Terwijl in werkelijkheid de 50 cm niet klopte.

De betrokkenen vonden de doelen vanaf het begin duidelijk, maar een deel merkt wel op dat er accentverschuivingen hebben opgetreden: van een sterke focus op waterveiligheid naar meer aandacht voor toerisme en natuur. De Vechtdalidentiteit is gaandeweg als thema belangrijker geworden. Klimaatverandering, energie en duurzaamheid hebben de laatste jaren aan belang gewonnen, door de toegenomen maatschappelijke aandacht voor deze thema's. Bovendien is er meer aandacht gekomen voor droogteproblematiek. Mede

door de droogte van 2017-2018 wordt nu niet alleen meer gekeken naar wateroverlast door teveel water, maar ook naar een watertekort. Betrokkenen vinden dergelijke verschuivingen logisch. Verder is burgerparticipatie in recente jaren belangrijker geworden, al is dat meer proces dan een doel.

Sommige doelen zijn nooit 'af'

De betrokkenen verschillen van mening over de vraag in hoeverre de doelen van Ruimte voor de Vecht al zijn behaald. Dit heeft waarschijnlijk te maken met de abstractie van de doelen. Verder zijn er mogelijk ook verschillende interpretaties van welke doelen op dit punt zijn behaald: de doelen tot 2019 of die tot 2050? Daarnaast is het startpunt van Ruimte voor de Vecht enigszins onduidelijk: er liepen immers al verschillende initiatieven en het programma begon dus niet echt vanaf 'nul'. Wel zijn de betrokkenen het erover eens dat er op alle fronten al veel is bereikt: *'Waterveiligheid, economie, gezondheid, toerisme, alles is meegenomen. Het toerisme in het gebied is enorm en de natuur is toegevoegd. Dit is ook goed voor het vestigingsklimaat, want een mooie omgeving is een belangrijke factor. Dankzij Ruimte voor de Vecht zijn we nu naar de Vecht toegekeerd.'*

Sommigen stellen dat de waterveiligheidsdoelen al wel zijn behaald, terwijl anderen juist opmerken dat het nog lang duurt voordat alles af is. Of ze benadrukken dat je altijd aan waterveiligheid moet blijven werken en het daarom simpelweg nooit af is. Ook de half-natuurlijke laaglandrivier heeft in bepaalde opzichten altijd onderhoud nodig. Wel is het duidelijk dat er meanders en nevengeulen zijn aangelegd. Daarnaast is de Vecht bevaarbaar gemaakt, met sluizen. Partijen zijn over het algemeen tevreden over het bereikte compromis op dit vlak. Het realiseren van natuurdoelen kost in het algemeen bijzonder veel tijd. Wel zijn er meer natuurlijke oevers gekomen.

Wat de sociaaleconomische doelen betreft, vinden de meeste betrokkenen dat er al veel is bereikt, al is dit lastig meetbaar. De streek is aantrekkelijker geworden voor toerisme, de kernen hebben zich duidelijk meer naar de rivier gekeerd en het Vechtdal is als merk op de kaart gezet. Het Vechtdal heeft aan bekendheid gewonnen en de 'Vechtdalidentiteit' van bewoners heeft zich ook ontwikkeld. Al met al is er meer reuring gekomen in het Vechtdal.

De combinatie van natuurdoelen met landbouw wordt wel vaak genoemd als uitdaging. Vraagstukken rond landbouw waren ook complex omdat in de uitvoering van Ruimte voor de Vecht uiteindelijk vooral is gekeken naar de smalle strook dichtbij de Vecht, hoewel oorspronkelijk vanuit het Masterplan de insteek was een bredere strook (4-5 km) mee te nemen. Probleem hierbij is dat veel landbouwondernemers die land rond de Vecht bezitten, verder van de rivier gevestigd zijn. Dit maakte het lastiger ze erbij te betrekken en te subsidiëren.

Gevraagd naar hun eigen specifieke doelen, blijkt dat niet iedereen de eigen doelen volledig heeft behaald, maar dat ze toch tevreden zijn over de uitkomsten. Hierbij geven sommige partijen zelfs aan dat ze meer hebben bereikt dan ze van tevoren hadden verwacht.

2.2 Waardering voor de trekkersrol van de provincie

De provincie heeft duidelijk een trekkende rol gehad. Deze aanjaagfunctie bleek uiteraard uit de financiering, waarin de provinciale bijdrage belangrijk was: *'het provinciale geld was een hele belangrijke prikkel, zonder het geld kwam het niet zomaar op gang'*. Een

betrokkene vanuit de provincie stelt kritisch dat de provincie vooral een subsidieloket was, maar dit sentiment wordt niet gedeeld door andere betrokkenen. Anderen benadrukken juist dat de provincie ook degene was die partijen met elkaar verbond en boven de andere partijen stond, kritisch en neutraal. De rol van de provincie paste ook heel goed bij de schaal van het project: een aantal gemeenten en waterschappen langs de Vecht. Het was de bewaker van de integraliteit. Het organisatorisch vermogen van de provincie was cruciaal: programmaleiders waren *'ollemannetjes'* die iedereen bij elkaar brachten en de activiteiten coördineerden. Andere partijen spreken hun waardering uit voor deze rol als programmatrekker en prijzen de kwaliteiten van de mensen binnen de provincie. Ze benadrukken het belang van een goed programmamanagement, met een programmaleider, een secretaris en een programmateam. Volgens één van de gemeenten had de provincie *'een aanjaagfunctie, maar ook een regiefunctie'*.

Wel merken de natuurpartijen op dat in tegenstelling tot de faciliterende rol, de inhoudelijke rol van de provincie soms wat is ondergesneeuwd. De provincie liet het behartigen van de natuurbelangen over aan de natuurorganisaties en besteedde minder aandacht aan de eigen beleidsdoelen op dit gebied. Het feit dat dezelfde gedeputeerde vanaf het begin betrokken is geweest, droeg bij aan de stabiliteit en de verbinding tussen de partijen. De provincie heeft in eerste instantie deelgenomen aan Ruimte voor de Vecht om het gebied door gezamenlijke gebiedsontwikkeling te versterken en daarbij natuurdoelstellingen te realiseren. Hierbij was al snel duidelijk dat voor het realiseren van deze doelen een efficiënte projectorganisatie nodig was, met goede betrokkenheid van andere partijen. De provincie had duidelijk een machtspositie, zo wordt opgemerkt vanuit een gemeente: *'Het is een gezamenlijk programma, maar ook een provinciaal programma, waar de provincie de regie had en bepaalde wie er betrokken zou zijn. Anders krijg je geen geld of geen goedkeuring'*.

2.3 Ook andere partijen droegen veel bij

Daarnaast leverden de waterschappen een grote bijdrage aan Ruimte voor de Vecht, door zowel tijd als geld in het programma te investeren. Het Waterschap Vechtstromen wordt in het bijzonder genoemd als doortastend en geprezen vanwege het over de eigen grenzen kunnen heen kijken. Ook de gemeente Hardenberg krijgt lof van andere partijen, met complimenten voor de betrokken personen binnen deze gemeente. Staatsbosbeheer wordt geprezen omdat het veel voor de natuur heeft gedaan.

Binnen Ruimte voor de Vecht werken overheidsorganisaties samen met belangenorganisaties. Soms is het verschil in instelling tussen beide groepen merkbaar: de overheidsorganisaties werken projectmatig, terwijl de belangenorganisaties logischerwijs vooral werken vanuit de belangen van hun achterban. Bovendien zijn er aanzienlijke verschillen in capaciteit: de provincie heeft een stevige menskracht en kan daardoor een hoog tempo aan, terwijl het voor sommige belangenorganisaties soms lastiger bij te benen is omdat ze hun tijd moeten verdelen over verschillende projecten en programma's.

Een aantal geïnterviewden merkt op dat de landbouw, vertegenwoordigd door de LTO, te weinig betrokken was. De LTO zelf onderschrijft dat de rol beperkt was en wijt dit deels aan de beperkte capaciteit. Daarnaast bleken landbouwdoelen ook vaak lastig te verenigen met andere doelen, vooral natuur. Toch wordt ook opgemerkt dat de LTO soms een doorslaggevende rol heeft gespeeld in het bij elkaar brengen van agrariërs, bijvoorbeeld in Rheezermaten. De LTO zelf is ook niet ontevreden over de behaalde resultaten. De land-

bouworganisatie vindt wel dat Ruimte voor de Vecht nogal sterk gericht is op de vrijetijds-economie, waardoor bij agrariërs het beeld is ontstaan dat er vooral wordt gekeken naar recreatieve verdienmodellen. Er wordt soms te makkelijk gedacht dat agrariërs kunnen (en willen) overschakelen naar andere verdienmodellen.

Ook NMO zat in een wat lastige positie, aangezien het een achterban van meerdere organisaties moest vertegenwoordigen. Deze achterban stelde zich soms compromisloos op en was daardoor lastig tevreden te houden. Als vertegenwoordiger was de NMO zelf meer integraal ingesteld, wat soms leidde tot een lastige spagaat.

Veel partijen zijn kritisch over de rol van VNO-NCW, dat zich later bij Ruimte voor de Vecht heeft aangesloten. De reden om VNO-NCW bij Ruimte voor de Vecht te verwelkomen was dat het de belangen van ondernemers rond de Vecht zou vertegenwoordigen. De ondernemingsorganisatie wordt echter verweten in de praktijk teveel een one-issue partij te zijn geweest, die hoofdzakelijk lobbyde voor de bevaarbaarheid van de Vecht. Een geïnterviewde spreekt daarom van '*de belangenvereniging van de bootjes*'. Verscheidene betrokkenen vonden het storend dat de botsingen tussen VNO-NCW en de natuurluipartijen over dit thema gedurende een periode teveel de discussie binnen Ruimte voor de Vecht domineerden. Deze discussie ligt bij velen nog vers in het geheugen, omdat het vooral de laatste jaren een belangrijk thema was. Anderen relativeren de heftigheid van deze discussie, of menen dat een beetje schuring tussen de partijen ook wel goed is voor het resultaat. Daarnaast merken sommigen op dat VNO-NCW zich wel degelijk constructief opstelde en dat er uiteindelijk tot een werkbaar compromis is gekomen rond bevaarbaarheid. Volgens deze visie vertegenwoordigde de organisatie daarmee wel een relevant en noodzakelijk perspectief. VNO-NCW zelf is tevreden met de behaalde resultaten.

2.4 Enthousiasme over de integrale aanpak

Alle partijen zijn het er over eens dat het programma een succes is en dat de integrale manier van werken heeft bijgedragen aan de behaalde resultaten. Ze zijn enthousiast over het programmateam, dat goed samenwerkte en een goede organisatie kende. Vooral over de beginperiode oordelen de geïnterviewden bijzonder positief over de samenwerking en sfeer. Later zijn er veel wisselingen geweest van betrokkenen personen: met name de vier wisselingen van programmaleiders bij de provincie droegen niet bij aan de continuïteit. Ook zijn er wel scherpere tegenstellingen ontstaan, vooral met de komst van VNO-NCW.

Een belangrijke factor voor het succes was het creëren van een veilige en betrouwbare sfeer, waarbij iedereen goed weet wat de opgave is voor de ander. Dit heeft bijgedragen aan het ontstaan van een gezamenlijke identiteit, waarbij de betrokkenen zich echt onderdeel voelen van het programmateam. De betrokkenen kijken dan ook met plezier terug op de samenwerking, zowel inhoudelijk als persoonlijk. Ze geven aan dat het 'echt als een leuke club voelt, waarin mensen elkaar weten te vinden'. De partijen zijn naar elkaar toegroeid en er is een goed samenspel ontstaan. Daarbij voelen de verschillende partijen zich echt eigenaar van het programma. De betrokkenen hebben nu ook profijt van het ontstane netwerk bij andere projecten, buiten Ruimte voor de Vecht.

De provincie heeft de integraliteit sterk benadrukt en slaagde erin mensen bij elkaar aan tafel te brengen. Veel betrokkenen beschrijven de aanpak Ruimte voor de Vecht als uniek en onvergelijkbaar, door de constructieve samenwerking tussen een groot aantal partijen met uiteenlopende ideeën en belangen. Dankzij het programma hebben partijen over hun grenzen heen gekeken, wat heeft bijgedragen aan onderling begrip en compromissen. Ze snappen elkaars standpunten en de lastige afwegingen die soms moeten worden gemaakt.

Zo stelt een betrokkene: *'Het wederzijds begrip en respect voor de belangen van de anderen heeft geleid tot het succes.'* Een ander zegt: *'De partijen hebben hun best gedaan om samen tot een compromis of optimum te komen. Er werd altijd gekeken wat dat betekent voor andere functies en andere gebruikers'*. Keerzijde van de medaille is dat de afzonderlijke partijen daardoor soms niet volledig hun eigen doelen behalen. Tevredenheid met het proces overvleugelt echter eventuele teleurstellingen over specifieke resultaten.

De integrale aanpak van Ruimte voor de Vecht kwam op verschillende manieren tot uiting. Zo was het vertrekpunt (de visie) van het programma al integraal, doordat het in samenwerking was opgesteld. Bovendien zitten gedurende het programma alle partijen samen aan tafel en heeft iedereen vanuit zijn eigen achtergrond inbreng. Daarnaast is ook de projectkeuze integraal, aangezien veel projecten betrekking hebben op verschillende partijen en doelen. Projecten als het Vechtpark, Camping de Koeksebelt en het Tientorenplan worden vaak genoemd als succesvolle voorbeelden van integrale projecten, waarin meerdere doelen zijn verenigd (natuur, toerisme, waterveiligheid). Verder is niet alleen sprake van thematische integraliteit, maar ook van ruimtelijke integraliteit. Er wordt namelijk gekeken naar de samenhang tussen plaatsen, over de grenzen van gemeenten en waterschappen heen, met de Vecht als verbinding. Het programma Ruimte voor de Vecht heeft integraal werken duidelijk gestimuleerd. Daarnaast is integraliteit tot op zekere hoogte ook al ingebed binnen sommige betrokken partijen: zo komt de combinatie van landbouw, natuur en toerisme al duidelijk tot uiting binnen de landgoederen.

Vanuit één van de betrokken gemeenten wordt het succes van de integrale samenwerking binnen Ruimte voor de Vecht als volgt omschreven:

'Je zoekt als gemeente naar de som der delen, wij zijn niet verantwoordelijk voor natuurbeleid of water, maar tegelijk zijn alle gevolgen heel voelbaar voor ons. Maar ook economie en landbouw spelen een rol. En daaruit kwamen de kracht en noodzaak voor RvdV naar voren: je had een tafel nodig waaraan alle partijen betrokken waren.' En *'De kracht is dat we zowel LTO als NMO aan tafel hadden en hielden en ze uitdaagden mee te doen. Het is meer dan afstemming. Het feit dat je iedereen aan tafel hebt, een brede vertegenwoordiging, houdt je scherp.'*

Ook een betrokkene vanuit een maatschappelijke organisatie stelt: *'de gekozen manier van samenwerken heeft ons als partij sterker gemaakt en er is meer bereikt'*.

Er waren ook wel wat kritische opmerkingen over de integrale aanpak. De maatschappelijke organisaties waren iets kritischer dan de overheidsinstellingen. Zo had er volgens sommigen aan het begin meer aandacht mogen zijn voor de verhouding tussen koers en samenwerking, zodat de partijen makkelijker over de grenzen van de eigen thema's heen konden kijken om de verbinding te zoeken:

'Het programmateam kwam maandelijks bij elkaar en vooral in het begin was het zoeken naar verhoudingen, samenwerking en koers. Het was dus lastig om buiten de eigen opdracht te werken en een koppeling te maken met de andere thema's en partijen. Het was beter geweest als dit aan de voorkant of tijdens de looptijd van het programma meer aandacht had gekregen en was uitgewerkt.'

Ook had aan het begin wellicht beter nagedacht kunnen worden wie er aan tafel moest zitten: zo had VNO-NCW bijvoorbeeld ook vanaf het begin kunnen meedoen. Een enkeling

merkt kritisch op dat er weinig directe bijdrage was van inwoners: hoewel er veel is gerealiseerd dat inwoners wel waarderen, kregen ze niet de kans zelf te agenderen en met initiatieven te komen. Een kritische geïnterviewde noemt het daarom een *'overheidsfeestje, super professioneel maar ver van de inwoners'*.

Niet bij alle afzonderlijke projecten binnen Ruimte voor de Vecht was sprake van evenveel integraliteit: bij sommige projecten waren de partijen toch vooral bezig met hun eigen speerpunten. Ook wordt de vraag geopperd of de integraliteit binnen de provincie zelf wel voldoende was: provinciale betrokkenen waren eerder 'watermensen' dan 'natuurmensen', terwijl binnen de provincie nog sterk vanuit beleidsthema's wordt gedacht. Tot slot wordt ook gesteld dat waterveiligheid lastig integraal te maken is, aangezien de veiligheidsbelangen altijd prioriteit krijgen boven andere doelen.

Al met al heeft de samenwerking volgens betrokkenen duidelijk meerwaarde gehad. Het heeft gezorgd voor agendering, tot tastbare successen geleid en tot brede acceptatie van compromissen. Daarbij functioneerde de programmaleider als spin in het web.

2.5 'Als je het resultaat ziet, moet het wel goed gewerkt hebben'

De betrokkenen zijn positief over de behaalde resultaten. Zo merkt een van hen op: *'als je het resultaat ziet, dan moet het wel goed gewerkt hebben'*. Sommigen geven zelfs aan dat er dankzij de gebruikte aanpak uiteindelijk meer is gerealiseerd dan oorspronkelijk beoogd. De eerder genoemde camping De Koeksebelt geldt hierbij als een vaak genoemd, positief voorbeeld. Bovendien is het merk 'Vechtdal' duidelijk versterkt en is er een blijvend netwerk gecreëerd. De betrokkenen schatten in dat veel resultaten niet zouden zijn gerealiseerd zonder het programma Ruimte voor de Vecht, of het had niet de kracht van de huidige uitwerking gehad. Sommige doelen hadden misschien wel kunnen worden bereikt zonder het programma, maar hadden dan een lagere kwaliteit gehad of meer tijd in beslag genomen. Het programma had volgens vele betrokkenen dan ook een enorme meerwaarde. Zo wordt vanuit een van de waterschappen gesteld:

'Het waterschap had het wel moeilijker gehad zonder het programma om doelen en resultaat te bereiken. Ten eerste financieel moeilijker. Maar het zit ook in de integraliteit van projecten. Zonder dat programma waren ook niet dezelfde resultaten bereikt: dan hadden ze die sluizen niet gehad, hadden ze niet kunnen varen op de Vecht. Dus bepaalde dingen waren niet gerealiseerd. De KRW [Kaderrichtlijn Water] was verplicht, maar dat hadden ze dan minimalistischer gedaan. Dus je bereikt vooral kwaliteit en meer.'

Ook de gemeenten geven aan dat ze dankzij het programma Ruimte voor de Vecht meer voor elkaar hebben gekregen dan anders het geval was geweest. Ze konden dankzij het programma doelen agenderen en middelen genereren. Het hielp om binnen de gemeente politiek momentum te creëren.

Wel wordt opgemerkt dat de keuze het programma te richten op een smalle strook langs de Vecht, ertoe heeft geleid dat wat verder weg gelegen gebieden buiten beschouwing zijn gelaten. Het Masterplan vermeldde nog wel dat het programma zich op een strook van circa 5 km langs de Vecht zou richten. Ook vinden sommigen dat de lange termijn soms is vergeten. Slechts één betrokkene trekt de meerwaarde van het programma enigszins in

twijfel en meent dat waterveiligheid en natuur ook prima zonder het programma gerealiseerd hadden kunnen worden.

2.6 Meer 'reuring' rond de Vecht

Veel betrokkenen merken op dat de sfeer in en het karakter van het Vechtdal merkbaar zijn veranderd. De kernen langs de Vecht die eerst met hun rug naar de rivier gekeerd waren, hebben zich nu weer terug naar de rivier gekeerd:

'Ruimte voor de Vecht heeft enorm veel betekend voor Hardenberg, Ommen, Dalfsen en – in mindere mate – de wijk Berkum in Zwolle. De Vecht was eerder de 'afvoerput' van deze dorpen. Nu is het veel meer de voorkant geworden van het dorp. Het is bijzonder hoe dat is gelukt. Ruimte voor de Vecht is één van de weinige gebiedsontwikkelingen waarin het echt is gelukt het karakter van het gebied te veranderen.'

Dit blijkt volgens de betrokkenen onder meer uit toegenomen toeristische activiteit, meer werkgelegenheid en meer inwoners. In tegenstelling tot veel andere gemeenten binnen Overijssel, is er in het Vechtdal geen sprake van krimp. Er is dan ook meer reuring op en langs de Vecht ontstaan. In Hardenberg is een watersportvereniging opgericht, in Ommen is nu een jachthaven en in het gebied worden nu ook bootjes verhuurd. De gehele streek is duidelijk aantrekkelijker geworden. Bovendien hebben alle activiteiten en resultaten van het programma bijgedragen aan een sterkere identiteit en bewustwording. Mensen zijn nu trots op de Vecht. Ook het ontstaan van een netwerk van betrokkenen wordt gezien als een nuttig resultaat van het programma. Mensen weten elkaar nu beter te vinden.

Het Vechtdal is als merk op de kaart gezet, ook dankzij projecten als de verhalenpalen en de cultuurhistorische atlas. Dit zijn typisch projecten die relatief weinig hebben gekost, maar wel een groot effect hebben gesorteerd. Er is nu veel energie bij gemeenten, ondernemers en inwoners langs de Vecht, waarbij iedereen elkaar beter weet te vinden. Ook de samenwerking met Duitsland is volgens sommigen verbeterd.

2.7 Trots op de gecreëerde eenheid

Op de vraag waar ze het meest trots op zijn, geven de betrokkenen uiteenlopende antwoorden, afhankelijk van hun eigen rol. Velen geven aan dat ze trots zijn op wat er over de gehele linie is bereikt en hoe ze dat als team tot stand hebben gebracht. Ze vinden dat er boven verwachting is gepresteerd: *'Toen we begonnen, dacht niemand dat we het merk Vechtdal op kaart zouden kunnen zetten. Ze waren sceptisch. Maar daar zijn we toch in geslaagd en daar kun je trots op zijn. We hebben een eenheid gecreëerd, met heel mooie natuur, economische kansen en waterveiligheid.'* De eerder genoemde observatie dat de kernen langs de Vecht zich naar de rivier hebben gekeerd, wordt gezien als een grote prestatie. Ook zijn de betrokkenen blij dat de samenwerking in goede sfeer verliep, ondanks de ogenschijnlijk zeer verschillende invalshoeken van sommige betrokken organisaties. Volgens sommigen wekt de succesvolle samenwerking zelfs de bewondering van buitenstaanders.

Specifieke projecten waarop de betrokkenen trots zijn, zijn onder meer het Vechtpark Hardenberg, de Vechtcorridor bij Zwolle, camping de Koeksebelt, de grensmeander en de verlegging van de N340 om meer ruimte voor de Vecht te creëren. Een betrokkene noemt het

bezoek van koningin Beatrix in 2009 als een moment van trots. Een ander wijst op de vooruitgang die is geboekt op het gebied van de ecologische hoofdstructuur, terwijl een ander wijst op de topcampings langs de Vecht. Vanuit een waterschap wordt benadrukt dat oevers zijn ontsteend, nevengeulen zijn aangelegd, koeien nu tot aan de rivier kunnen grazen en toeristen ook tot aan het water kunnen komen. Ondanks de stevige botsingen zijn zowel natuurorganisaties als VNO-NCW uiteindelijk trots op het gezamenlijke vaarbeleid: dat het bijdraagt aan het leuk kunnen beleven van de rivier maar niet ten koste gaat van rust en natuur.

2.8 Kritische kanttekeningen

De meningen van de betrokkenen lopen uiteen over wat ze een volgende keer anders zouden aanpakken. Hun kritische opmerkingen sluiten grotendeels aan bij kritische kanttekeningen die hier al eerder zijn genoemd: zo hadden natuurorganisaties graag meer betrokkenheid gezien van natuurmensen vanuit de provincie, en vinden sommigen dat meer betrokkenheid van inwoners welkom was geweest. Dit laatste zou gerealiseerd kunnen worden door meer ruimte te creëren voor initiatieven vanuit de samenleving, bijvoorbeeld via een Initiatief- en Adviesraad voor bewoners, zoals in het Nationaal Landschap IJsseldelta. Eén geïnterviewde vindt dat kaders en doelstellingen van tevoren beter hadden kunnen worden vastgesteld. Een ander eerder genoemd kritiekpunt is dat er mogelijk te snel (en zonder sterke onderbouwing) is verondersteld dat de rivier 50 cm diep zou worden. Het vroeg vaststellen van deze diepte heeft de discussie geen goed gedaan, want bij alles wat hier van afweek was de aanname dat er concessies zouden worden gedaan aan de natuur, terwijl dat in werkelijkheid niet klopte.

Ook sommige anderen hadden de lange discussie over de vaardiepte graag achterwege gelaten. Een betrokkene vanuit een gemeente is kritisch over het feit dat er vanaf het begin is uitgegaan van een half-natuurlijke rivier, in plaats van een volledig natuurlijke rivier. Vanwege het ontbreken van beroepsvaart had er rond de Vecht een duidelijk natuurlijk concept kunnen worden neergezet, met natuur-inclusieve landbouw.

Verder worden ook vraagtekens geplaatst bij de beperkte betrokkenheid van gemeenteraden en Provinciale Staten, die meer hadden kunnen delen in het succes. Daar staat tegenover dat het ook juist als positief kan worden gezien dat er weinig gedoe was en dus weinig reden voor kritische politieke vragen.

Vanuit de provincie wordt gefilosofeerd of het wellicht goed was geweest eerder een stap terug te nemen. Ook wordt gesuggereerd dat het goed was geweest in een eerder stadium na te denken over wat er zou gebeuren zodra de provincie zich terugtrok als aanjager. Te lang hebben andere partijen verondersteld dat de provincie de regie wel zou blijven voeren, waardoor ze zich niet hebben voorbereid op het overnemen van het programmamanagement. Hier werpen weer tegenin dat de provincie zich überhaupt niet had moeten terugtrekken als trekker, omdat deze rol de provincie goed past.

Een enkeling levert zeer specifieke kritiek, bijvoorbeeld dat er wat minder informatiebordjes hadden kunnen worden geplaatst in het Vechtdal. Ook is een betrokkene teleurgesteld over het niet realiseren van de uitkijktoren in Junne.

3. Bestedingen

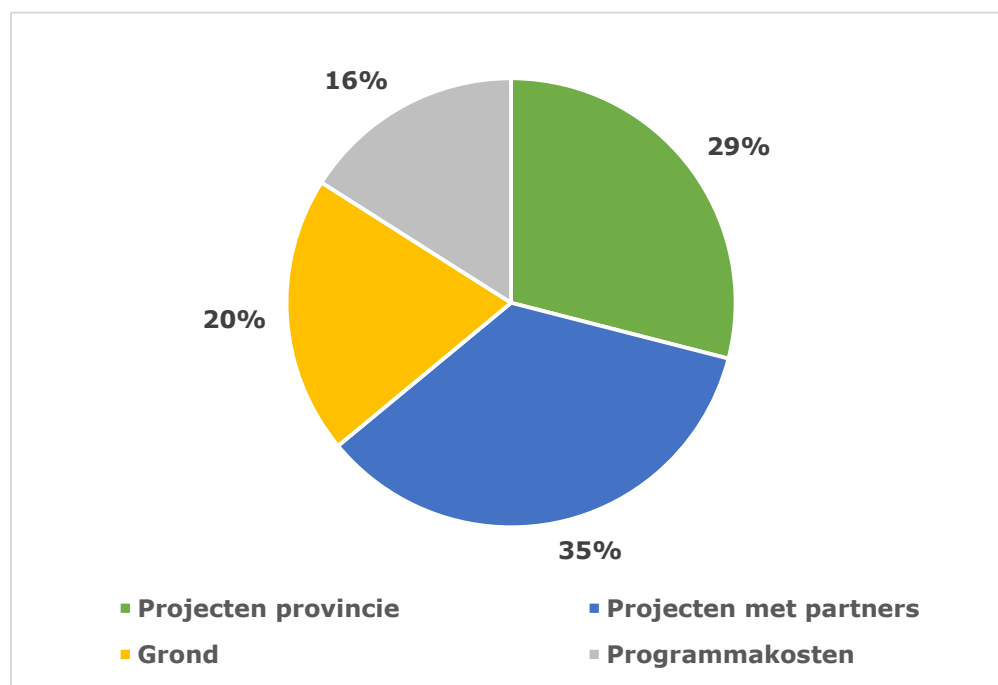
Bijna 31 miljoen door de provincie besteed

In totaal is door de provincie Overijssel gedurende de periode 2007-2018 een bedrag van € 30,850 miljoen besteed (zie Figuur 1 en Tabel 1).

Aan de realisatie van projecten werd door de provincie in totaal € 19,781 miljoen besteed (64% van de bestedingen). Aan de verwerving van gronden is in totaal € 6,238 miljoen uitgegeven (20% van de bestedingen). Aan programmakosten (inclusief communicatie en educatie) werd in totaal € 4,831 miljoen besteed (16% van de bestedingen).

Samen met de partners heeft dit in de periode 2007-2018 geleid tot een totale begrote investering van € 60,121 miljoen.

Figuur 1: Provinciale bestedingen programma Ruimte voor de Vecht 2007-2018 naar bestedingsdoel (% totaalbedrag € 30,850 miljoen)

* Nb. In dit overzicht ontbreken provinciale bestedingen vanuit IMG, pMJP of anderszins

Tabel 1: Begroting en provinciale bestedingen voor het programma Ruimte voor de Vecht in de periode 2007-2018 (bedragen x € 1000)

Omschrijving	Begroting totaal partners en provincie programma-plan '07-'18 ⁽³⁾	Bijdrage Provincie					Gerealiseerd 2007-2018 (uitgaven Provincie)	Verskil ⁽⁴⁾
		Coalitieakkoord '8 Overijssel' 2008-2011	Programma 2012-2015	Aanvullend beschikbaar gesteld	Programma 2016-2018	Totaal 2007-2018		
A Realisatie projecten⁽¹⁾	45.512	3.075	11.100	1.300	3.150	18.625	19.781	1.156
1 Door partners:								
a. bijdrage partners ^(1a)	26.887	-	-	-	-	-	-	-
b. bijdrage provincie	13.187	3.000	7.500	-	2.687	13.187	10.742	2.445
2 Door provincie	5.438	75	3.600	1.300	463	5.438	9.039	3.601
B Grond⁽²⁾	8.226	-	5.000	3.226	-	8.226	6.238	1.988
C Programmakosten	6.383	1.925	2.900	808	750	6.383	4.831	1.552
1 Communicatie	435	130	100	-	205	435	548	-113
2 Onderzoek en planvoorbereiding	470	170	300	-		470	923	-453
3 Interne projecten	2.330	1.330	1.000	-		2.330	166	2.164
4 Personeelskosten en inhuur	2.060	295	1.500	-	265	2.060	2.940	-880
5 Overig	1.088	-	-	808	280	1.088	254	834
Totaal	60.121	5.000	19.000	5.334	3.900	33.234	30.850	2.384

Noten:

1. Realisatie projecten bestaat uit 2 onderdelen. Het gaat enerzijds om projecten die door partners zijn uitgevoerd waarbij de provincie een deel bijdroeg middels subsidies (A1) en anderzijds projecten die door de provincie zijn uitgevoerd en gefinancierd (A2).

1a. De begroting voor projecten die door partners gerealiseerd zijn (1a) is als volgt opgebouwd. Uitgangspunt is de vastgestelde tussenevaluatie 2012-2015. Hieraan is toegevoegd de cofinanciering door partners voor de jaren 2008-2011 en 2016-2018 op basis van de verhouding 50%/50%.

2. De gerealiseerde uitgaven voor grond is een saldo van grondaankopen en opbrengsten door grondverkoop.

3. Deze kolom beslaat de begrote investeringen van de provincie en haar partners. Andere investeringen voor het Vechtdal buiten de begroting om door partners of andere betrokkenen zijn hierin niet opgenomen.

4. Het totale verschil (€2.384.000) beslaat de periode 2007-2018 waarop de evaluatie is gebaseerd. De bedragen na de evaluatieperiode zijn hierin niet meegenomen. Het openstaande saldo in de reserve op 31-12-2019 is €2.217.000. Hiervan is €140.000 gereserveerd voor het project Poort van het Vechtdal en Zwolle voor 2020 en verder.

Totale begrote bijdrage provincie € 33,234 miljoen

De totale begroting is tot stand gekomen door een bijdrage uit het provinciale coalitieakkoord & Overijssel 2007-2011 (€ 5 miljoen), een bijdrage uit het provinciale programma Regionale Voorkeursvariant 2012-2015 (€ 19 miljoen), aanvullend beschikbaar gestelde

middelen in de periode 2012-2015 (€ 5,334 miljoen) en beschikbaar gestelde middelen voor het programma 2016-2018 (€ 3,9 miljoen).

De extra beschikbaar gestelde € 5,334 miljoen in de periode 2012-2015 was nodig voor grondverwerving (€ 3,226 miljoen), voor de realisatie van provinciale projecten (€ 1,3 miljoen) en programmakosten (€ 0,808 miljoen).

A1. Realisatie projecten met partners: € 10.742 miljoen

Het betreft hier de kosten van projecten die door de partners in de periodes 2008-2011, 2012 t/m 2015 en 2016 t/m 2018 zijn uitgevoerd. De provincie heeft aan deze projecten meegefinancierd.

A2. Realisatie projecten provincie: € 9,039 miljoen

Hierbij gaat het om projecten die zonder medefinanciering van de partners door de provincie zijn uitgevoerd. Het betreft de kosten voor de aanleg van de sluizen bij Junne, Diefelen en Hardenberg (€ 2,5 miljoen) en een bijdrage voor de realisatie van de meander bij de sluis Junne (€ 0,2 miljoen).

B. Grondaankoop: € 6,238 miljoen

Het betreft een bedrag voor grondaankopen voor de uitvoering van projecten Ruimte voor de Vecht en de verwerving van gronden voor de EHS en inrichting daarvan. In totaal heeft de provincie tot en met 2018 een bedrag beschikbaar gesteld van € 8,226 miljoen. Er staat nog een bedrag van € 1,988 miljoen open, waarvan € 0,897 miljoen bestaat uit inkomsten uit grondverkoop, waarmee in de oorspronkelijke begroting geen rekening was gehouden.

C. Programmakosten: € 4,831 miljoen

Hieronder vallen kosten voor personeel en inhuur, onderzoek en planvoorbereiding, interne projecten en communicatie.

Inzet resterende middelen

Er is nog een bedrag van € 2,384 miljoen beschikbaar vanuit de provincie (per 31-12-2018). Van dit bedrag is in 2019 nog € 0,167 miljoen besteed aan doorlopende verplichtingen vanuit Ruimte voor de Vecht (een definitieve afhandeling van een grondaankoop en een aantal in 2018 uitgezette opdrachten). Van het nog resterende bedrag is € 0,152 miljoen gereserveerd voor een doorlopende verplichting en voor het project Poort van het Vechtdal en Zwolle. Voor dit laatstgenoemde project wordt in 2023, samen met bijdragen van de gemeente Zwolle (€ 0,2 miljoen) en de andere Ruimte voor de Vecht-partners (samen € 0,083 miljoen), een artistiek kunstwerk geplaatst bij de nieuwe aansluiting van de Vechtdalverbinding op de A28. In de overdracht van restgronden aan grondzaken is intern een verrekening gemaakt t.w.v. € 0,033 miljoen. Het resterende bedrag van € 2,098 miljoen van het programma Ruimte voor de Vecht wordt beschikbaar gehouden binnen de bestemmingsreserve "Uitvoering Kwaliteit van Overijssel" (UKvO) om in te zetten voor verdere uitvoering van de oorspronkelijke doelen via cofinanciering voor de Regiodeal Zwolle.

4. Prestaties: beleidsreconstructie

Naast de interviews die in deze evaluatie centraal staan, is ook door middel van desk research teruggeblikt op de programmaresultaten, om middels een beleidsreconstructie inzicht te bieden in alle projecten die onder de vlag van Ruimte voor de Vecht zijn uitgevoerd. De resultaten van dit desk research worden gepresenteerd in een aanvullend document (Prestaties Ruimte voor de Vecht 2007-2018), waarin achtereenvolgens aandacht wordt besteed aan de doelstellingen waterveiligheid, natuur en sociaaleconomische impuls. Hier volgen enkele cijfermatige uitkomsten uit dit rapport.

4.1 Resultaten: waterveiligheid, natuur, landbouw en toerisme

De regionale keringen in het bovenstroomse deel van de Vecht tussen Ommen en de Duitse grens zijn in de periode 2011-2017 door waterschap Vechtstromen volledig op orde gebracht. Voor deze keringen geldt geen verbeteringsopgave. Aangezien nieuwe normen worden ontwikkeld, is de uitvoering van werkzaamheden in het benedenstroomse deel tussen Ommen en het Zwarte Water nog niet verder opgepakt. Naar schatting zullen de planvorming, de ontwerpfasen en afstemming met andere bovenstroomse gebieden veel tijd vragen, waardoor uitvoering op z'n vroegst in 2023 wordt verwacht.

Eind 2018 is er van de 121 km aan Vechtoevers 50,7 km ontsteend (42%). Er zijn ook tal van nevengeulen en meanders gerealiseerd. Sinds de herijking van de EHS in 2013 is in totaal 138,6 ha aan land verworven binnen het winterbed en deels heringericht voor de realisatie van natuur.

De Vecht is bevaarbaar geworden tot aan de Duitse grens - 4 stuwen zijn passeerbaar gemaakt door middel van sluizen, wat heeft bijgedragen aan een toename van de waterrecreatie met o.a. Vechtstomp en extra kansen voor investeringen horeca en ondernemers. Er zijn ook vijf Anjerpunten vastgesteld: locaties die een verhaal vertellen over het Vechtdal en die als startpunt dienen voor fiets- en wandelroutes. De bestedingen in het Vechtdal in de sector recreatie en toerisme zijn in de periode 2012-2018 toegenomen van 67,1 miljoen euro naar 82,9 miljoen euro: een toename van 23,5%.

Een andere doelstelling van Ruimte voor de Vecht is de verbetering van de verkaveling van landbouwgronden. Er is in de periode 2009-2018 rond de Vecht 944 ha aan landbouwgrond uitgeruild binnen een zoekgebied van 12.200 ha. Het merendeel van de kavelruil heeft plaatsgevonden buiten het winterbed.

4.2 Opkomst van de Vechtdalidentiteit

Tot slot hadden tal van projecten tot doel de 'Vechtdalidentiteit' te versterken, onder meer via de jaarlijkse communicatieplannen, de vermarkting van Vechtdalproducten, vertelavonden, de Cultuurhistorische Atlas van de Vecht, lespakketten voor basisscholen en het project 'Adviseurs van de Toekomst' voor middelbare scholen. Jaarlijks wordt er een Vechtdaldag georganiseerd om inwoners, ondernemers en andere betrokkenen bij elkaar te brengen en met de Vecht te verbinden. In 2019 trok deze dag circa 200 bezoekers. Uit bewonersonderzoeken blijkt dat het aantal bewoners in het Vechtdal dat zich 'Vechtdaller' voelt, tussen 2011 en 2017 is gestegen van 45% naar 62%.

Het bijgevoegde document 'Prestaties Ruimte voor de Vecht' biedt een overzicht van alle uitgevoerde projecten. De kaarten laten bovendien de locaties van alle projecten zien.

5. Conclusie en lessen voor de provincie

De provincie heeft sinds 2007 met twaalf partners geïnvesteerd in het programma Ruimte voor de Vecht. Doel van dit programma is het herinrichten van het Vechtdal tot een veilige, beleefbare en half-natuurlijke laaglandrivier. Er is nadrukkelijk gekozen voor een integrale aanpak, waarbij uiteenlopende partijen samenwerken voor de realisatie van de doelstellingen met betrekking tot waterveiligheid, natuur, toerisme en landbouw. Het programma loopt nog steeds door, maar sinds 1 januari 2019 heeft de provincie niet langer de trekkersrol. Daarom is in deze eindevaluatie de balans opgemaakt over het programma in de periode 2007-2018. Hierbij is gebruikgemaakt van een vergelijkbare aanpak als bij de tussenevaluatie van de periode 2012-2015. Er zijn 20 personen geïnterviewd die vanuit de verschillende organisaties langdurig betrokken zijn geweest bij Ruimte voor de Vecht. Daarnaast is op basis van beleidsstukken een overzicht gemaakt van alle projecten binnen het programma en de behaalde resultaten.

5.1 Tevredenheid over integrale aanpak

Deze betrokkenen zijn al met al zeer tevreden over het programma Ruimte voor de Vecht, zowel wat betreft de samenwerking als de behaalde resultaten. De ruimtelijke kwaliteit van het Vechtdal is dankzij de vele uitgevoerde projecten sterk verbeterd. De rivier is centraal komen te staan: Dalfsen, Ommen en Hardenberg hebben zich meer naar de Vecht gekeerd. Bij Zwolle is (en wordt) het Vechtdal ontwikkeld als groene corridor tussen de stad en het regionaal bedrijventerrein Hessenpoort. Sommige doelen hadden misschien wel kunnen worden bereikt zonder het programma, maar hadden dan een lagere kwaliteit gehad of meer tijd in beslag genomen.

Dankzij de abstractie van de doelen konden veel verschillende partijen aan het programma deelnemen. Het bood bovendien de mogelijkheid mee te gaan met de tijd en de activiteiten aan te passen aan de veranderende omstandigheden. Voor een langlopend programma als Ruimte voor de Vecht is het onvermijdelijk dat de context in de loop der jaren verandert (zie de toegenomen aandacht voor klimaatverandering, droogte, energie en duurzaamheid). Het is daarom goed dat doelen niet te nauw zijn geformuleerd of teveel zijn dichtgetimmerd. Hierdoor is het overigens wel lastig te bepalen in hoeverre de doelen zijn behaald. Het is een uitdaging een balans te vinden tussen doelen die abstract genoeg zijn om alle partijen aan te spreken, maar ook concreet genoeg zijn om de resultaten te kunnen monitoren. Zo was er kritiek op het vroege vaststellen van de maximale vaardiepte op 50 centimeter, waardoor al snel werd aangenomen dat iedere afwijking van deze diepte tot een minder natuurlijke rivier zou leiden. Deze scherp gedefinieerde diepte heeft de laatste jaren dan ook wellicht teveel de discussie bepaald en daarmee afgeleid van een pragmatische benadering van het hoofddoel: een half-natuurlijke laaglandrivier.

Er zijn veel verschillende opvattingen over wat de integrale aanpak precies behelst, want integraliteit is een containerbegrip. Dit is niet noodzakelijkerwijs een probleem, maar het is wel een verklaring waarom de geïnterviewden de integrale samenwerking zeer geslaagd vinden, terwijl sommigen ook opmerken dat specifieke projecten in isolatie minder integraal zijn benaderd. Een kritische vraag die hierbij werd geopperd is in hoeverre de provincie zelf integraal heeft gewerkt: waren alle relevante eenheden wel voldoende betrokken? Bij toekomstige gebiedsgerichte programma's kan de provincie de interne integraliteit wellicht beter organiseren.

5.2 Lof voor trekkersrol provincie

Afgezien van die kanttekening zijn de andere partijen vol lof over de rol van de provincie in de periode 2007-2018. De financiële steun van de provincie hielp projecten van de grond te krijgen. De organisatorische rol was nodig om partijen bij elkaar te brengen en projecten gerealiseerd te krijgen. Tot slot hielp de procesmatige begeleiding van de provincie bij het waarborgen van de integraliteit en het zoeken naar compromissen. Achter deze complimenten schuilt dan ook een zorg over de transitie naar een nieuwe situatie en het ontbreken van een nieuwe trekker. De provincie was volgens velen de aangewezen partij om deze rol te vervullen: geen enkele andere organisatie heeft zo'n voor de hand liggende positie om boven de andere partijen te gaan staan en het voortouw te nemen.

De provincie heeft gedurende de periode 2007-2018 in totaal € 30,850 miljoen besteed aan het programma Ruimte voor de Vecht, waarvan 64% is ingezet voor de realisatie van projecten, 20% aan de verwerving van gronden en 16% aan programmakosten (inclusief communicatie en educatie).

5.3 Veel bereikt

Het document 'Prestaties Ruimte voor de Vecht 2007-2018' biedt een overzicht van alle projecten die binnen het programma Ruimte voor de Vecht zijn uitgevoerd. Voor alle drie de doelstellingen zijn belangrijke resultaten geboekt. De regionale keringen in het bovenstroomse deel van de Vecht tussen Ommen en de Duitse grens zijn volledig op orde gebracht en er zijn tal van nevengeulen en meanders gerealiseerd. Een groot deel (42%) van de Vechtoevers is ontsteend en er is 138,6 ha aan land verworven binnen het winterbed voor de realisatie van natuur. De Vecht is dankzij 3 nieuwe sluizen bevaarbaar geworden tot aan de Duitse grens. Er is 944 ha aan landbouwgrond uitgeruild ten behoeve van de structuurverbetering (voornamelijk buiten het winterbed). De 5 Anjerpunten en het Tientorenplan dragen ook bij aan de toeristische beleving van het Vechtdal. Lespakketten voor basisscholen, het project 'Adviseurs van de Toekomst' voor middelbare scholen en de Cultuurhistorische Atlas van de Vecht hadden tot doel de Vechtdalidentiteit te versterken.

Hoewel niet vast te stellen is in welke mate dit het gevolg is van de inspanningen vanuit het programma Ruimte voor de Vecht, valt op dat het aantal bewoners in het Vechtdal dat zich 'Vechtdaller' voelt tussen 2011 en 2017 is gestegen van 45% naar 62%. Bovendien zijn de bestedingen in het Vechtdal in de sector recreatie en toerisme in de periode 2012-2018 met 23,5% toegenomen.

Bijlage 1: Geïnterviewde betrokkenen

1. Rienko Baarslag, beleidsadviseur gemeente Zwolle, programmteam RvdV (2007-2018)
2. Bert Boerman, gedeputeerde provincie Overijssel, vanaf het begin voorzitter Breed Bestuurlijk Overleg (BBO) RvdV
3. Klaas Jan Boessenkool, bestuurder VNO-NCW, sinds 2018 betrokken bij RvdV
4. Herbert Bos, provincie Overijssel, programmaleider RvdV (2008-2012)
5. Liesbeth Cremers, voorzitter Overijssels Particulier Grondbezit, sinds het begin in bestuur (BBO) RvdV
6. Wim van de Griendt, provincie Overijssel, programmasecretaris en programmaleider RvdV (2008-2014)
7. Jannes Janssen, wethouder gemeente Hardenberg (2006-2018)
8. Bert Kamerman, gebiedscoördinator waterschap Drents-Overijsselse Delta, programmteam RvdV (sinds 2017)
9. Hille Kraak, beleidsadviseur LTO Noord, sinds circa 2014 betrokken bij RvdV
10. Elke Kunen, provinciaal accountmanager Staatsbosbeheer Overijssel, programmteam RvdV (sinds 2016)
11. Jan van der Molen, strategisch adviseur waterschap Vechtstromen
12. Gábor Oolthuis, provincie Overijssel, programmaleider RvdV (2013-2017)
13. Wietze van der Ploeg, beleidsmedewerker gemeente Dalfsen, sinds 2015 betrokken bij RvdV
14. Alwin te Rietstap, wethouder gemeente Hardenberg (sinds 2018), daarvoor als ambtenaar betrokken bij RvdV
15. Jacqueline Reinders, provincie Overijssel, programmasecretaris RvdV (2015-2018)
16. Willem Seine, beleidsmedewerker Natuur en Milieu Overijssel (NMO), sinds 2010 betrokken bij RvdV
17. Tamara Toering, Vechtdal Marketing, van circa 2013-2018 betrokken bij RvdV
18. Wim Wassink, strateeg waterschap Vechtstromen, programmteam RvdV (2017-2018)
19. Tim de Weerd, provincie Overijssel, adviseur ruimtelijke kwaliteit (sinds 2016)
20. Michiel van Willigen, beleidsadviseur waterschap Drents-Overijsselse Delta, bestuursadviseur en daarna programmteam RvdV (2009-2017)

Bijlage 2: Interviewprotocol eindevaluatie Ruimte voor de Vecht (2007-2018)

Achtergrond

- Voorstellen: beleidsonderzoekers, i.o.v. programmaleider Brendan McCarthy
- Doel: evaluatie van zowel het proces als de behaalde resultaten, leren van aanpak.
- Periode: 2007-2018, dus níet over periode vanaf 1 januari 2019
- Interviews met 20 langdurig betrokkenen, zoals gemeenten, waterschappen en belangenorganisaties NMO en LTO. A.d.h.v. leidraad, gespreksthema's benoemen.
- Geluidsopname voor verslag, concept ter goedkeuring, gesprekken geanonimiseerd in rapport.
- Resultaat: rapportage die wordt gedeeld met PS

A. Eigen rol binnen programma

1. Hoelang en in welke periode bent u betrokken geweest bij RvdV?
2. Welke rol heeft u gespeeld? Nog steeds een rol?

B. Doelstellingen en resultaten

3. Wat waren volgens u de doelstellingen van RvdV?
4. Hoe hebben de doelstellingen zich in de loop der tijd ontwikkeld? Verschuiving in prioriteit, andere invulling, nieuwe doelen?
5. In hoeverre zijn de doelstellingen behaald?

(op het gebied van 1) waterveiligheid, 2) toerisme/vrijtijdseconomie, 3) landbouw, 4) natuur en eventueel andere genoemde doelen)

6. Welke partijen hebben op welke wijze bijgedragen aan het bereiken van de doelen? En wat was uw eigen bijdrage/bijdrage uw organisatie?

C. Ervaringen met organisatie, aanpak en samenwerking

7. Hoe heeft u de integrale aanpak van projecten ervaren? En wat was die integrale aanpak? Toelichting, voorbeelden.
8. Hoe heeft u de manier van (samen)werken ervaren? Toelichting rol deelnemende partijen (en personen), ambtelijk vs bestuurlijk, vooral ingaan eigen rol en van provincie.
9. In hoeverre en door wie werd er gestuurd op de resultaten?

D. Relatie organisatievorm-doelen

10. Welke invloed heeft de werkwijze gehad op de realisatie van de doelstellingen?
11. Hadden deze doelstellingen ook gerealiseerd kunnen worden zonder het programma Ruimte voor de Vecht? Waarom wel/niet?
12. Hebben de partijen door deze integrale en inter-institutionele samenwerking beter hun doelen bereikt dan als ze los van elkaar hadden gewerkt? Licht toe.

E. Spin-off effecten

13. Welke andere projecten zijn opgestart die niet direct binnen het programma vallen, maar daar wel mee samen hangen?
14. Wat hebben die projecten opgeleverd?
15. Tot welke (indirecte) effecten heeft het programma geleid, los van het sec behalen van de doelstellingen en de uitvoering in projecten?

F. Afsluitend

16. Als u terugkijkt, waar bent u dan trots op? En wat zou u een volgende keer juist veranderen?
17. Wat zou u verder nog willen meegeven?

Prestaties Ruimte voor de Vecht 2007-2018

Colofon

Uitgave provincie Overijssel

EDO-registratiekenmerk: 2020/0067554

Datum: Februari 2020

Auteur: Herman Hazelhorst, Koen Docter

Inlichtingen bij:

Koen Docter
Eenheid Publieke Dienstverlening
Team Beleidsinformatie
k.docter@overijssel.nl

Adresgegevens:

Provincie Overijssel
Luttenbergstraat 2
Postbus 10078
8000 GB Zwolle

Telefoon 038 499 88 99

Fax 038 425 48 88

www.overijssel.nl

postbus@overijssel.nl

1.1. Inhoudsopgave

1.	Inleiding	25
2.	Waterveiligheid 2007-2018	26
2.1.	Doelstellingen	26
2.2.	Maatregelen	26
2.3.	Primaire en regionale keringen	27
2.4.	Beleving veiligheid Vechtdalbewoners	28
3.	Natuur 2007-2018	30
3.1.	Doelstellingen	30
3.2.	Natuur in het Vechtdal	30
3.3.	Ecologische Hoofdstructuur (EHS) - Natuurnetwerk Nederland (NNN)	30
3.4.	Waterkwaliteit Vecht	31
3.5.	Vismigratie	32
3.6.	Een halfnatuurlijke rivier meandert	32
3.7.	Kaders meanderende halfnatuurlijke laaglandrivier	32
3.8.	Ontstening oevers	34
3.9.	Inrichting en beheer van het winterbed	35
4.	Sociaal-economische impuls 2007-2018	37
4.1.	Doelstellingen	37
4.2.	Vrijetijdseconomie	37
4.3.	Landbouw	43
4.4.	Identiteit	45
5.	Samenwerking Duitsland 2007-2018	50
5.1.	De Duits-Nederlandse Vechtvisie	50
5.2.	De integrale gebiedsontwikkeling Hardenberg - Emlichheim	51
5.3.	Grensoverschrijdende projecten Ruimte voor de Vecht 2007-2018	52

1. Inleiding

Dit document vormt een aanvulling op de Eindevaluatie Ruimte voor de Vecht 2007-2018. In de Eindevaluatie is het programma kwalitatief beschouwd aan de hand van interviews met 20 personen die vanuit verschillende organisaties langdurig betrokken zijn geweest bij het programma Ruimte voor de Vecht. Daarnaast is door middel van desk research ook teruggeblikt op de programmaresultaten, om met een beleidsreconstructie inzicht te bieden in alle projecten die onder de vlag van Ruimte voor de Vecht zijn uitgevoerd. De resultaten van dit desk research worden gepresenteerd in dit document.

In hoofdstuk 2-4 wordt achtereenvolgens aandacht besteed aan de behaalde resultaten met betrekking tot de doelstellingen waterveiligheid, natuur en sociaaleconomische impuls. Vervolgens wordt in hoofdstuk 5 kort ingegaan op grensoverschrijdende samenwerking met Duitsland. Tot slot zijn in de bijlage de complete lijsten opgenomen van alle uitgevoerde projecten binnen het programma Ruimte voor de Vecht, met korte omschrijvingen. Deze projecten zijn daarnaast ook weergegeven op kaarten die bij deze evaluatie worden geleverd.

2. Waterveiligheid 2007-2018

2.1. Doelstellingen

De opgave voor het Vechtdal voor wat betreft waterveiligheid is verwoord in het Masterplan Ruimte voor de Vecht (2009). Die opgave luidt: "De primaire waterkeringen langs de Vecht voldoen op hoofdlijnen voor wat betreft de hoogte van de dijken. Wel is er sprake van een aantal lokale knelpunten. Gezien de bovenstroomse en benedenstroomse ontwikkelingen (klimaatverandering en IJsselmeerpeilstijging) is de veiligheid niet langer automatisch gegarandeerd en zijn maatregelen noodzakelijk. Het toekomstvast garanderen van deze veiligheid is een nationale en regionale kerntaakhoofddoel voor het programma Ruimte voor de Vecht".

In de eerste uitvoeringsprogramma's 2009-2010 en 2012-2015 (Regionale Voorkeursvariant) lag de focus vooral op de uitvoering van fysieke integrale projecten die met betrekking tot waterveiligheid vooral gericht waren op het meer ruimte creëren in het winterbed (horizontaal en verticaal) en aanpassing van dijken en andere waterkeringen.

Doelstelling vanuit Ruimte voor de Vecht is dat de waterkeringen langs de Vecht veilig zijn en veilig blijven, ook bij veranderende hydraulische randvoorwaarden en bij hogere maatgevende afvoeren. De projecten uit de Regionale Voorkeursvariant hebben hieraan een belangrijke bijdrage geleverd en zijn inmiddels voor het merendeel afgerond. Bij de veiligheidsoпlossingen is rekening gehouden met de invloed van klimaatverandering en eventuele peilstijgingen in het IJsselmeer. Hierdoor kunnen steeds hogere piekafvoeren van de Vecht en van zijrivieren en -beken zonder zeer ingrijpende maatregelen worden opgevangen.

Landelijk zijn in 2017 nieuwe normen voor de waterkeringen vastgelegd in de Waterwet. De waterkeringen stroomafwaarts van Ommen voldoen grotendeels niet aan die nieuwe normen. Landelijk is voor versteking van de waterkeringen het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) gestart. De genoemde waterkeringen langs de Vecht die in beheer zijn van waterschap Drents Overijsselse Delta (WDODelta), maken deel uit van het HWBP. (zie hieronder bij 'primaire en regionale keringen'). Voor de Vecht is in het Hoogwaterbeschermingsprogramma een Projectoverstijgende Verkenning (POV) Vecht gedaan. In deze POV Vecht is gezocht naar alternatieven voor (een deel van) de dijkversterking van de primaire waterkeringen langs de Vecht. De uitkomsten van deze POV Vecht worden door WDODelta meegenomen in de verdere verkenning van het HWBP-project Vecht. De gezamenlijke partners van Ruimte voor de Vecht hebben een nadrukkelijke rol gehad in de POV Vecht.

2.2. Maatregelen

Binnen Ruimte voor de Vecht zijn maatregelen uitgevoerd, zoals rivierverruiming en het afgraven van het winterbed, om waterstandsverlaging bij hoogwater te realiseren. Daarmee wordt er zowel in horizontale als verticale zin meer ruimte aan de rivier gegeven.

Hoogwaterverlaging kan bereikt worden door maatregelen zoals verdere rivierverruiming of het afgraven van het winterbed om daarmee ook in verticale zin de rivier meer ruimte te geven.

In bijlage 1 is een tabel opgenomen met alle projecten die in de periode 2007-2018 zijn uitgevoerd en hebben geleid tot een verbetering van de waterveiligheid. Samengevat zijn deze afzonderlijke projecten in te delen in de volgende categorieën:

- De aanleg van een aantal nevengeulen tussen de Duitse grens en Zwolle (uitgezonderd het traject Hardenberg-Diffelen en Beerze-Stegeren);
- Herstel van oude meanders;
- Dijkverleggingen, dijkversterkingen en aanpassing waterkering Landgoed Stekkenkamp;
- Aanleg retentiegebieden (vergroten waterberging);
- Verbreding winterbed; o.a. Larinkmars;
- Aanpassingen bij de bruggen van Ommen en Dalfsen (dit waren voorheen flessenhalzen die bij grote afvoer zorgden voor wateropstuwung); verbreding van de Vecht;
- Verlaging van de maatgevende waterhoogten; o.a. groene geul Vechterweerd;
- Waterfronten: beschermingsmaatregelen tegen de Vecht bij de kernen Dalfsen, Ommen en Hardenberg; o.a. verbreding Vecht, inrichting oevers, aanleg kades.

Deze projecten hebben een grote bijdrage geleverd aan het vergroten van de veiligheid in het Vechtdal, in combinatie met natuurontwikkeling en economische ontwikkelingen. Per eind december 2018 zijn nog niet alle projecten uit de Regionale Voorkeursvariant (UP 2012-2015) uitgevoerd, omdat de planvorming en procedures meer tijd vergden dan voorzien. Het betreft de rivierherstelprojecten tussen Hardenberg en Diffelen (Rheezermaten) en de aanpak van meanders traject Beerze-Stegeren (Karshoek-Stegeren).

2.3. Primaire en regionale keringen

De Vecht bestaat met betrekking tot hoogwaterproblematiek uit twee verschillende trajecten, met elk een eigen overschrijdingskans. Het traject tussen Ommen en het Zwarte Water is beveiligd door primaire waterkeringen. Deze keringen vallen onder de verantwoordelijkheid van de rijksoverheid en worden beheerd door het Waterschap Drents Overijsselse Delta (WDODelta).

Het water tussen Ommen en de Duitse grens bij Emlichheim (D) wordt gekeerd met behulp van regionale waterkeringen. Deze keringen vallen onder de verantwoordelijkheid van de provincie en worden beheerd door het waterschap Vechtstromen.

Regionale keringen op orde, primaire keringen worden opgepakt via HWBP

De regionale keringen in het bovenstroomse deel van de Vecht tussen Ommen en de Duitse grens zijn in de periode 2011-2017 door waterschap Vechtstromen 100% op orde gebracht. Voor deze keringen geldt geen verbeteringsopgave.

De primaire keringen in het benedenstroomse deel tussen Ommen en het Zwarte Water bestaan uit 2 dijkeringen. De verbeteringswerkzaamheden voor de primaire keringen zijn ingepland in het landelijk Hoogwaterbeschermingsprogramma en wordt geregistreerd door het Rijk. Naar schatting zullen de planvorming, de ontwerpfasen en afstemming met andere bovenstroomse gebieden veel tijd vragen, waardoor uitvoering op z'n vroegst in 2023 wordt verwacht. In 2018 waren de resultaten van het Wettelijk Beoordelingsinstrumentarium (WBI) nog niet definitief. Het WBI bevat voorschriften voor het beoordelen van de primaire waterkeringen. De beoordelingsronde of toets loopt van 2017-2023.

Ten behoeve van het uitvoeringsprogramma 2016-2018 is vanuit het programma Ruimte voor de Vecht en de provincie een bijdrage geleverd aan de POV Vecht (Projectoverstijgende verkenning Vecht) en het opstellen van HWBP-plannen (project Veilige Vecht).

2.4. Beleving veiligheid Vechtdalbewoners

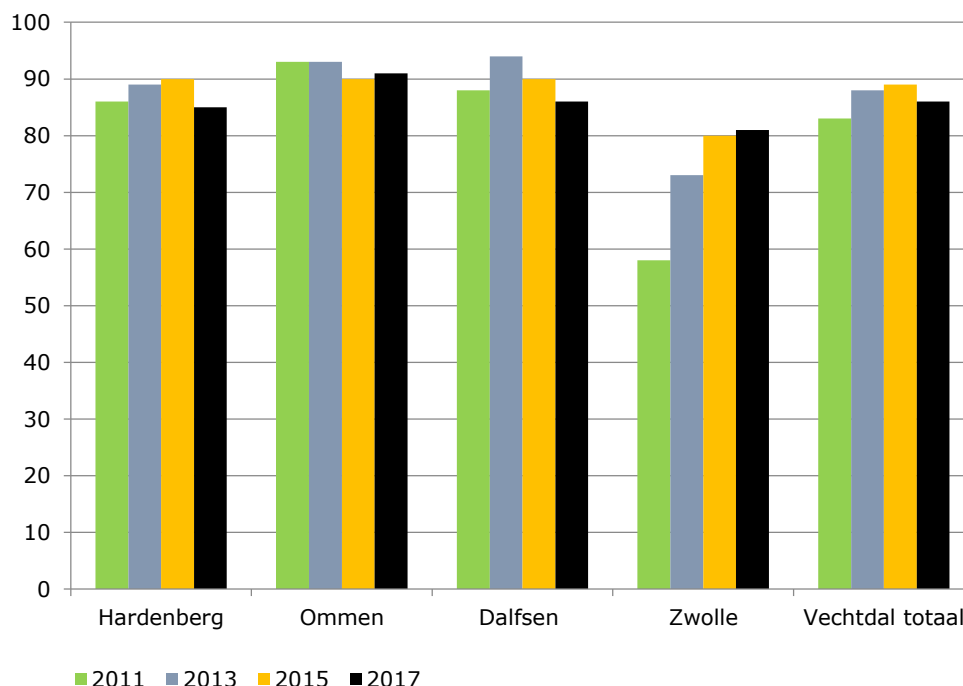
Vanuit het programma Ruimte voor de Vecht is het verbeteren van de waterveiligheid een van de hoofddoelstellingen. Doel is het versterken van de rivier de Vecht tot een veilige herstellende en beleefbare halfnatuurlijke laaglandrivier. In dat kader is het belangrijk om te weten of bewoners van het Vechtdal zich bewust zijn van eventuele rivieroverlast en of zij bang zijn dat de Vecht bij een overstroming de woning bereikt.

In opdracht van Ruimte voor de Vecht zijn vanaf 2011 tweejaarlijks onderzoeken in het Vechtdal uitgevoerd. Voor wat betreft waterveiligheid zijn Vechtdalbewoners bevraagd op hoe zij de veiligheid in relatie tot wateroverlast of overstromingen ervaren. Het onderzoek richtte zich op o.a. de aspecten bewustzijn en angst.

Vechtdalbewoners zijn erg bewust dat de Vecht wateroverlast kan veroorzaken

Onderzoek over de periode 2011-2017 laat zien dat een groot aantal Vechtdalbewoners, namelijk bijna 9 op de 10, zich bewust is van het risico dat er bij een overstroming van de Vecht wateroverlast kan ontstaan (grafiek 1). Over de hele periode is met een stijging van 83% naar 86% sprake van een zeer lichte toename (+3%), vooral veroorzaakt door een grote toename in Zwolle.

Grafiek 1: Aantal inwoners Vechtdal dat zich bewust is van het feit dat er bij overstroming van de Vecht wateroverlast kan ontstaan, 2011, 2013, 2015 en 2017 (%)

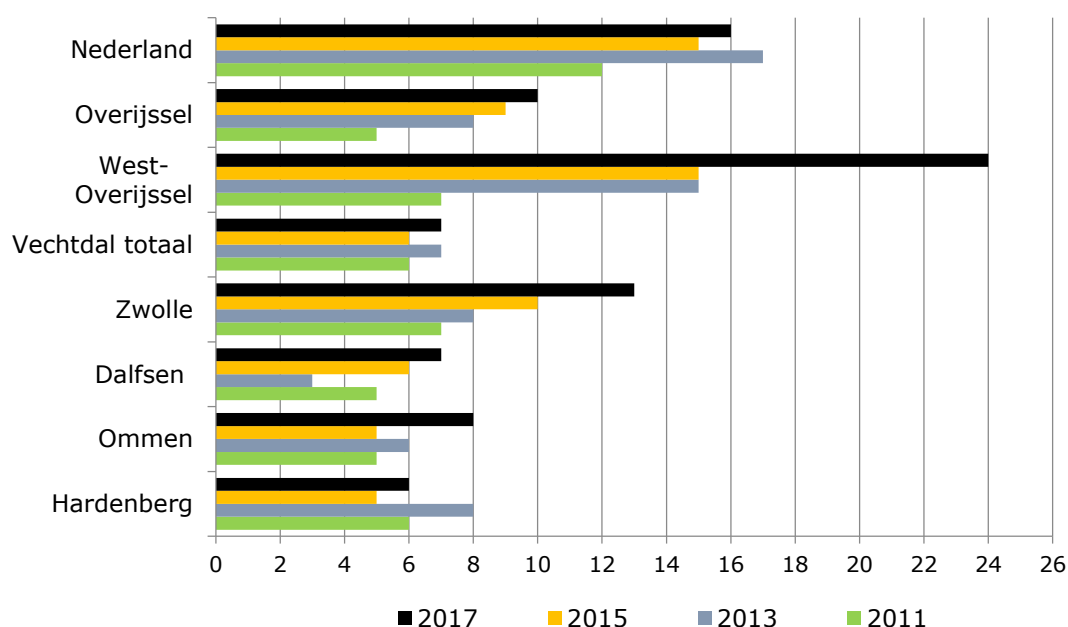
Bron: I&O Research

Gering percentage Vechtdalbewoners bang voor Vechtwater

Vanuit Ruimte voor de Vecht zijn in de jaren 2011, 2013, 2015 en 2017 bewonersonderzoeken in het Vechtdal uitgevoerd. Via deze onderzoeken is in beeld gebracht hoe de Vechtdalbewoners de veiligheid in het gebied ervaren. Bewoners zijn via informatiebijeenkomsten en de nieuwsbrief op de hoogte gehouden van de voortgang van Ruimte voor de Vecht en ze hebben in het gebied concrete projecten tot stand zien komen.

Over de hele periode blijkt dat 6-7% van de Vechtdalbewoners zich wel eens bang voelt dat het Vechtwater de eigen woning zal bereiken (Figuur 2). Dit percentage ligt lager dan het Overijssels gemiddelde over de zelfde periode en is beduidend lager dan in bijvoorbeeld West-Overijssel en Nederland. Wel valt op dat het gevoel van onveiligheid de laatste jaren toeneemt in Zwolle.

Figuur 2: Aantal inwoners dat bang is dat het water bij een overstroming de eigen woning zal bereiken, 2011, 2013, 2015 en 2017 (%)

Bron: I&O Research

3. Natuur 2007-2018

3.1. Doelstellingen

In het Masterplan Ruimte voor de Vecht (2009) is de concrete natuuropgave in het Vechtdal (nog) niet helder gedefinieerd vanwege de lopende onderhandelingen tussen Rijk en provincies over de herijking van de Ecologische Hoofdstructuur. Er werd toen gesteld: "De bestaande natuur is een van de grootste rijkdommen van het huidige Vechtdal. Op dit moment beperken we de opgave tot het waar mogelijk en relevant ontwikkelen van natuur binnen de uitvoeringsprojecten van het programma. Na het vaststellen van de herijkte Ecologische Hoofdstructuur (EHS) zal er een voorstel komen tot wijziging van de (huidige) programmaopdracht, waarbij eventueel ook Natura 2000-doelen worden betrokken".

3.2. Natuur in het Vechtdal

Grote delen van het Vechtdal zijn aangewezen om deel uit te maken van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) van Nederland. Binnen dit gebied wordt gestreefd naar natuurwaarden en inrichting conform de provinciale natuurdoelstellingen. Deze gebieden moeten uiterlijk in 2018 zijn ingericht.

Een aantal natuurgebieden in het Vechtdal zijn zo uniek, dat ze onderdeel uitmaken van het netwerk van belangrijke Europese natuurgebieden: Natura 2000. De inrichting van de halfnatuurlijke rivier zal met deze gebieden rekening moeten houden. Langs de Vecht liggen nog steeds oude, afgesneden en zeer waardevolle meanders. Alle stadia van verlanding komen hier voor: open water, riet, zeggemoeras tot en met broekbos. De faunawaarden van het Vechtdal zijn hoog door de grote variatie en de samenhang van de natuurgebieden.

De ruimtevraag van verschillende functies natuur, water, landbouw, recreatie, verkeer en landschap drukt op ontwikkelingen binnen het Vechtdal. Door een integrale aanpak, in de vorm van strategische grondverwerving in combinatie met versterking van de blijvende agrarische bedrijven kan de realisatie worden versneld. Bovendien kan de EHS-opgave binnen het winterbed gecombineerd worden met de rivierkundige opgave van de halfnatuurlijke rivier.

3.3. Ecologische Hoofdstructuur (EHS) - Natuurnetwerk Nederland (NNN)

De natuuropgaven in het Vechtdal maakten in de periode 2007-2018 onderdeel uit van het programma Ruimte voor de Vecht. De beleidsnaam voor de te realiseren en gerealiseerde natuur was eerst de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) en later Natuurnetwerk Nederland (NNN).

In 2013 heeft in Overijssel een herijking van de EHS plaatsgevonden. Deze herijking heeft onder andere tot gevolg gehad dat de begrenzing van de EHS in het hele Vechtdal (winterbed en 5 km aan weerszijden Vecht; Masterplan 2009) is aangepast en de totale oppervlakte werd teruggebracht van 13.281 ha naar 10.368 ha. Dat nieuwe begrenste gebied kreeg de naam Natuurnetwerk Nederland (NNN). In het Vechtdal is buiten het NNN een zone aangewezen met een oppervlakte van 3.183,8 ha waarbinnen ondernemen met natuur en water mogelijk is.

Grote delen van het Vechtdal zijn aangewezen om deel uit te maken van het NNN. Het gaat om de gebieden Vechtcorridor, De Stokte, Meene, Rheezermaten, Vechtpark fase 5, Stegeren, Karshoek en Arriën. De drie laatstgenoemde gebieden zijn tevens aangewezen als Natura2000-gebieden. In het Uitvoeringsprogramma 2016-2018 zijn geen nieuwe natuurinrichtingsprojecten opgenomen.

Sinds de herijking van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) is vanuit Provinciale Staten € 600.000 extra beschikbaar gesteld aan het programma Ruimte voor de Vecht. De opdracht was om met die middelen binnen het Natuurnetwerk Nederland en het winterbed 93 hectare grond te verwerven en in te richten. De middelen zijn beschikbaar gesteld ten behoeve van grondverwerving en inrichting voor de realisatie van de NNN-projecten uit de Regionale Voorkeursvariant (UP 2012-2015). In januari 2016 was al 46,5 ha verworven. In de periode daarna, t/m december 2018, zijn daar nog eens 92,1 ha's toegevoegd:

- Natuurvriendelijke oevers Dalfsen 23,2 ha aangekocht;
- Rheezermaten 48,8 ha aangekocht;
- Meene 6,5 ha aangekocht;
- Grensmeander 6 ha aangekocht;
- Vechtcorridor (Kromme Kolk) 7,6 ha aangekocht.

Na de herijking EHS is in totaal 138,6 ha. verworven en deels ingericht (zie bijlagenkaart doelstelling Natuur). Behalve uit EHS-middelen, is dit gefinancierd uit de begroting van het programma Ruimte voor de Vecht. Daarmee is voldaan aan de opdracht van PS om in totaal ca. 140 ha te verwerven.

3.4. Waterkwaliteit Vecht

Knelpunten in de waterkwaliteit van de Vecht liggen in de diffuse bronnen en de uitstroom vanuit RWZI's. Door het lage debiet in de zomer wordt het vuile water nauwelijks verdund met als gevolg een laag zuurstofgehalte van het water. De chemische waterkwaliteit zal onder invloed van het vigerende beleid langzaam verder verbeteren en is voor de ecologie ook nu al niet meer het belangrijkste knelpunt. Aandachtspunten voor de huidige ecologische waterkwaliteit zijn:

- de ecologische kwaliteit van water- en oevervegetaties – plaatselijk slecht ontwikkeld als gevolg van onnatuurlijke inrichting (besteede oevers). Door de ontstening van de oevers kan een verbetering van de ecologische kwaliteit verwacht worden. Ook de grote diepte van de rivier is een knelpunt, omdat het gebrek aan zonlicht de ontwikkeling van een bodemflora verhindert;
 - soortenrijkdom macrofaunagemeenschap - niet bijzonder soortenrijk.
- Er zijn relatief weinig echte riviersoorten aanwezig. Oorzaak hiervan zijn de onnatuurlijke inrichting, het gebrek aan vegetatie en de onnatuurlijke hydrologie (weinig dynamiek).
- kwaliteit visgemeenschappen - goede kwaliteit.

Ook typische riviersoorten (o.a. Winde) en trekvisen (o.a. Kwabaal) komen voor.

Om de ecologische waterkwaliteit te versterken, worden in de periode 2011-2027 vanuit de Kaderrichtlijn Water inrichtingsmaatregelen genomen door de waterschappen. Deze inrichtingsmaatregelen sluiten naadloos aan bij de halfnatuurlijke Vecht.

3.5. Vismigratie

Een van de hoofddoelen binnen het programma RvdV is het integraal realiseren van de natuuropgaven in het Vechtdal. Daarbij hoort een gezond rivier-ecosysteem met een goede visstand. Het mogelijk maken van vismigratie van bron tot monding is dan ook een van de doelstellingen van het programma RvdV.

Vanuit ecologisch opzicht is een gezonde rivier rijk aan vissoorten en vispasseerbaarheid een van de aspecten die medebepalend is voor die rijkdom. Een gezonde vispopulatie kan gezien worden als een afgeleide van een gezond ecosysteem en is daarmee een goede indicatie voor de toestand van het totale riviersysteem.

In de Vecht liggen momenteel zes vispassages: twee in het benedenstroomse deel (Vilsteren en Vechterweerd) en vier in het bovenstroomse deel (Jonne, Diffelen, Hardenberg en De Haandrik). De bovenstroomse vispassages stammen uit de jaren '80 en zijn aangelegd met de kennis van toen. De meeste van deze vispassages werken niet optimaal. De passage Hardenberg lijkt na aanpassing goed te werken (Molengoot). De twee benedenstroomse vispassages bij Vechterweerd en Vilsteren zijn ook oudere types en er is onzekerheid over de werking.

Een uitgebreide inventarisatie en evaluatie vindt plaats binnen het landelijke project Swimway Vecht (vanaf de Waddenzee tot in de haarvaten in Duitsland). De monitoring van dit project is gestart in 2018. De eindrapportage wordt verwacht in 2020. Dit geldt voor alle 6 vispassages in de Vecht.

3.6. Een halfnatuurlijke rivier meandert

In de voorgaande eeuwen stroomde de Vecht als een sterk meanderende rivier door een eroderend landschap. De waterstand in de rivier was en is sterk afhankelijk van neerslag waardoor de Vecht in de zomer een ondiepe, sterk meanderende rivier was en in de winter kon overstroomd worden door brede overstromingsvlakten. In de loop van de tijd is de Vecht genormaliseerd, gekanaliseerd en gereguleerd.

Het programma Ruimte voor de Vecht heeft als uitgangspunt de Vecht om te vormen tot een halfnatuurlijke laaglandrivier. Daarbij hoort de volgende opdracht:

“Geef de rivier vrijheid van handelen! Verwijder zomerkades en maak ruimte voor de natuur in het winterbed. Zo ontstaat er een levende rivier. De Vecht zal haar eigen, dynamische landschap gaan vormen, met afkalvende oevers en nieuwe meanders. In de zomer zal de Vecht ondiep en smal zijn, in de winter is de Vecht breed en zijn de uiterwaarden meer gevuld met water.

De komende decennia zal de Vecht zich ontpoppen tot een halfnatuurlijke laaglandrivier die past in het klimaat en de omgeving van de toekomst. Een meer natuurlijke meanderende Vecht biedt soelaas voor de waterproblematiek in de regio, kent de dynamiek van een levende rivier en maakt ook de vismigratie van bron tot monding mogelijk”.

3.7. Kaders meanderende halfnatuurlijke laaglandrivier

Vanuit Ruimte voor de Vecht wordt gewerkt aan een halfnatuurlijke rivier met passende meanders die relatief kort zijn. Verder is het uitgangspunt geweest dat bestaande, oudere en langere meanders niet noodzakelijkerwijs aangetakt hoeven te worden. Voor de hermeandering van de Vecht is vooral gekeken naar het gebied bovenstrooms van Dalfsen.

Daar is de meandering vanouds ook het sterkst geweest. Bij de aanpak en realisatie van meanders langs de Vecht zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- het graven van nieuwe, relatief korte meanders in het bestaande winterbed tussen de grens met Duitsland en Dalfsen;
- geen extra meandering in het benedenstrooms deel;
- het niet noodzakelijkerwijs aankoppelen van langere, reeds bestaande meanders zoals de meander bij Vilsteren;
- het realiseren van meanders bij voorkeur in de (nog) in te richten EHS-gebieden;
- het met nieuwe meanders realiseren van voldoende doorstroming bij stuwen en bruggen;
- het waar mogelijk verbreden van het zomerbed;
- geen nieuwe meanders bij stadsfronten. Op deze locaties kan gewerkt worden met extra zomerbedverbreding.

In de eerste 2 uitvoeringsprogramma's lag de focus vooral op de uitvoering van integrale fysieke projecten met veel focus op veiligheid en natuur- en waterdoelen. Het betreft de aanleg van meanders, geulen, het afgraven van het winterbed en de aanleg van retentiegebieden.

In het eerste uitvoeringsprogramma 2009 zijn vanuit het programma projecten gestart en/of gerealiseerd: Loozensche Linie, De Mölnmarsch en de herinrichting Monding Rade-wijkerbeek. Deze projecten dienden ook als voorbeeld voor de latere grotere projecten voor Ruimte voor de Vecht, met name de Regionale Voorkeursvariant (UP 2012-2015). In dit uitvoeringprogramma lag de nadruk vooral op de uitvoering van een groot aantal integrale en grote fysieke projecten. Veel hiervan hadden een doelstelling water en natuur. Een aantal van deze projecten heeft een grote bijdrage geleverd aan de natuurontwikkeling in het Vechtdal (zie bijlage 2 voor compleet overzicht). Een aantal belangrijke projecten over een lang riviertraject is vertraagd en moet dus nog worden uitgevoerd (rivierherstel Hardenberg-Junne).

De projecten in de periode 2007-2018 hebben als volgt bijgedragen aan de doelstellingen:

- het areaal aan natuur is vergroot en grotendeels ingericht (m.u.v. Hardenberg- Junne, Rheezermaten, Karshoek en Stegeren);
- de natuurkwaliteit toegenomen;
- de natuur is beleefbaarder geworden door natuurprojecten te combineren met recreatieve projecten (wandel- en fietspaden, uitkijktorens, kijkschermen en informatievoorziening);
- met de aanleg van een aantal meanders is de Vecht op weg om een halfnatuurlijke laaglandrivier te worden;
- door ontstening is het natuurlijke proces van erosie en sedimentatie weer op gang gekomen; hierdoor ontstaan steilrandjes, zandbankjes en strandjes; de Vecht op weg naar een halfnatuurlijke rivier;
- door ontstening van de oevers zal de ecologische kwaliteit van water- en oevervegetaties toenemen

- er is meer ruimte voor de rivier ontstaan door vergroting van het winterbed, zowel horizontaal (verlegging dijken) als verticaal (vergraven winterbed);
- T.a.v. vismigratie: nog niet voldoende; er loopt een studie waarna de vispassages eventueel zullen worden aangepast;
- projecten hebben meegewerkt aan het behalen van de KRW-doelen.

In de periode 2007-2018 zijn in het kader van Ruimte voor de Vecht de volgende meanders en nevengeulen uitgegraven en aangelegd (zie de bijgevoegde kaarten voor de ligging van de meanders en nevengeulen):

- De Mölnmarsch
- Meander Ommermars (Koeksebelt)
- Geul bij De Stokte
- Nevengeul Vilsteren
- Groene geul Vechterweerd
- Nevengeul Junne
- Grensmeander

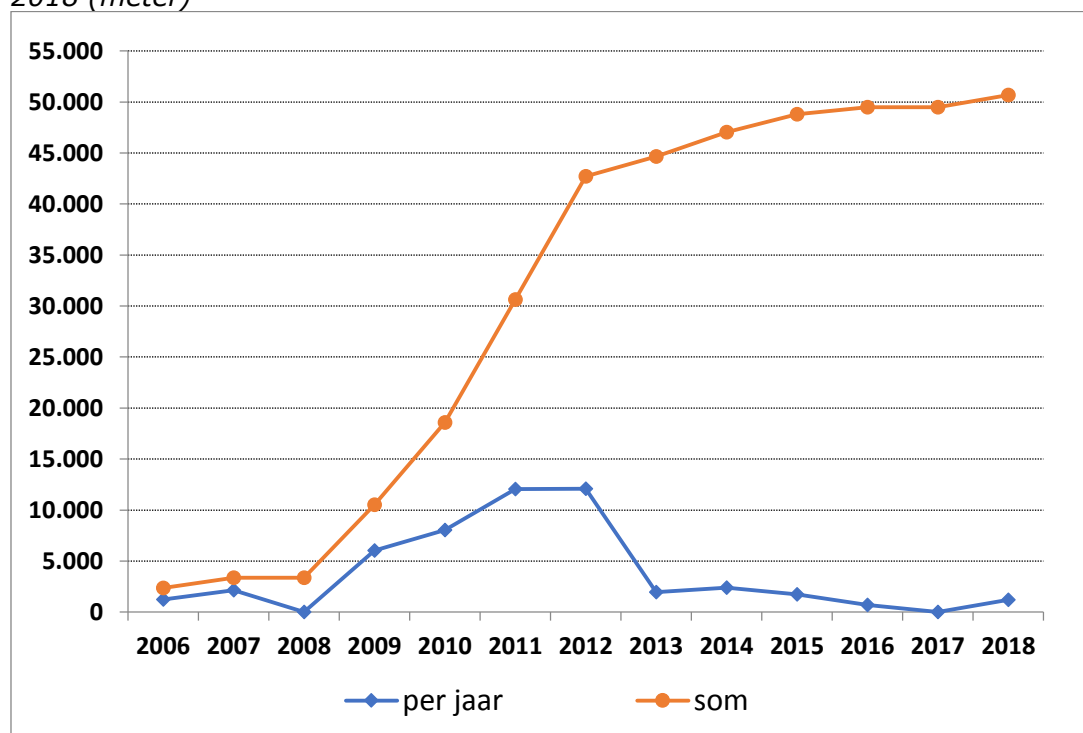
Rond het jaar 2000 zijn ook al meanders aangelegd bij De Maat en De Uilenkamp. Daarnaast zijn er nog meanders die voor de komende jaren in de planning zitten:

- Meanders traject Hardenberg - Diffelen
- Meanders Beerze – Stegeren - Karshoek

3.8. Ontstening oevers

De oevers van de Vecht zijn in het verleden over grote lengtes vastgelegd met kraagstukken, natuursteen en stortsteen. Deze situatie past niet in het streven naar de doelstelling van een halfnatuurlijke laaglandrivier, zoals dat in het Programma Ruimte voor de Vecht is vastgelegd. Daarom zijn de waterschappen in de periode 2007-2018 op verschillende locaties langs de Vecht begonnen met het ontsteningen van de oevers. De stenen oevers vormen een groot knelpunt vanuit de zogeheten Kaderrichtlijn Water (KRW) en het behalen van een goede ecologische waterkwaliteit. Door het verwijderen van de stenen oevers krijgen natuurlijke processen als erosie en sedimentatie weer de ruimte en zal op termijn een lokaal mozaïek ontstaan van natuurlijke strandjes, steilrandjes en begroeiing. Uiteindelijk zal dit bijdragen aan de vorming van een halfnatuurlijke rivier.

Figuur 2: Lengte Vechtoever dat in het kader van Ruimte voor de Vecht is ontsteend, 2006-2018 (meter)

* Dit is inclusief nieuwe vechtarmen waarbij de oorspronkelijke oever vergraven is.

De waterschappen zijn al vóór 2007 begonnen met de ontstening van de Vechtoevers (Figuur 2). Jaarlijks werd destijds ongeveer 1-2 km aan oeverlengte ontsteend. Vanaf 2009 nam de ontstening fors toe met in 2011 en 2012 jaarlijks een ontstening van circa 12 km. In de jaren 2013-2015 werd jaarlijks tussen de 1,8-2,4 km ontsteend en in 2016 0,7 km. In 2017 heeft er geen ontstening plaatsgevonden en in 2018 is 1,2 km ontsteend. Eind 2018 is er van de 121 km aan Vechtoevers 50,7 km ontsteend (42%).

3.9. Inrichting en beheer van het winterbed

De kern van de inspanningen van het programma RvdV is gericht op de realisatie van een halfnatuurlijke laaglandrivier. De afgelopen jaren heeft onder meer een groot aantal projecten uit de Regionale Voorkeursvariant hieraan bijgedragen. Met de uitvoering alleen is het duurzaam behalen van de RvdV-doelen allerm minst geborgd. Inrichting en beheer van het gehele winterbed is een balans tussen waterveiligheid, ecologie en economie. Die balans kan alleen worden bereikt als na de inrichting van het winterbed ook het beheer is vastgelegd. Binnen het begrensde NNN-deel in het vechtdal kan het beheer geregeld worden via het afsluiten van beheerscontracten.

In een groot deel van het Vechtdal kunnen echter geen beheerscontracten afgesloten worden, omdat dat deel van het Vechtdal niet als NNN begrensd is. Voor die gebieden moeten dus andere vormen gevonden worden, waardoor de landbouw en (rivier-)natuur beter op elkaar afgestemd kunnen worden.

Daarom moeten er nieuwe inrichtings- en beheersconcepten worden ontwikkeld waarbij andere financiële dragers een rol krijgen in beheer. De landbouw speelt bij deze beheerstrategie een belangrijke rol. De beheerfunctie is namelijk één van de ontwikkelingsmogelijkheden van de landbouw binnen het nieuwe toekomstperspectief.

In het UP 2016-2018 is het project *Versterking Vechtdallandschap* opgenomen. Een van de deelprojecten is *Duurzaam beheer winterbed Vecht*. De resultaten van dit project zijn februari 2019 opgeleverd.

Doel van het project *Duurzaam beheer winterbed Vecht* is het verbeteren van het gebruik en het beheer in het winterbed. Op een zodanige manier dat het beheer meer gaat bijdragen aan waterveiligheid en de kwaliteit van natuur en water.

Vanuit de verschillende belangen lag er een aantal wensen en ideeën op tafel: meer samenhang in beheer, grotere beheereenheden, betere pakketten voor groene en blauwe diensten, waaronder agrarisch natuurbeheer en meer bij de natuur passende landbouw. Hieraan is een extra opgave toegevoegd: hoe kunnen we vanuit het winterbed meer verbinding leggen met de omgeving door bijvoorbeeld mensen vanuit het sociale domein in te zetten voor beheerwerkzaamheden?

De brede verkenning had twee speerpunten: 1) beheer door de landbouw; 2) inzet van het sociaal domein.

Het project Duurzaam beheer winterbed Vecht was een mix van onderzoek, het voeren van gesprekken en het uittesten van nieuwe beheermethoden met pilots in Vilsteren en Diffelen.

Het project heeft een aantal aandachtspunten opgeleverd voor een beter beheer, het stimuleren van natuurinclusieve landbouw en het beter in praktijk brengen van SROI:

- partners en externen hebben elkaar op dit onderwerp gevonden;
- de waterschappen hebben elkaars beheerplannen vergeleken;
- beoordeling en verbetering van de groene diensten ;
- ontstaan van nieuwe blauwe diensten en andere mogelijkheden om de landbouw natuurinclusief te maken;
- er is veel onderzoek gedaan naar het vergroten van de inzet vanuit het sociale domein.

De hoeveelheid geschikt werk voor mensen met een achterstand tot de arbeidsmarkt bleek gering. Het winterbed is slechts een klein gebied vergeleken met het totale buitengebied. Kansrijk is echter de toepassing van "Social Return of Investment" (SROI) door de overheidspartners die zich via het Manifest Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (al eerder) hiermee verbonden hebben.

Inmiddels zijn er geen toewijzingen meer aan beheerorganisaties, maar worden de ingerichte natuurgronden openbaar verkocht met daaraan gekoppeld een kwalitatieve verplichting.

4. Sociaal-economische impuls 2007-2018

4.1. Doelstellingen

De opgave voor het Vechtdal wat betreft het versterken van de sociaal-economische situatie is in het Masterplan Ruimte voor de Vecht (2009) als volgt geformuleerd: "Om het wonen, werken en leven in het Vechtdal toekomst te geven dient Ruimte voor de Vecht een sociaal-economische impuls te genereren. Deze impuls is gericht op zowel de landbouw (als beheerder van het landschap) als de vrijetijdseconomie (als belangrijke inkomstenbron voor de regionale economie). Het versterken van de Vechtdalidentiteit geldt bij de sociaal-economische impuls als richtlijn. Hierbij gaat het vooral om de verbondenheid tussen Vecht, Vechtdal en Vechtdalbewoners".

In de eerste uitvoeringsprogramma's 2009-2010 en 2012-2015 (Regionale Voorkeursvariant) lag de focus vooral op de uitvoering van fysieke integrale projecten. In combinatie met rivierherstel, veiligheidsmaatregelen en natuurontwikkeling is er veel bereikt op het gebied van bereikbaarheid, openstelling en beleving van het Vechtdal. Daarnaast is gewerkt aan de bevordering van de Vechtdalidentiteit. Het UP 2016-2018 is een logisch vervolg op de voorgaande uitvoeringsprogramma's en koerst hoofdzakelijk op de beleving van het Vechtdal en het benutten van de investeringen. Daarmee krijgt het Vechtdal een nog grotere economische impuls.

Voor de landbouw, de andere economische pijler, is allereerst een landbouwontwikkelingsagenda "Ruimte voor de Vecht" opgesteld. Hieruit is het project *Boeren in het Vechtdal* (UP 2012-2015) ontstaan en zijn een aantal kavelruilen uitgevoerd (zie blz 21). Dit project heeft bijdragen aan de toekomst en het versterken van de landbouw als economische draager en beheerder van het Vechtdallandschap. In het uitvoeringsprogramma 2016-2018 is het project *Sterke boeren en landgoederen* opgenomen. De landbouw haakt hier aan op de inrichtingsprojecten van waterschap en provincie. De focus van de landbouw ligt daarbij op maatregelen in de haarvaten van het Vechtdal en op het boerenland en -erf. Maatregelen worden vanuit de landbouw in samenhang met water, bodem en natuur uitgevoerd en zijn ook gericht op agrarisch natuurbeheer in het winterbed.

Hieronder volgen de resultaten voor de sociaal-economische doelstellingen vrijetijdseconomie, landbouw en identiteit.

4.2. Vrijetijdseconomie

Het Vechtdal staat op de kaart en is een merk geworden. De bezoekersstromen zijn op gang gekomen.

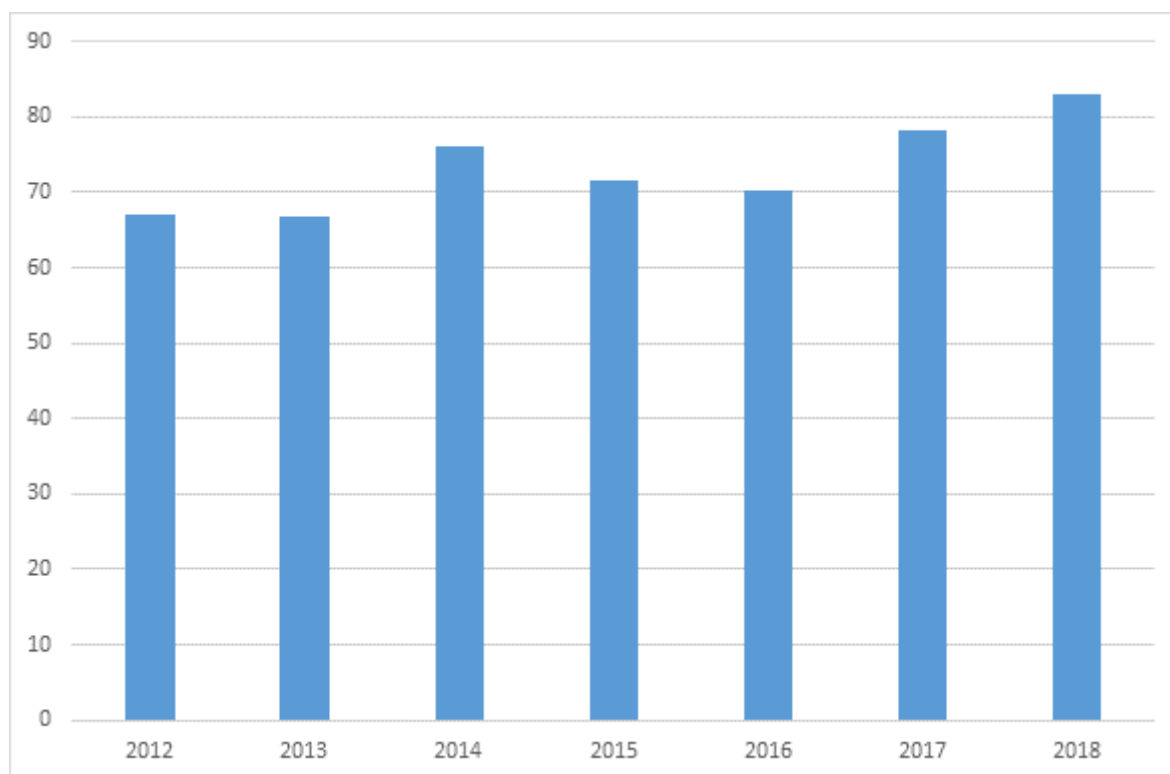
Het Vechtdal heeft sinds 2007 een enorme toeristische ontwikkeling doorgemaakt. Er is vanuit het programma Ruimte voor de Vecht gewerkt aan de openstelling (o.a. bevaarbaarheid), toegankelijkheid (recreatieroutes, informatiepunten) en daarmee de beleefbaarheid van het Vechtdal. Daarnaast is sterk ingezet op de vermarkting van het product Vechtdal met o.a. de inzet van een Toeristisch gebiedsregisseur. Een groot aantal projecten, gericht op bovengenoemde thema's, is gerealiseerd (zie bijlage 3 voor een compleet overzicht). Voor de versterking van de vrijetijdseconomie hebben de projecten als volgt bijgedragen aan de doelstellingen:

- De Vecht is onderdeel geworden van de 4 kernen en daarmee is de beleefbaarheid voor bewoners en recreanten vergroot – door realisatie van de Waterfronten;

- Het bovenstroomse deel van de Vecht is bevaarbaar geworden – 4 stuwen zijn passeerbaar gemaakt, wat heeft bijgedragen aan een toename van de waterrecreatie met o.a. Vechtomp en extra kansen voor investeringen horeca en ondernemers;
- De beleefbaarheid van het Vechtdal is toegenomen – door verbetering, verknoping en aanleg van verschillende routestructuren in het Vechtdal (er ligt bijvoorbeeld voor ca. 1500 km aan wandelpaden in het Vechtdal);
- De beleefbaarheid van het Vechtdal is daarnaast ook toegenomen door de aanleg van fiets-, wandelpaden, ruiterroutes, kanoroutes en fietsbruggen;
- Stimulering en ontwikkeling van streekdalproducten inclusief smaakfietsroute; goed voor regionale economie;
- De aanpak van de havens in Hardenberg, Ommen en Dalfsen – aanmeermogelijkheden verbeterd en meer bezoekers kernen;
- Vergroting van de beleefbaarheid van het Vechtdal – door aanleg van steigers en aanmeerplekken langs tal van plekken langs de Vecht;
- Vergroting beleefbaarheid Vechtdal – door realisatie uitkijk- en belevingspunten, pleisterplaatsen en uitkijktorens (o.a. Tien Torenplan);
- Vergroting beleving Vechtdal – door meer informatievoorziening d.m.v. bebording, digitale informatievoorziening (GPS, verhalenpunten met informatiezuilen) en bijvoorbeeld Anjerpunten;
- Toename beleving en toegankelijkheid - door realisatie van voetveren en fietspontjes;
- Toename beleving en toegankelijkheid – door oeveraanpassingen voor hengelaars en kano's;
- Kwaliteitsverbetering ondernemers en campings Vechtdal - bijvoorbeeld inzet TGR en inrichting camping Koeksebelt;
- Toename beleving door veelheid aan arrangementen
- Toename beleving door marketing gericht op specifieke doelgroepen en specifieke onderwerpen (o.a. verrukkelijk Vechtdal).

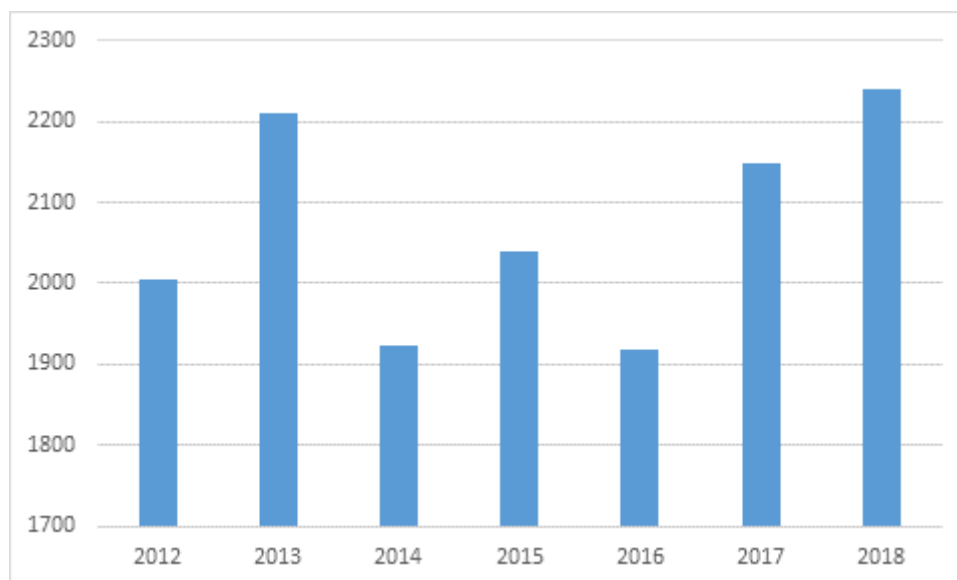
De bestedingen in het Vechtdal in de sector recreatie en toerisme zijn in de periode 2012-2018 toegenomen van 67,1 miljoen euro naar 82,9 miljoen euro: een toename van 23,5% (Figuur 3). Het aantal overnachtingen in het Vechtdal laat tussen 2012 en 2018 ook een toename van 12% zien (van 2,01 miljoen naar 2,24 miljoen), maar laat een grilliger patroon zien.

Figuur 3: Bestedingen in het Vechtdal (recreatie - toerisme) in de periode 2012-2018 (x miljoen)

Bron: Marketing Oost

Figuur 4: Aantal overnachtingen in het Vechtdal 2012-2018 (x duizend)

Bron: Marketing Oost

In het bijzonder moeten de volgende projecten genoemd worden:

Waterfronten

De realisatie van de waterfronten hebben ervoor gezorgd dat de kernen van Hardenberg, Ommen, Dalfsen de Vecht weer hebben omarmd. Ze zijn naar de rivier gekeerd en de Vecht is vanuit de kernen weer toegankelijk en beleefbaarder geworden. Zwolle heeft een corridor als entree naar het Vechtdal ontwikkeld (zie kaartbijlagen voor de ligging van de waterfronten).

Vechtpark Hardenberg

Hardenberg heeft met het Vechtpark haar gezicht weer naar de rivier gekeerd.

De Vecht en haar winterbed zijn weer verbonden met de oude kern en met de nieuwe wijken aan weerszijden van de rivier. Het natuurlijk en waterveilig ingericht Vechtpark wordt zo een ontmoetingsruimte waar beleving voorop staat. Dit integrale project is in verschillende fases uitgevoerd. De oevers van de Vecht zijn door de hele kern van Hardenberg ingericht. Het centrum is ontwikkeld, er is een haven met een aanlegsteiger gerealiseerd, een stadspark aangelegd, er zijn fiets- en wandelmogelijkheden gecreëerd, een wildwaterkanobaan en natuurlijke fitnessmogelijkheden aangelegd, en er is extra ruimte voor natuur, water en waterberging gerealiseerd en de stuw is passeerbaar gemaakt voor vissen (molengoot) en bootjes (sluis). De cultuurhistorische waarde van de Vecht is versterkt.

Vechtoevers Ommen

Het centrum van Ommen is weer naar de Vecht gekeerd, waardoor de rivier weer toegankelijk en beleefbaar is. Ter hoogte van de brug is de Vecht verbreed waardoor Ommen beter wordt beschermd in hoogwatersituaties. Bovendien is aan de zuidzijde een nevengeul aangelegd, die behalve voor waterveiligheid, ook volop recreatief gebruikt wordt.

Symfonie aan de Vecht

Dalfsen heeft ingezet op een sociaaleconomische impuls voor het Vechtdal door het optimaliseren van ruimtelijke samenspel tussen rivier en dorp en de versterking van het recreatief-toeristisch product Vechtdal. Door een optimale combinatie van functies en activiteiten is een prettige woon- en leefomgeving vol beweging en levendigheid gecreëerd.

Vechtcorridor Zwolle

Zwolle is bezig om een Vechtcorridor als entree tot het Vechtdal te ontwikkelen. Hierbij is een groenere inrichting van het bredere Vechtdal nodig en moet een toeristisch-recreatieve onaanvaardbaar schakel in het Vechtdal omgevormd worden tot een meer aangename groenzone langs de Vecht met inpassing van een aantal bestaande groene en culturele parels.

Passeerbaarheid sluizen Vecht

Vecht na honderd jaar weer bovenstrooms bevaarbaar

Met het passeerbaar maken van 4 stuwen d.m.v. de aanleg van o.a. sluizen bij Hardenberg, Marienberg en Junne wordt de Vecht ook bovenstrooms van Ommen bevaarbaar. De sluiscomplexen zijn plekken langs de Vecht waar uitwisseling plaatsvindt tussen recreatie op het land en water. Die plekken bieden kansen voor horeca en ondernemers ter plaatse. Ook verhuurders van boten zullen extra omzet kunnen genereren. De investeringen vanuit RvdV zullen in een vervolginvestering van horeca en bootverhuurders resulteren (zie kaart-bijlagen voor de ligging van de 4 sluizen).

De sluis bij De Haandrik was sinds de renovatie in juli 2015 al passeerbaar voor kleine scheepvaart. De sluis is eind 2018 opnieuw gerenoveerd en sinds januari 2019 weer in gebruik. De sluis bij Hardenberg is in juli 2013 in gebruik genomen en passeerbaar.

De andere twee projecten zijn vertraagd o.a. door planologische procedures, vertraagde grondverwerving en technische problemen (met name Junne). De sluis bij Marienberg is op 1 juni 2019 opengesteld en kort daarna is ook de sluis bij Junne in gebruik genomen. Aanvankelijk was het de bedoeling dat de sluis bij het begin van het vaarseizoen van 2018 al in gebruik zou worden genomen, maar tijdens de aanleg van de sluis bleek dat het project veel complexer was dan in eerste instantie werd gedacht.

Sinds de voltooiing van de sluizen bij Marienberg en Junne, is de Vecht na honderd jaar weer helemaal bevaarbaar tussen de Duitse grens en het Zwarte Water. Bootjes met een maximale diepgang van een halve meter kunnen weer van Zwolle naar Duitsland varen.

De Vecht als vaarbestemming (Ommen – Duitse grens)

Varen bovenstrooms versterkt de lokale economie (horeca, ondernemers)

Dit project heeft bijgedragen aan de versterking van het recreatieve product Vechtdal. Het kan gezien worden als een aanvullende en extra impuls bovenop de investeringen in sluizen en passantenhavens.

Het project versterkt de vaarrecreatie en draagt bij aan de uitwisseling tussen toerisme op het land en water. De sloepvaart is bijvoorbeeld een uitstekende aanvulling op het bestaande recreatief-toeristische pakket voor de landrecreant.

Bovenstrooms is de Vecht nu helemaal weer bevaarbaar. Er zijn allerlei kleinschalige en eenvoudige afmeervoorzieningen bij bestaande infrastructuur, zoals sluizen en bestaande horeca langs het water, aangelegd. Verder is het doel de samenwerking tussen partijen te versterken. Deze mogelijkheden op de wal moeten veel meer onderdeel worden van de marketing en de samenwerking (zie kaartbijlagen voor de ligging van gerealiseerde aanlegsteigers).

Anjerpunten

Brengen de bezoekersstromen op gang en vergroten de beleving

Verspreid over het Vechtdal liggen vijf Anjerpunten (Hoonhorst, Vilsteren, Beerze, Hardenberg, Gramsbergen). Vanuit deze Anjerpunten kunnen toeristen het Vechtdal verkennen en beleven. Elk Anjerpunt biedt informatie over het Vechtdal en vertelt een uniek verhaal. Samen geven de vijf Anjerpunten een totaalbeeld van het Vechtdal en vertellen ze over

water, natuur, boeren, landgoederen, historie, duurzaam leven en noaberschap. Vanuit de locaties kun je via aantrekkelijke fiets-, wandelroutes en arrangementen het Vechtdal in-trekken.

Tien Torenplan

Via 10 plekken wordt essentie Vechtdal in beeld gebracht

Het Tien Torenplan maakt deel uit van het uitvoeringsprogramma 2016-2018 en is er op gericht om, aan de hand van 10 markante belevingsplekken, aandacht te vragen voor de identiteit van de Vecht. Bij een bezoek aan deze plekken kunnen de bezoekers de essentie van het Vechtdal tot zich nemen. Deze benadering werkt ook sturend en helpt bezoekersstromen binnen het Vechtdal te geleiden. Bepaalde delen worden met meer nadruk 'op de kaart gezet' en andere delen juist ontlast, zodat ze vrij worden gehouden van verstoring. Het Tien Torenplan biedt daarmee een kapstok voor de balans tussen beleving en natuurontwikkeling, die uiteindelijk voor beide invalshoeken, en dus voor het Vechtdal als geheel, de meerwaarde oplevert die wordt gezocht.

De uitvoering van het Tientorenplan kost meer tijd dan aanvankelijk werd ingeschat en gaat over de uitvoeringsperiode heen. Met name de afstemming met diverse partijen om tot een uitvoeringsplan te komen, heeft extra tijd gekost. Acht projecten zijn inmiddels afgerond: de Grensmeander (daar waar die Vechte overgaat in De Vecht), Belevingspark Vechtpark Hardenberg, Waterspeelplaats Dalfsen, Pleisterplaatsen Dalfsen, Voetbrugverbreding Vechterweerd, Toren Vechterweerd, Uitzichtpunten langs de Vecht/Vechtcorridor & monding Vecht inclusief wandelbrug, en wandel/fietspontje bij het Dijkmoment.

In 2020 volgen nog: De Vecht nieuwe stijl, Plangebied Rheezermaten, Toren Koeland (was toren Junner koeland, maar gaat nu naar ander Koeland), Buiten spelen en buiten zijn Ommen (deels afgerond) en aanpassing Uitkijktoren De Stokte (fietspad dat bij dit project hoort is al wel gereed).

De verkenning naar de Poort van het Vechtdal en Zwolle was aanvankelijk ook geplaatst onder het Tientorenplan. De verkenningsfase is overgegaan in de uitvoeringsfase, maar dan met geld vanuit het project 'Versterken Vechtdallandschap' (incl. financiering andere partijen).

Toeristisch Gebiedsregisseur en Vermarkte Vecht

Vanaf 2012 is vanuit RvdV een Toeristisch Gebiedsregisseur ingezet om samen met ondernemers initiatieven en arrangementen te ontplooiën. Hieruit is een aantal hoogwaardige arrangementen tot stand gekomen.

In het uitvoeringsprogramma 2016-2018 is het project Vermarkte Vecht opgenomen. Dit project heeft tot doel de metamorfose, die de Vecht dankzij RvdV vanaf 2009 heeft ondergaan, bij toeristen onder de aandacht te brengen. Dit gebeurt door middel van identiteitsontwikkeling en professionalisering van de 'klantreis' (customer journey, de interactie van bezoekers met organisaties in het Vechtdal). Onderdeel van dit project is tevens voortzetting van de inzet van de Toeristisch Gebiedsregisseur (TGR).

Vermarkte Vecht is grotendeels uitgevoerd, maar de uitvoeringsperiode loopt door tot medio 2020. Voor o.a. de promotie van de torens van het Tientorenplan is meer tijd nodig, omdat nog niet alle torens gereed zijn. De inzet van de Toeristisch Gebiedsregisseur is wel afgerond.

4.3. Landbouw

De sociaal-economische impuls is vanuit het programma Ruimte voor de Vecht naast de vrijetijdseconomie gericht op de landbouw als belangrijke inkomstenbron en beheerder van het landschap.

Voor het behoud en de versterking van de landbouw hebben de projecten als volgt bijgedragen aan de doelstellingen:

- Verbetering verkaveling landbouwgronden – er is door landbouwers in totaal 994 ha grond geruimd binnen 4 zoekgebieden met een totale oppervlakte van 12.200 ha (grotendeels buiten het winterbed)
- Landbouwverbreding – Agrarisch Natuurbeheer (o.a. Natuurakkers);
- Landbouwverbreding – Zorg zoekt Boer, Micro-initiatieven Recreatie;
- Landbouwverbreding – Vergroting biodiversiteit bij graanteelt;
- Meer draagvlak landbouw gecreëerd – Boer als Gastheer, Veiligheid (hesjes schoolgaande jeugd), Stage bij de Boer. Internationale uitwisseling;
- Informatievoorziening verbeterd – landbouw en Neospora, Agrarisch Belevingscentrum;
- Verduurzaming - Bodem en water opnemen in bedrijfsvoering (Sterke boeren en landgoederen);
- Verduurzaming – Vraagbundeling zonne-energie (op weg naar een energie neutrale landbouw);
- Verduurzaming – verkenning toepassing compostering dikke fractie;
- Verduurzaming – Workshop personeelsbeleid MFL-bedrijven en Boer zoekt Vrouw.

LTO Noord is sinds 2010 vertegenwoordigd in RvdV. Het eerste project is opgenomen in het uitvoeringsprogramma 2012-2015: *Boeren in het Vechtdal*.

Dit project is in feite het uitvoeringsprogramma van de "landbouw-ontwikkelingsagenda" Ruimte voor de Vecht die door LTO Noord samen met de agrariërs is opgesteld en later besproken met de partijen binnen RvdV.

De landbouwontwikkelingsagenda is gelinkt aan het tweede hoofddoel van het programma Ruimte voor de Vecht: versterking van de regionale economie.

De projectvoorstellen uit *Boeren in het Vechtdal* richten zich op de volgende thema's: agrarisch natuurbeheer, energie neutrale landbouw in het Vechtdal, waterdiensten binnen agrarische bedrijfsvoering, multifunctionele landbouw (educatie, streekproducten), kavelruil en landschappelijke inpassing bedrijfsbreed. De projecten uit *Boeren in het Vechtdal* hebben bijgedragen aan de toekomst en verduurzaming van de landbouw als economische drager en beheerder van het landschap

Uitgevoerde projecten uit Boeren in het Vechtdal en overige op zichzelf staande projecten zijn:

- De Boer als Gastheer
- Zorg Zoekt Boer
- Toekomstgericht boeren met bodem en water, fase 1
- Toekomstgericht boeren met bodem en water, fase 2
- Samen genieten met hond in Vechtdal (info Neospora)
- Agrarisch Belevingscentrum Beerze
- Natuurakkers

- Merk Landgoed Vilsteren, fase 1 (verduurzaming landbouw)
- Merk Landgoed Vilsteren, fase 2

Daarnaast zijn losstaande projecten ontwikkeld en inmiddels alle afgerond (zie bijlage 4).

In het uitvoeringsprogramma 2016-2018 is het project *Sterke boeren en landgoederen* opgenomen. Binnen dit project is gekozen voor gebiedsgerichte benadering, waarbij de landbouw aanhaakt op geplande en voorgenomen inrichtingsprojecten van waterschap en provincie. De focus van de landbouw ligt daarbij op maatregelen in de haarvaten van het Vechtdal en op het boerenland en –erf. Door de maatregelen in samenhang (water, natuur) uit te voeren versterken ze elkaar. Aan de hand van keukentafelgesprekken met agrariërs is in beeld gebracht wat de positie (kansen en knelpunten) en wensen zijn. Doel daarbij is om de landbouwproductie te optimaliseren wat betreft bodem en water. Vervolgens wordt bekeken op welke wijze ze kunnen bijdragen aan de waterveiligheid, kwaliteit en het natuurlijker maken van de Vecht.

Naast wateraspecten worden ook andere thema's binnen dit project uitgewerkt, zoals agrarisch natuurbeheer in het winterbed. Daarbij wordt aansluiting gezocht bij het deelproject *Duurzaam beheer winterbed Vecht (UP 2016-2018; Versterking Vechtdallandschap)*.

Verder is vanuit Ruimte voor de Vecht het Agrarisch Belevingscentrum Beerze gerealiseerd (los project). Deze boerderij heeft een camping, produceert o.a. het streekproduct Vechtdalkaas. Bezoekers kunnen een rondleiding krijgen op het bedrijf, een bezoek brengen aan de melkstal en via een loopbrug de koeienstal bezichtigen. Verder beschikt het bedrijf over een grote vergaderruimte en een buitenterras. Later is het centrum één van de Anjerpunten in het Vechtdal geworden.

Landbouwstructuurverbetering

Uit de landbouwwontwikkelingsagenda is de behoefte aan landbouwstructuurverbetering door vrijwillige kavelruil naar voren gekomen. In de periode 2009-2018 is een aantal vrijwillige kavelruilen in het Vechtdal uitgevoerd via het Coördinatiepunt Kavelruil Overijssel (CKO). Het CKO organiseert vrijwillige planmatige kavelruilen in Overijssel om zo te zorgen voor landbouwstructuurverbetering. Het CKO is een samenwerkingsverband tussen LTO Noord en het Kadaster (en tot 2015 ook DLG) en maakt gebruik van de expertise van Projecten LTO Noord en van die binnen de eigen organisaties. Vaak neemt een LTO Noord-afdeling het initiatief om een vrijwillige kavelruil te starten, omdat zij kansen ziet voor het gebied. Het CKO wordt door de initiatiefnemers gevraagd om hen daarin te assisteren en de kavelruil verder te begeleiden bij de realisatie.

In de periode 2009-2018 zijn de volgende kavelruilen uitgevoerd in het Vechtdal:

- Vinkenbuurt – Witharen: structuurverbetering van 2.600 ha door ruiling van 226 ha van 43 deelnemers/grondeigenaren;
- Ane – Collendoorn: structuurverbetering van 3.600 ha door ruiling van 370 ha van 67 deelnemers/grondeigenaren;
- Bruchterveld e.o.: structuurverbetering van 2.500 ha. door ruiling van 254 ha. van 65 deelnemers/grondeigenaren;
- Rheeze-Rheerzerveen: structuurverbetering van 3.500 ha door ruiling van 94 ha.

In de periode 2009-2018 is er in het Vechtdal 944 ha aan gronden geruild binnen een zoekgebied ter grootte van 12.200 ha (zie kaartbijlage voor de uitgevoerde kavelruilen). Het merendeel van de kavelruilen is uitgevoerd buiten het winterbed van de Vecht.

De kavelruil Dalfsen-Ommen is in verband met onzekerheden rondom de aanpassingen bij de N340 vertraagd, maar is in april 2019 weer opgepakt.

4.4. Identiteit

De Vecht is teruggebracht in de hoofden en harten van de bewoners

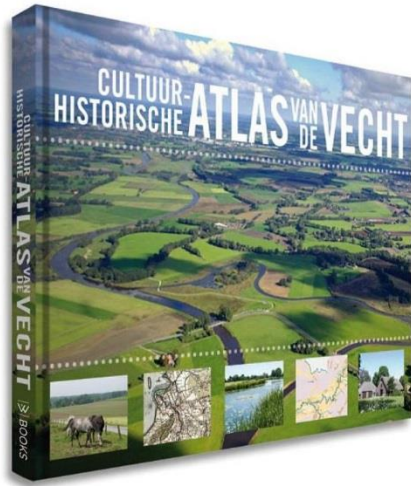
Het programma Ruimte voor de Vecht heeft als doel de sociaal-economische situatie in het Vechtdal te verbeteren. In het Investeringsbesluit Ruimte voor de Vecht (15 november 2011) wordt gesteld dat de Vechtdalidentiteit bij de bevordering van de sociaal-economische impuls geldt als richtlijn. Daarbij gaat het vooral om de verbondenheid tussen Vecht, Vechtdal en Vechtdalbewoners. Het gevoel Vechtdaller te zijn geeft aan hoe het Vechtdal als identiteit wordt beleefd. Identiteit heeft te maken met hoe trots de oorspronkelijke bewoners zijn op hun gebied of hoe trots de bevolking is op het feit dat ze in het Vechtdal wonen en werken.

De Vechtdalidentiteit is versterkt en verbeterd door:

- Vergroten van het gemeenschappelijk gevoel en identiteit – door uitgave cultuur-historische atlas, lespakketten basisscholen en vertelavonden;
- Kunstuitingen in het gebied te plaatsen – Kunstwegen en Brugpoëzie;
- Ontwikkeling van Vechtdalprodukten te stimuleren;
- Vechtdalbewoners te betrekken bij het programma door hen actief te informeren over de uitvoering van projecten (o.a. Nieuwsbrief, Vechtdaldagen), participatie bij afzonderlijke projecten, bevordering samenwerking en initiatieven en door hen gebruik te laten maken van de resultaten RvdV;
- Uitvoeren bewonersonderzoeken.

Er zijn diverse projecten uitgevoerd die de Vechtdalidentiteit hebben bevorderd. De belangrijkste zijn:

- Cultuurhistorische Atlas van de Vecht (Signatuur Vechtdal)

In september 2011 verscheen de Cultuurhistorische Atlas van de Vecht als onderdeel van het programma RvdV. Deze atlas schetst een samenhangend verhaal over de unieke en rijke geschiedenis van het landschap, de rivier en de bewoners. Dit boek wordt beschouwd als hét standaardwerk over het Vechtdal.

Doel van de atlas is de gemeenschappelijke identiteit van de dorpen en steden in het Vechtdal te bevorderen en te dienen als inspiratiebron voor gemeenten, waterschappen, projectontwikkelaars, boeren en recreatie-ondernemers.

➤ Educatie Vechtdal-Lespakketten Basisscholen

Om het Vechtdalbewustzijn te stimuleren is in samenwerking met verschillende partijen een educatiepakket ontwikkeld voor basisscholen in het Vechtdal. Dit educatiepakket heeft als doel de jongeren kennis te laten maken met de unieke identiteit van het Vechtdal. Het lespakket behandelt de historie, de cultuur, het landschap, het water en de natuur die gezamenlijk de huidige waarde van het Vechtdal vertegenwoordigen. Het lespakket is in juni 2010 opgeleverd tijdens een werksessie voor circa 100 basisschoolleerlingen bij de Loozensche Linie. Het lespakket is tevens overhandigd aan de leden van het bestuurlijk overleg met het verzoek een gastcollege te verzorgen op één of meerdere basisscholen in haar beheergebied. In 2010 en 2011 zijn er vanuit het programma RvdV lesprogramma's ontwikkeld voor de basisscholen in het Vechtdal. Eind 2018 is dit lesmateriaal geactualiseerd.

➤ Adviseurs voor de Vecht (voorheen Adviseurs van de Toekomst)

Vanaf 2014 is het scholenproject Adviseurs van de Toekomst gestart voor middelbare scholieren en soms ook voor MBO-leerlingen. In het project zijn schoolklassen de adviseurs voor de partners van Ruimte voor de Vecht. Ze geven een invulling aan een opdracht die ze van één van de RvdV-partners krijgen. Aan het eind is er een groot eindevenement in het provinciehuis, waarbij alle adviseurs hun resultaten presenteren.

➤ Vertelavonden

Tijdens avondbijeenkomsten werden bewoners uitgenodigd om hun verhalen met elkaar te delen. Verder is een website ontwikkeld (Signatuur Vechtdal) met een verzameling van bewonersverhalen (www.mijnvechtmijnverhaal.nl).

➤ Kunstprojecten en kunstuitingen

Project Kunstwegen

Kunstwegen volgt in grote lijnen de rivier de Vecht en maakt onderdeel uit van de Vechtdalroute (fietsroute LF16). Al fietsend kan men in het Vechtdal ca. 30 kunstwerken van hedendaagse kunstenaars ontdekken. Bij alle kunstwerken zijn informatiezuilen geplaatst met wetenswaardigheden over de kunst, natuur en de geschiedenis van de regio. Kunstwegen loopt vanaf Zwolle door het Vechtdal aan Duitse zijde door de regio Obergraftschaf Bentheim tot aan Nordrhein Westfalen. Kunstwegen is een uniek kunstproject in Europa dat vele toeristen trekt.

Brugpoëzie

Het gedicht 'Overijsselse Vecht' is geschreven door de landelijk bekende Dalfser dichter Koos Geerds. Zes strofen in totaal schreef de voormalige provinciedichter van Overijssel speciaal voor het project 'Ruimte voor de Vecht'. Deze zijn in 2016 stuk voor stuk aangebracht op de bruggen over de Vecht op Nederlands grondgebied. Het gedicht is als het ware in zessen geknipt, maar wie van Zwolle vanaf de Berkummerbrug de rivier afvaart tot aan de Duitse grens heeft het gedicht helemaal en in samenhang kunnen lezen. Naast de eerste twee dichtregels op de Berkummerbrug in Zwolle zijn de volgende strofen, in roestvrij stalen letters van zo'n veertig centimeter hoog, ook te lezen op de pijlers van de Blauwe Bogenbrug in Dalfsen, de Hessel Mulertbrug in Ommen, de Hardenbergse Europawegbrug en de Vechtbruggen bij de Anerdijk en de Haandrik. Brugpoëzie is onderdeel van het project Vechtdalbakens.

Vechtdalproducten

De ontwikkeling van streekproducten en de vermarkting daarvan is vanuit het programma Ruimte voor de Vecht gestimuleerd. Vechtdalproducten zijn lekker en authentiek en ze staan voor kwaliteit en betrouwbaarheid. Alle Vechtdalproducten kenmerken zich door hun herkomst en zijn op natuurlijke wijze geproduceerd met oog voor natuur en landschap. Dat is goed voor de dieren, het milieu, de natuur, het landschap én voor de consument. Door de vertelkracht van deze producten wordt de identiteit van het Vechtdal versterkt. Bovendien bevorderen ze de regionale economie. Zie bijlage 5 voor voorbeelden van Vechtdalproducten. Voor een totaaloverzicht van producten en deelnemende bedrijven wordt verwezen naar www.vechtdalproducten.nl.

Communicatie

De communicatie van het programma RvdV heeft als doel de doelgroepen te informeren, te betrekken en actief te laten deelnemen aan het programma. Bovendien moet de communicatie bijdragen aan de versterking van de Vechtdalidentiteit. De verschillende projecten in het programma hebben ook hun eigen communicatie- en participatie-opdracht gekend. Vanuit het programma Ruimte voor de Vecht zijn voor het onderdeel communicatie de volgende uitgangspunten gehanteerd:

Informeren, bevordering bekendheid met:

- het programma Ruimte voor de Vecht;
- de doelstellingen van het programma Ruimte voor de Vecht;
- de rol van Ruimte voor de Vecht in de projecten;
- de samenhang tussen de ontwikkelingen in het Vechtdal.

Betrekken:

- ontwikkelen van participatie uit de doelgroepen;
- versterking van de Vechtdalidentiteit.

Activeren, bevordering van:

- de samenwerking in het Vechtdal;
- initiatieven die bijdragen aan de doelstellingen;
- gebruik van de resultaten van Ruimte voor de Vecht.

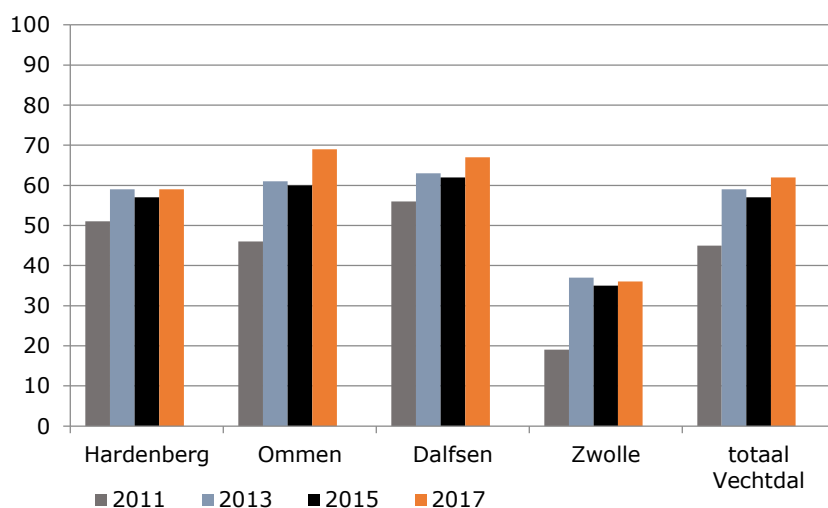
De Vechtdalidentiteit is mede bevorderd door het uitvoeren van de jaarlijkse communicatieplannen. Bewoners werden op de hoogte gehouden van het programma en de uitvoering van de verschillende projecten. Daarnaast zijn allerlei activiteiten ontwikkeld die de onderlinge verbondenheid hebben verbeterd. Genoemd moeten worden:

- Nieuwsbrief
- Jaarlijkse Vechtdaldagen (circa 200 bezoekers in 2019)
- Tweejaarlijks Vechtdalcongres i.s.m. Duitsland

Toets Vechtdalidentiteit : de bewonersonderzoeken

In de jaren 2011, 2013, 2015 en 2017 zijn vanuit Ruimte voor de Vecht bewonersonderzoeken uitgevoerd in het Vechtdal. Deze onderzoeken waren er o.a. op gericht om de Vechtdalidentiteit te toetsen. Cijfers uit de bewonersonderzoeken over de periode 2011-2017 tonen aan dat het Vechtdalgevoel gestegen is van 45% naar 62% (Figuur 5). Het Vechtdalgevoel is in alle gemeenten toegenomen.

Figuur 5: Aantal bewoners dat zich Vechtdaller voelt, 2011, 2013, 2015 en 2017 (%)

Bron: I&O Research, 2017.

5. Samenwerking Duitsland 2007-2018

5.1. De Duits-Nederlandse Vechtvisie

In 2007 hebben acht overheden uit Duitsland en Nederland onder aanvoering van Waterschap Velt en Vecht (nu Vechtstromen) een grensoverschrijdende samenwerking opgezet om de Vechtvisie uit 1997 te actualiseren en te internationaliseren. Om al deze initiatieven te richten heeft de provincie Overijssel in 2007 het initiatief genomen tot het programma Ruimte voor de Vecht en is het Masterplan en daarbij behorend uitvoeringsprogramma opgesteld.

De Duits-Nederlandse Vechtvisie heeft zich gericht op de samenwerking tussen de Duitse partners uit de Bundesländer Nordrhein-Westfalen en Niedersachsen en de Nederlandse partners uit de provincie Overijssel. Een belangrijk resultaat van de Duits-Nederlandse samenwerking is dat:

- er voor het Duitse deel van de Vecht een vergelijkbaar streefbeeld voor 2050 ligt als in Nederland: de halfnatuurlijke rivier;
- er naast dit streefbeeld, de vijf uitgangspunten/statements ook aan Duitse zijde worden onderkend.

Concreet betekent dit dat zowel in Nederland als in Duitsland dezelfde uitgangspunten gehanteerd worden als richtinggevend voor projecten en gebiedsontwikkeling in het Vechtdal. Dit laatste betekent dat er niet langer alleen sprake is van losstaande Duitse en losstaande Nederlandse projecten langs de Vecht, maar dat er ook mogelijkheden zijn geschapen voor daadwerkelijke grensoverschrijdende projecten.

Het belang van grensoverschrijdende samenwerking wordt onderkend door alle betrokken partijen. Men wisselt kennis en ervaringen uit, men leert van elkaar en er worden ideeën geboren. Met tastbare uitwisselingsprojecten en verknoping van uitvoeringsprojecten wordt aantoonbare meerwaarde gecreëerd van bron tot monding.

Tegelijkertijd is de uitvoering van grensoverschrijdende projecten een grote uitdaging. De grote complexiteit vanwege taal- en cultuurverschil, verschil in organisatie en structuur, verschil in financieringsmogelijkheden en verantwoordelijkheid én vooral het feit dat grensoverschrijdende projecten geen directe verantwoordelijke/eigenaar kennen, maakt dat grensoverschrijdende projecten, ondanks gedeelde ambitie en urgentie niet vanzelf tot stand komen.

Daarom is een zogenaamd Grensoverschrijdend Programmateam Vecht en Vechtdal (GPT) ingesteld, waarin dezelfde acht Duitse en Nederlandse organisaties uit de grensoverschrijdende Vechtvisie in deelnemen. Het GPT kent de volgende opdracht:

- coördineren van bestaande initiatieven tot grensoverschrijdende uitvoering. Hierbij zal de focus worden gelegd op een beperkt aantal initiatieven die het meest kansrijk lijken;
- initiëren van nieuwe projecten;
- faciliteren van uitwisseling van kennis en ervaringen tussen Duitse en Nederlandse Vechtpartners.

Tijdens de werkbijeenkomsten van het GPT is een groot aantal veelbelovende, grensoverschrijdende projectideeën ontwikkeld. Deze projecten kunnen gezien worden als belangrijke bouwstenen voor de gemeenschappelijke ontwikkeling van het Vechtdal.

Van bijzonder belang is daarbij de gemeenschappelijke ontwikkeling van het Vechtdal tussen Gramsbergen en Emlichheim. In dit gebied kan integrale, grensoverschrijdende gebiedsontwikkeling plaatsvinden (zie verder).

Er zijn voor diverse thema's projectideeën voor grensoverschrijdende samenwerking ontwikkeld. In bijlage 6 is een tabel opgenomen met een beschrijving van de projecten waaraan samen met de Duitsers binnen het project actualisatie en verbreding Vechtvisie is gewerkt.

5.2. De integrale gebiedsontwikkeling Hardenberg - Emlichheim

Het grensgebied tussen Hardenberg en Emlichheim is bij uitstek geschikt voor grensoverschrijdende en integrale gebiedsontwikkeling. Tijdens de derde grensoverschrijdende workshop op 16 maart 2009 werden hiertoe de eerste concrete stappen gezet. Een van de belangrijkste stappen is de intentieverklaring van de Samtgemeinde Emlichheim (gemeenten Laar en Emlichheim) en de gemeente Hardenberg om een grensoverschrijdend masterplan voor de ontwikkeling van het gebied op te stellen. Daarbij speelt de blauwe as, de Vecht, een centrale rol. Bij de gebiedsontwikkeling wordt gekeken naar de volgende punten:

- recreatie/vrije tijd/toerisme;
- bescherming tegen hoogwater;
- natuur/landschap/Kompensationsflächen;
- landbouw;
- 'de grens'/'over grenzen heen';
- communicatie.

Het masterplan wordt ontwikkeld in een gezamenlijk open planproces. In eerste instantie zijn hierbij de Samtgemeinde Emlichheim en de gemeente Hardenberg betrokken. De plannen moeten worden afgestemd met zowel de betrokken overheden als de Landkreis Grafschaft Bentheim en de provincie Overijssel. Waterschap Velt en Vecht (nu Vechtstromen) neemt de voortrekkersrol op zich om het planproces en de gemeenschappelijke doelstellingen verder te concretiseren. In september 2009 heeft, na afronding van het project 'Grensoverschrijdende Vechtvisie', een eerste ontmoeting plaatsgevonden tussen de burgemeesters van de gemeenten. Tijdens de derde grensoverschrijdende workshop op 16 maart 2009 zijn afspraken gemaakt over vervolgstappen t.a.v.:

- Fietsroutekaart van de Samtgemeinde Emlichheim

De Samtgemeinde Emlichheim is bezig met een eigen fietsroutekaart. Dit moet een grensoverschrijdende kaart worden die is afgestemd op het Nederlandse fietsroute-netwerk; sommige delen van de kaart zullen in het Nederlandse systeem worden geïntegreerd. Er wordt gekeken naar een mogelijke samenwerking met de gemeente Coevorden.

- Ruiterpadennetwerk

De Landkreis Grafschaft Bentheim is bezig met een concept voor een ruiterpadennetwerk; er zijn voorstellen gedaan voor routes (tracés), die momenteel met de betreffende Duitse

gemeenten worden besproken. Dit ruiterpadennetwerk moet grensoverschrijdend worden opgezet. Tot nu toe zijn er twee plaatsen voorgesteld waar de routes de grens zullen kruisen.

- Wandelroute/Vechtdalpad

Er is interesse om te kijken of er gezamenlijk een wandelroute langs de Vecht kan worden gerealiseerd.

- Vecht - bevaarbaarheid

Er is een aantal roeievenementen op de Vecht (sloepenrace Gramsbergen - Laar). De Samtgemeinde Emlichheim heeft belangstelling om het aanbod aan boot- en kanotochten uit te breiden. De bedoeling is om de bestaande aanlegplaatsen te verbeteren. Ook moeten er gesprekken worden gevoerd met de gemeente Coevorden (aansluiting op het Picardiekanaal).

- 'Vechte-See' in Emlichheim

De Samtgemeinde Emlichheim is van plan een 'Vechte-See' (7 à 8 ha) te realiseren, die als recreatieplas moet gaan dienen. De haalbaarheid hiervan wordt onderzocht. Deze 'Vechtesee' moet een integrale, multifunctionele bestemming krijgen (recreatie, hoogwaterretentie, compensatie, enz.).

5.3. Grensoverschrijdende projecten Ruimte voor de Vecht 2007-2018

Rondom de thema's hoogwaterveiligheid, herstel natuur en waterkwaliteit, beleefbaarheid, recreatie en vermarkting, en identiteit (o.a. kunst, streekproducten) heeft grensoverschrijdende afstemming plaatsgevonden. Hetzelfde geldt voor de samenwerking Hardenberg-Emlichheim en de uitvoering van voorbeeldprojecten (om elkaar te inspireren) en het gezamenlijk oppakken van uitvoeringsprojecten. Voor de periode 2007-2018 kunnen in het bijzonder genoemd worden:

- Tweejaarlijks Vechtsymposium voor kennisuitwisseling;
- Aansluiting routestructuren; o.a. Vechtdalpad (wandelen) en Vechtdalroute LF16 (fietsen);
- Kunstwegen;
- Bevaarbaarheid; o.a. Vechtzomp;
- Grensmeander (UP 2012-2015);
- Tien Torenplan (UP 2016-2018).

Verder kan als resultaat genoemd worden:

- Er is aan weerszijden van de grens bewustzijn ontstaan dat de rivier niet ophoudt bij de grens;
- Netwerken zijn versterkt en met elkaar verstrengeld.

Bijlage 1: Gerealiseerde projecten voor de doelstelling waterveiligheid

Project	Realisatieperiode	
Loozensche Linie	Up 2009 (afgerond)	Door herstel van een oorspronkelijke meander, het verleggen van een dijk en gedeeltelijke afgraving van het winterbed is er meer ruimte voor de Vecht gecreëerd. Voorbeeldproject UP 2009.
De Mölnmarsch	UP 2009 (afgerond)	Vergroting van het winterbed met 70 hectare en aanleg van een nevengeul. De Vecht heeft daardoor meer ruimte gekregen. Voorbeeldproject UP 2009.
Herinrichting monding Oude Radewijkerbeek	UP 2009 (afgerond)	Betreft 600 meter dijkversterking en aanleg noodretentie. Verder is de 'oude' loop van de rivier tegenover de monding weer hersteld.
Vechtmeanders	Project UP 2010 (niet afgerond)	Herstel van meanders ten oosten van Hardenberg tot aan de Duitse grens. Tevens gericht op het creëren van meer waterberging (Vechtstromen). Het betreft de Haandrik, Haandrik-Duitse grens, winterbed Gramsbergen, meander Engelandse bos, dijkverlegging Anevelde en aantakking Radewijkerbeek. In de meeste gevallen gaat het om herstel van de meanders en natuurlijke oevers in combinatie met waterberging en recreatie. Uitvoering: de realisatie van meanders komt later terug in de uitvoeringsprogramma's in diverse deelprojecten (vooral na 2019). De meander Engelandse Bos is niet gerealiseerd. Het winterbed bij Gramsbergen zal vanaf 2020 worden aangepakt. Radewijkerbeek is een apart project (zie hierboven).
Herinrichting meanders	Project UP 2010 (afgerond)	Herinrichting van een groot aantal meanders waaronder Hessumsche Mars, Varsen en Dalfsen (WDO-Delta). Uitvoering: de realisatie komt later terug in de uitvoeringsprogramma's en projecten. Hessumsche Mars betreft de nevengeul Vilsteren en met Dalfsen is Vechterweerd geworden. Varsen is niet aangepakt. Bij De Stokte, ten oosten van Welsum, is een nevengeul gerealiseerd.
Vechtmeanders Hardenberg	UP 2010 (afgerond)	Inrichting van de oevers en uiterwaarden in Hardenberg en de aanpak van een aantal meanders (zie boven). Tevens dijkverlegging en -versterking. Kan gezien worden als onderdeel van Vechtpark.
Vechtpark	UP 2010 (afgerond)	Inrichting Vechtoevers door de hele kern van Hardenberg. Er is veel extra ruimte gecreëerd voor water en waterberging.
Aanpassing waterkering Vecht	UP 2010 (afgerond)	De waterkering aan de zuidzijde van de Vecht, tussen de Stekkenkamp en de spoorbrug over de Regge, is op toekomstbestendige hoogte en sterkte gebracht. Daarnaast is het gebied Laarmanshoek aan het winterbed toegevoegd (meer ruimte voor de rivier).

Brug Dalfsen	UP 2010 (afgerond)	De brug bij Dalfsen is, net als de brug bij Ommen, een flessenhals die bij grote waterafvoer zorgt voor opstuw- wing van het water met alle problemen van water- overlast van dien. Voor het oplossen van dit probleem is het waterschap een studie gestart naar wat de beste oplossing is. Zie verder bij Toekomstvast Dalfsen (UP 2012-2015).
Grensmeander	UP 2012-2015 (afgerond)	Aanleg van een grensoverschrijdende meander. Te- vens is de dijk teruggelegd.
Vechtpark Harden- berg fase III	UP 2012-2015 (afgerond)	Realisatie van een veilige verbinding tussen het win- terbed en de oude kern en nieuwe wijken Hardenberg aan weerszijden rivier.
Vechtpark Harden- berg fase IV en V	UP 2012-2015 (fase V is afge- rond, fase IV niet afgerond)	De Baalder Uiterwaard maakt onderdeel uit van Vecht- park Hardenberg. Realisatie van dit deelgebied zorgt samen met de realisatie van het zuidelijke deelgebied Radewijkerbeek (fase 5) voor de afronding van de in- richting van het Vechtpark. In de structuurvisie zijn globaal de doelen en randvoorwaarden voor dit deel- gebied opgenomen. Het projectgebied is 38,5 hectare groot. Doel van het project is om de huidige inrichting van de rivier de Vecht bij de Baalder Uiterwaard om te vormen, zodanig dat deze voldoet aan: - Een klimaat robuuste half natuurlijke Vecht die vol- doet aan de eisen voor waterveiligheid, - de Europese wetgeving met name de kaderrichtlijn water (KRW), - de wens van de Gemeente Hardenberg en Provincie Overijssel voor ruimte voor natuurbeleving nabij de stad (structuurvisie Vechtpark Hardenberg 2010). Het project zal leiden tot: - Ontstening van de oever van de Vecht (lengte 1350 meter); - Aanleg van natuurvriendelijke oevers (lengte 2000 meter); - Creëren van (meestromende) waterberging - Ruimte voor extensieve (water- en natuur)beleving en recreatie dicht bij de stad). Tevens grondverwerving en inrichting t.b.v. EHS/NNN. Uitvoering: fase V is afgerond. Fase IV is vertraagd en nog niet afgerond i.v.m. onderhandelingen met de grondeigenaar.
Rivierherstel Harden- berg-Diffelen	UP 2012-2015 (niet afgerond; vertraagd)	Tussen Hardenberg en Diffelen wordt de meandering van de Vecht teruggebracht in combinatie met een half natuurlijke inrichting en waterhuishouding van het winterbed. Dit wordt bereikt door de aanleg van een nieuwe slingerende loop van de rivier. Uitvoering: project is in 2015 gestart, maar heeft veel vertraging opgelopen met hydraulisch onderzoek en het voorbereiden en opstarten van de ruimtelijke pro- cedures. Dit kwam o.a. mede door de omzetting MER- beoordeling naar MER-procedure. Vechtstromen heeft uitstel van de uitvoeringsperiode aangevraagd t/m 31- 12-2020.
Hermeandering Beerze-Stegeren	UP 2012-2015 (niet afgerond; vertraagd)	Tussen Beerze en Stegeren wordt de meandering van de Vecht teruggebracht in combinati met een half na-

		tuurlijke inrichting en waterhuishouding van het winterbed. Dit wordt bereikt door de aanleg van een nieuwe slingerende loop van de rivier. Uitvoering: Vechtstromen heeft uitstel van de uitvoeringsperiode aangevraagd t/m 31-12-2020.
Vechtoevers Ommen	UP 2012-2015 (afgerond)	Betreft verbreding van de Vecht ter hoogte van de brug, waardoor Ommen beter beschermd wordt in hoogwatersituaties. Verder is een damwand aangelegd en is de Koeksegeul gerealiseerd.
Nevengeul Vilsteren	UP 2012-2015 (afgerond)	Aanleg van een nevengeul rond de stuw met o.a. als doel verlaging van het Maatgevend Hoogwater (MHW).
Toekomstvast Dalfsen	UP 2012-2015 (afgerond)	Verbetering van de bescherming van de kern Dalfsen in hoogwatersituaties.
Verbetering Vechterweerd	UP 2012-2015 (afgerond)	Bij Vechterweerd is de veiligheid vergroot door het verlagen van de maatgevende waterhoogten. De combinatie van een brug met groene rivier leidt tot een MHW-verlaging van 0,07 m die doorwerkt tot aan de stuw Junne.
Veilige Vecht	UP 2016-2018 (afgerond)	De primaire keringen (WDO Delta) zijn deels in de 3 ^e toetsingsronde afgetoetst. De regionale keringen (Vechtstromen) zijn op orde en hebben geen verbeteringsopgave. Nieuwe waterveiligheidsnormen zijn in 2017 ingegaan. Het project Veilige Vecht betreft het opstellen van een Hoogwaterperspectief (afwegingskader). WDO Delta is trekker en betreft Vechtstromen, provincie en RWS.

Bijlage 2: Gerealiseerde projecten voor de doelstelling natuur

Project	Realisatieperiode	
Loozensche Linie	UP 2009 (afgerond)	Beterft het herstel van de oorspronkelijke meander. Door dijkverlegging en gedeeltelijke afgraving van het winterbed is er meer ruimte voor de Vecht ontstaan. Dit laatste is ook van belang voor de natuur. Door de afgraving in het winterbed kan moeras zich ontwikkelen. Voorbeeldproject UP 2009.
De Mölnmarsch	UP 2009 (afgerond)	Het winterbed is hier met 70 hectare vergroot en er is een nevengeul aangelegd. In de open delen kan zich ooi-bos ontwikkelen. Voorbeeldproject UP 2009.
Struinwaard Berkum (Fase 1)	UP 2009 (afgerond)	In de uiterwaard bij Berkum is 3,6 hectare ingericht als struinwaard en natuurgebied met als doel de ontwikkeling van vegetaties met Kievitsbloem.
Herinrichting mon-ding Oude Radewij-kerbeek	UP 2009 (afgerond)	Bij de monding van de beek is 6,6 ha als nieuwe natuur in het kader van de EHS ingericht. Daarnaast is de 'oude' loop van de rivier weer hersteld. In het vernieuwde park Kruserbrink is een noodretentiegebied aangelegd.
Natuurbuffer Agnie-tenberg	UP 2009 (afgerond)	Bij de Agnietenberg is een natuurbuffer aangelegd. Deze bestaat uit water, moeras en een droger deel. De natuur-buffer werkt als een natuurlijke begrenzing rondom de camping richting uiterwaard.
Natuurlijke in-richting oevers Vechtmonding (Ont-stening)	UP 2009 (afgerond)	Over een traject van 4 km is de Vecht vanaf de A28 tot aan de monding ontsteend. De oevers zijn natuurvrien-delijk ingericht zodat de rivier weer zijn natuurlijke dy-namiek kan vertonen. Dit draagt bij aan de waterkwali-teits- en ecologische doelen die voor de Vecht gelden op basis van de Kaderrichtlijn Water. Opmerking: de ontstening van de Vechtoevers was en is onderdeel van diverse deelprojecten die zijn uitgevoerd t/m december 2018.
Vechtmeanders	Projectidee UP 2010 e.v. (niet afgerond)	Het gaat om een zestal projectideeën ten oosten van Har-denbergh tot aan de Duitse grens met het waterschap Velt en Vecht (nu Vechtstromen) als trekker. Het betreft de Haandrik, Haandrik-Duitse grens, winterbed Gramsber-gen, meander Engelandse bos, dijkverlegging Anevelde en de aantakking bij de Radewijkerbeek. In de meeste gevallen gaat het om herstel van de meanders en natuur-lijke oevers in combinatie met waterberging en recreatie. Uitvoering: de realisatie van meanders komt later terug in de uitvoeringsprogramma's in diverse deelprojecten. De meander Engelandse Bos is niet gerealiseerd. Het winterbed bij Gramsbergen zal vanaf 2020 worden aan-gepakt. Radewijkerbeek is een apart project (zie hierbo-ven).
Vechtmeanders Har-denbergh	Project UP 2010 (afgerond)	De oevers en uiterwaarden in Hardenbergh zijn opnieuw ingericht en vormgegeven. Er is natuur gerealiseerd, er zijn dijken verlegt en versterkt, en er is ruimte gecreëerd voor wandelen. Dit project kan gezien worden als onder-deel van Vechtpark.
Herinrichting mean-ders	UP 2010 (afgerond)	Mede in het kader van de Kaderrichtlijn Water heeft het waterschap Groot Salland (nu WDOdelta) een aantal me-anders heringericht al dan niet aantakkend aan de rivier

		(nevengeul). Oorspronkelijk is gedacht aan de meanders en geulen bij Varsen, Hessumsche Mars en Dalfsen. Uitvoering: de realisatie is later teruggekomen in de uitvoeringsprogramma's en projecten. De Hessumsche Mars is nevengeul Vilsteren en Dalfsen is Vechterweerd geworden. Varsen is niet aangepakt. Bij De Stokte, ten oosten van Welsum, is een nevengeul gerealiseerd.
Vechtpark	UP 2010 (afgerond)	Het ontwerp masterplan Vechtpark is gericht op de inrichting van de Vechoevers door de hele kern van Hardenberg. Naast economische ontwikkeling en waterveiligheid is er binnen dit plan extra ruimte voor natuur opgenomen.
Terra Nautic	UP 2010 (afgerond)	Dit project omvat de herstructurering van een camping, industriële bedrijvigheid en een jachthaven. In het zuidelijk deel is natuur en water gerealiseerd en is een meander uitgegraven.
Ontstening van de oevers (bovenstrooms)	UP 2010 (afgerond)	Het waterschap Velt en Vecht (nu Vechtstromen) heeft een groot programma voor ontstening van de oevers van de Vecht opgesteld. Ontstening van de oevers leidt tot een veel natuurlijker beeld van de rivier, terugbrengen van de dynamiek in de rivier en tot verrijking van de biodiversiteit. Opmerking: de ontstening van de Vechoevers is onderdeel van diverse deelprojecten die zijn uitgevoerd t/m december 2018.
Ontstening van de oevers (benedenstrooms)	UP 2010 (afgerond)	Ook het waterschap Groot Salland (nu WDO Delta) heeft een programma opgesteld voor ontstening van de oevers van de Vecht. De ontstening leidt tot een veel natuurlijker beeld van de rivier en verrijking van de biodiversiteit. Na ontstening worden de oevers natuurvriendelijk ingericht zodat de rivier weer zijn natuurlijke dynamiek kan vertonen. Dit draagt bij aan de doelen voor waterkwaliteit en aan de ecologische doelen die voor de Vecht gelden op basis van de Kaderrichtlijn Water. Opmerking: de ontstening van de Vechoevers is onderdeel van diverse deelprojecten die zijn uitgevoerd t/m december 2018.
Inrichting Kromme Kolk (Zwolle)	Project (afgerond)	Tussen het natuurgebied de Kromme Kolk en een camping is tegelijkertijd met de aanleg van een struinp pad en een wandelbruggetje natuurontwikkeling in de uiterwaard van de Vecht gerealiseerd (8 ha.).
Natuurgebied de Uilenkamp	Project (afgerond)	Is een compensatieproject EHS (in ruil verlies EHS bij sluis en N34).
Realisatie EHS De Stokte	Project (afgerond)	EHS-realisatie 30 ha.
Realisatie EHS De Meene	Project (afgerond)	Begrensd een verworven als EHS/NNN (6 ha.), maar nog niet ingericht.
Grensmeander	UP 2012-2015 (afgerond)	Grensoverschrijdend natuurontwikkelingsproject waarbij een geïsoleerde grensmeander (Duitsland) over de grens is doorgetrokken tot in de Vecht (6 ha.).
Vechtpark Hardenberg fase III	UP 2012-2015 (afgerond)	Binnen het deelproject Molengoot is een vispassage aangelegd. Binnen het deelgebied Monding Oude Radewijkerbeek is een beek verlegd en nieuwe natuur gerealiseerd (zie 2009-2010).

Vechtpark fase IV en V	UP 2012-2015 (fase V is afgerond, fase IV niet afgerond)	De Baalder Uiterwaard maakt onderdeel uit van Vechtpark Hardenberg. Realisatie van dit deelgebied zorgt samen met de realisatie van het zuidelijke deelgebied Radewijkerbeek (fase 5) voor de afronding van de inrichting van het Vechtpark. In de structuurvisie zijn globaal de doelen en randvoorwaarden voor dit deelgebied opgenomen. Het projectgebied is 38,5 hectare groot. Doel van het project is om de huidige inrichting van de rivier de Vecht bij de Baalder Uiterwaard om te vormen, zodanig dat deze voldoet aan: - Een klimaat robuuste half natuurlijke Vecht die voldoet aan de eisen voor waterveiligheid, - de Europese wetgeving met name de kaderrichtlijn water (KRW), - de wens van de Gemeente Hardenberg en Provincie Overijssel voor ruimte voor natuurbeleving nabij de stad (structuurvisie Vechtpark Hardenberg 2010). Het project zal leiden tot: - Ontstening van de oever van de Vecht (lengte 1350 meter); - Aanleg van natuurvriendelijke oevers (lengte 2000 meter); - Creëren van (meestromende) waterberging - Ruimte voor extensieve (water- en natuur)beleving en recreatie dicht bij de stad). Tevens grondverwerving en inrichting t.b.v. EHS/NNN. Uitvoering: fase V is afgerond. Fase IV is vertraagd en nog niet afgerond i.v.m. onderhandelingen grondeigenaar.
Halfnatuurlijke inrichting traject Hardenberg-Diffelen	UP 2012-2015 (niet afgerond; vertraagd)	Terugbrengen van meandering in combinatie met een half natuurlijke inrichting en waterhuishouding van het winterbed door de aanleg van een nieuwe slingerende loop van de rivier. Door de geul, het winterbed en peilverloop aan te pakken wordt hier de volle winst gepakt van een levende rivier en worden KRW-doelen ingevuld. Uitvoering: project is gestart, maar heeft veel vertraging opgelopen met hydraulisch onderzoek en het voorbereiden en opstarten van de ruimtelijke procedures. Dit kwam mede door de omzetting MER-beoordeling naar MER-procedure. Vechtstromen heeft uitstel van de uitvoeringsperiode aangevraagd t/m 31-12-2020.
Hermeandering Beerze-Stegeren	UP 2012-2015 (niet afgerond; vertraagd)	Het betreft het terugbrengen van meandering in combinatie met een half natuurlijke inrichting en waterhuishouding van het winterbed door de aanleg van een nieuwe slingerende loop van de rivier. Uitvoering: de uitvoering is vertraagd; Vechtstromen heeft uitstel van de uitvoeringsperiode aangevraagd t/m 31-12-2020.
Vechtoevers Ommen	UP 2012-2015 (afgerond)	Primair een veiligheidsproject, maar aan de zuidkant van het plangebied is meer ruimte gecreëerd voor flora en fauna.
Nevengeul Vilsteren	UP 2012-2015 (afgerond)	Dit project is gericht op de ontwikkeling van droog, vochtig en nat bloemrijk grasland én moerasachtige habitats tussen de Vecht en de aangelegde nevengeul ('het ei-

		land"). De gerealiseerde nevengeul heeft geleid tot verhoogde natuurkwaliteit van het zomerbed van de geul zelf.
Natuurvriendelijke oevers Vilsteren-Dalfsen	UP 2012-2015 (afgerond)	Door het wegnemen van de oeverbescherming en het aanleggen van drempels op de bodem van de Vecht is de stroming versterkt. Dit leidt tot een afwisseling van steile en glooiende oevers. Het project dient een groot aantal KRW-doelen.
Verbetering Vechterweerd	UP 2012-2015 (afgerond)	Om de stuw heen is een groene geul gerealiseerd. Hier toe is een hoogte in de uiterwaard doorgraven en is de bestaande geul doorgetrokken tot voor bij de bocht in de Vecht. Door dit project zijn condities geschapen voor de ontwikkeling van natte bloemrijke graslanden, mogelijk met Kievitsbloem.
Vechtcorridor Zwolle	UP 2012-2015 (deels afgerond)	Een toeristisch en recreatief onaantrekkelijke schakel langs de Vecht wordt nabij Zwolle omgebouwd tot een aantrekkelijke groenzone met water en bosschages. Uitvoering: het onderdeel dragerstructuur met de aanleg van natuurgebied Kromme Kolk (8 ha.) is afgerond. Andere onderdelen van het project zijn nog niet afgerond.
Monitoring	UP 2016-2018 (niet afgerond)	Betreft watergerelateerde monitoring door de twee waterschappen. De waterschappen kunnen, in samenspraak met het BBO, de resultaten van de watergerelateerde monitoring betreffende de waterveiligheid, de hoeveelheid water (voldoende en niet teveel) en de kwaliteit van het water, gebruiken voor het optimaliseren van het beheer en onderhoud van uitgevoerde projecten en om suggesties te kunnen doen (indien nodig) voor het bijstellen van het maatregelenprogramma. Tevens wordt inzichtelijk hoe de ontwikkelingspatronen zijn van de Vecht (sedimentatie, meandering etc.). Dat levert kennis op die kan dienen voor besluitvorming over beheer en onderhoud, voor nevenfuncties (varen) en voor nieuwe projecten. Cluster projecten: naast 1. Maatschappelijke monitoring vooral de watergerelateerde monitoring: 2. Waterveiligheid, 3. Voldoende water, 4. Vismigratie en 5. Morfodynamiek i.r.t. rivierhabitats en flora en fauna. Uitvoering: Vechtstromen heeft de inrichting van het grondwatermeetnet in 2018 afgerond. De tweede meting is doorgeschoven naar 2019. De tweede meting in het kader van relatie morfodynamiek, rivierhabitats en rivierfauna is uitgesteld tot 2020. Daarvoor is verlenging van de subsidieperiode aangevraagd en verleend. Loopt tot 1 januari 2021. Eindrapportage wordt verwacht 1-4-2021.
Schone Vecht	UP 2016-2018 (vertraagd en deels afgerond)	Project gericht op het behalen van de KRW-doelen, ontsteking van de Vechtoevers, het verontdiepen van het zomerbed en de aanleg van meanders, en rivierherstelmaatregelen overeenkomstig KRW en passend bij de doelstellingen EHS en Natura 2000. Uitvoering: het deelgebied van WDO Delta is inmiddels afgerond (2019). Waterschap Vechtstromen heeft door vertraging (o.a. Rheezermaten) voor de looptijd van de projectperiode verlenging aangevraagd t/m 31 december 2021.

Versterking Vechtdallandschap	UP 2016-2018 (grotendeels afgerond)	Dit project bestaat uit een bundeling van diverse deelprojecten die het landschap versterken. Ze zijn niet verbonden zijn aan torens, water of EHS/NNN. Daarnaast zal er vanuit dit project landschapsarchitectonische kennis worden ingebracht bij andere projecten. De deelprojecten uit Versterking Vechtdallandschap zijn: • Landschaps-/identiteitsschouw Vechtdal • Poort van het Vechtdal en Zwolle bij de nieuwe aansluiting van de N340 op de A28 (2023) • Stadslandbouw Langenholte (Zwolle), met een dooradering (grid) van natuur- en recreatiestroken (gereed) • Ponton aan de kade van Dalfsen (vervallen). • Struinnatuur • Duurzaam beheer winterbed (gereed; zie onder) • Landschapsplan voor de stuw-/ sluiscomplexen, in het bijzonder voor Junne en Mariëenberg. Uitvoering: dit cluster van projecten heeft nog enige ontwikkelingsruimte. De vastomlijnde projecten zijn afgerond. Ponton dalfsen is vervallen. Verder zijn er nieuwe projecten toegevoegd, zoals het landschapsplan. De Poort van het Vechtdal is getransformeerd naar de Poort van het Vechtdal en Zwolle, waarmee het budget verdubbeld is. Het geplande kunstwerk kan pas in 2023 worden geplaatst.
Duurzaam beheer winterbed	UP 2016-2018 (afgerond)	Dit is een deelproject uit Versterking Vechtdallandschap (UP 2016-2018). Zie hierboven.
De Kelder Up 2016-2018	Project (afgerond)	Natuurcompensatieproject (sluis Junne en N34). Aankoop en inrichting (EHS-compensatie).

Bijlage 3: Gerealiseerde projecten voor de doelstelling sociaaleconomische impuls

Project	Realisatieperiode	
Loozensche Linie	UP 2009 (afgerond)	De linie is weer zichtbaar gemaakt en nodigt nu in combinatie met de natuur uit tot een bezoek aan het gebied. Voor bezoekers is een wandelstructuur aangelegd het eiland met bastion is per pont bereikbaar geworden. Verder is een uitkijkpunt gerealiseerd van waaruit het gehele gebied te overzien is. Verder is rekening gehouden met de beperkingen van de gebruikers/vakantiegevers van de naastgelegen zorgboerderij de Zwieseborg, zodat iedereen van het gebied kan genieten. Voorbeeldproject UP 2009.
Landhoeve de Zwieseborg	UP 2009 (afgerond)	Monumentale boerderij de Zwieseborg is gerestaureerd. Mensen met en zonder beperking kunnen hier samen op vakantie. De boerderij is gerestaureerd met behoud en herstel van karakteristieke elementen die horen bij de boerderijen in het Vechtdal. De Zwieseborg zal de naastgelegen Loozensche Linie gaan beheren. Voorbeeldproject UP 2009.
Bellingeweer	Project (afgerond).	Recreatieve inrichting van een gebied met oude meander bij Dalfsen (uitloopgebied bewoners Dalfsen). Voorbeeldproject UP 2009.
Vechtdalproducten	UP 2009 e.v. (afgerond)	Vechtdalproducten kenmerken zich door hun herkomst en zijn op natuurlijke wijze geproduceerd met oog voor natuur en landschap. Door de vertelkracht van deze producten wordt de identiteit van het Vechtdal versterkt. Er is o.a. de coöperatie Vechtdal Producten opgericht, een activiteitenagenda vastgesteld en een website gelanceerd www.Vechtdal-producten.nl . Het doel is de gezamenlijk afzet te verhogen en te zorgen voor kwaliteitsborging van de producten. Er wordt gewerkt volgens het principe "good, fair en clean".
Fietsersbrug en uitkijktoren Loozensche Linie	UP 2010 (afgerond)	Aanleg van een fietsersbrug, fietspad en uitkijktoren bij de Loozensche Linie. Tevens aanpassing van de gevaarlijke kruising met de Gramsbergerweg.
Vechtpark - Haven	UP 2009 (afgerond)	De oevers van de Vecht zijn binnen de bebouwde kom van Hardenberg heringericht. Het betreft de inrichting van de haven midden in het centrum met aanlegsteiger voor Vechtsloepen, kano's en de Zwieseborgboot. Deze vervoert gehandicapten en toeristen naar de Loozensche linie voor educatieve excursies. Verder zijn bij de steiger en de oever voorzieningen voor gehandicapten gerealiseerd, oplaadpunten voor de nieuwe Vechtsloepen en een steunpunt voor kano's.
Herinrichting monding Oude Radewijkbeek	UP 2009 (afgerond)	Realisatie van een nieuwe wandelroute over de doorgetrokken wandelpromenade, langs de verlegde monding en een aansluiting bij de wandelpaden op het vernieuwde park Kruserbrink.

Jagers- en verzamelpplaats Larinkmars	UP 2009 (afgerond)	Betreft de inrichting van een waardevolle archeologische plek met een bijzondere inrichting met landartkunstwerk, waardoor de historie zichtbaar is geworden voor bezoekers en inwoners van Ommen en Varsen. Via een tekstbord wordt de bewoningsgeschiedenis van het Vechtdal duidelijk gemaakt. Er is een aantal voorzieningen geplaatst zoals een bankje.
Pontje Hessum (Dalfsen)	UP 2009 (afgerond)	Realisatie van een pontje waardoor een noord-zuidverbinding is ontstaan tussen de zuidoever bij Hessum en de noordoever bij de voormalige stortplaats de Stokte.
Natuurbelevingspunt	UP 2009 (afgerond)	Inrichting van een uitkijkpunt over de Vecht met een beschermende 'schutting' en natuurinformatieborden.
Signatuur Vechtdal	Project 2009-2010 (afgerond)	Het project Signatuur Vechtdal heeft invulling gegeven aan het realiseren van ruimtelijke kwaliteit en samenhang binnen het Vechtdal. Het project heeft drie zaken opgeleverd: - Een landschaps- en rivierbiografie inclusief publieksgerichte, tweetalige samenvatting (Cultuurhistorische Atlas). - Een verzameling van bewonersverhalen op de website www.mijnvechtmijnverhaal.nl. - Een implementatiemethodiek (conform de Omgevingsvisie Overijssel, met onder andere een gedetailleerde gebiedskenmerken catalogus) voor projectpartners waarmee de resultaten van biografie en verhalen gebruikt kunnen worden voor ruimtelijke inrichting. Het project is gefinancierd door de gezamenlijke overheden binnen RvdV met een subsidie van € 130.000,— van het ministerie van VROM (prijs "Mooi Nederland").
Educatie Vechtdal	Project 2009-2010 (afgerond)	Om het Vechtdalbewustzijn te stimuleren is in samenwerking met verschillende partijen een educatiepakket ontwikkeld voor basisscholen in het Vechtdal. Dit educatiepakket heeft als doel de jongeren kennis te laten maken met de unieke identiteit van het Vechtdal. Het lespakket behandelt de historie, de cultuur, het landschap, het water en de natuur die gezamenlijk de huidige waarde van het Vechtdal vertegenwoordigen. Het lespakket is in juni 2010 opgeleverd tijdens een werksessie voor circa 100 basisschoolleerlingen bij de Loozensche Linie. Het lespakket is tevens overhandigd aan de leden van het bestuurlijk overleg met het verzoek een gastcollege te verzorgen op één of meerdere basisscholen in haar beheergebied.
Natuurbuffer Agnietenberg	UP 2009 (afgerond)	Betreft de verwijdering van obstakels, zoals hekken e.d. in de uiterwaard en de aanleg van een natuurbuffer. Hierdoor worden de campinggebruikers op de Agnietenberg beter geleid. Project is uitgevoerd in samenhang met de aanleg van een struinpad rond de Agnietenplas.
Struinwaard Berkum Fase 1	UP 2009 (afgerond)	Betreft de inrichting van de uiterwaard als stedelijk uitloopgebied voor de bewoners uit het aanliggende Berkum. Er is 3,6 ha. als struinwaard en natuurgebied ingericht.
Struinwaard Berkum Fase 2	UP 2010 (vervallen)	Mogelijkheid voor de uitvoering van een tweede fase (zie hierboven). Uitvoering: is niet doorgegaan, omdat de particuliere eigenaar niet mee wilde werken.

Vechtmeanders	Projectidee UP 2010 (niet afgerond)	Gaat om het herstel van een 6-tal meanders ten oosten van Hardenberg en de realisatie van natuurlijke oevers in combinatie met waterberging en recreatie. Uitvoering: het idee voor herstel van de meanders komt later terug in de uitvoeringsprogramma's in diverse deelprojecten (vooral na 2019). De meander Engelandse Bos is niet gerealiseerd. Het winterbed bij Gramsbergen zal vanaf 2020 worden aangepakt. Radewijkerbeek is een apart project (zie hierboven).
Meanders Vechtpark Hardenberg	UP 2010 (afgerond)	Betreft het uitgegraven van meanders. En is ruimte gekomen voor wandelen.
Centrumplan Ommen	UP 2010 (afgerond)	Betreft de herinrichting van de Vechtkade ten westen van de brug in Ommen. Er is een o.a. een kade aangelegd met aanlegplaatsen voor kajuiten, zompen en kano's.
Terra Nautic	UP 2010 (afgerond)	Betreft de herstructurering van een camping, industriële bedrijvigheid en een jachthaven. In het noordelijk deel is de jachthaven opgeknapt en uitgebaggerd. Verder is er een nieuw restaurant gebouwd met mogelijkheden tot dagrecreatie. In het zuidelijk is natuur en water gerealiseerd.
Kijk in de Vecht	UP 2010 (vervallen)	Realisatie van een uitkijkpunt, waardoor de Vechtmonding in het Zwarte Water mooi te zien is. Uitvoering: niet in deze vorm uitgevoerd. Wel komt de aanpak van het mondingsgebied terug in het Tien Torenplan (UP 2016-2018).
Ruiterroutes	UP 2010 (afgerond)	Betreft de uitbreiding van bestaande ruiterroutes in het Vechtdal en aansluiting met ruiterroutes in Duitsland.
Wandelen GPS en digitale infodragers	UP 2010 (afgerond)	Dit betreft de ontwikkeling van digitale hulpmiddelen om te wandelen in Vechtdal. Wandelaars kunnen daarmee gemakkelijk de weg vinden en kunnen ze routes combineren. Via deze hulpmiddelen wordt informatie verschaft over de historie van het Vechtdal, de gebouwen die je ziet en de dieren en planten die je ontmoet.
Toeristische bewegwijzing	UP 2010 (afgerond)	Verbetering van de bewegwijzing in het Vechtdal (gestart in Hardenberg en later uitgerold in Ommen en Dalfsen) door uniformiteit in de bewegwijzing aan te brengen. Dit project geeft het Vechtdal één uitstraling.
Herinrichting Nieuwe Brug	UP 2010 (afgerond)	Het toeristische kruispunt bij de brug over de Regge is heringericht en opgeknapt. Er is geïnvesteerd in horeca, fietsen, kanoën en wandelen.
Veilig inrichten van wandelpaden	UP 2010 (afgerond)	Er zijn door het waterschap Vechtstromen een aantal nieuwe wandelpaden langs de Vecht en de monding van de Regge aangelegd. Deze nieuwe paden en ook de bestaande zijn veilig ingericht.
Oeveraanpassingen hengelaars en kano's (Ommen)	UP 2010 (afgerond)	Op 3 plekken langs het kanaal en lang de Vecht zijn de oevers aangepast. Hierdoor zijn de mogelijkheden voor vissers en voor het te water laten van kano's verbeterd.
Natuurbelevingspark camping Starnbosch (Dalfsen)	UP 2010 (afgerond)	Betreft de inrichting van een natuurbelevingspark op de camping Starnbosch in Dalfsen.

Langenholte (stads-landbouw)	UP 2010 (afgerond)	Het gebied bij de buurtschap Langenholte is beter ingericht voor de uitloop van de eigen bewoners en die uit Zwolle. Er zijn nieuwe landschapselementen en wandel- en fietspaden aangelegd. De gemeente wil hier verder graag de grondgebonden veehouderij in het gebied behouden met koeien in de wei met een voorkeur voor biologische landbouw. Zie verder Versterking Vechtdal-landschap (UP 2016-2018).
Fietspad Doornweg	UP 2010 (afgerond)	Betreft de aanleg van 2,5 km fietspad aan de zuidzijde van de Doornweg als ontbrekende schakel in het recreatief fietspadennetwerk.
Optimaliseren route-structuren Ommen-Zuid	Project (afgerond)	Negen organisaties hebben samen ten zuiden van de Vecht gezocht naar de meest optimale routes in het gebied. Scheiding van gebruikersgroepen en beleving van het gebied dwars op de gradiënt staat hierbij centraal.
Knof de Pad	Project (afgerond)	Wandelpad voor kinderen in het Vechtdal.
Tuin der Lusten	UP 2009 (afgerond)	Cultureel evenement op landgoederen waar de bezoekers worden meegenomen in de wereld van theater, dans, eetbare en beeldende kunst. Dit evenement zet het Vechtdal op de kaart. Dit project versterkt ook de saamhorigheid in de kleine kernen die naast de landgoederen liggen, doordat veel bewoners als vrijwilliger meewerken. Verwacht wordt dat dit project een permanente setting krijgt in het Vechtdal.
Kunswegen	UP 2010 e.v. (afgerond)	Realisatie van een kunstroute met kunstwerken door het hele Vechtdal.
Raakpunt N34 bij Hardenberg	Project (afgerond)	Plaatsing van het kunstwerk 'Geometrie' tussen Hardenberg en Gramsbergen. Hier raakt de Vecht de N34. Slechts op één plek langs de provinciale weg N34 raakt deze rechte lijn in het Overijsselse landschap zichtbaar aan de meanderende Vecht, dit is 'Het Raakpunt-N34'. Een 'raakpunt' in de geometrie is het punt waar een 'rechte' raakt aan een 'kromme'. Dit kunstwerk maakt onderdeel uit van het project Kunswegen (zie hierboven).
Ommerschans	UP 2010 (afgerond)	De Ommerschans, een belangrijke fortificatie in het Vechtdal, is in oude glorie hersteld. De grachten zijn uitgebaggerd en de wallen zijn hersteld. Verder is het opvanghuis geheel opgeknapt.
Informatiepanelen Dalfsen	UP 2010 (afgerond)	Betreft de plaatsing van informatiepanelen over natuur, ecologie en het thema water in de gemeente Dalfsen.
Gemaal Streukelerzijl	UP 2010 (afgerond)	Het stroomgebied van Streukelerzijl is afgekoppeld naar de Vecht. Verder is mooie streekeigen landschappelijke inpassing gerealiseerd in combinatie met een educatief toeristisch punt.
Anjerpunten	Project (afgerond)	Verspreid over het Vechtdal liggen vijf Anjerpunten (Hoonhorst, Vilsteren, Beerze, Hardenberg, Gramsbergen). Vanuit deze Anjerpunten kunnen toeristen het Vechtdal verkennen en beleven. Elk Anjerpunt biedt informatie over het Vechtdal en vertelt een uniek verhaal. Samen geven de vijf Anjerpunten een totaalbeeld van het Vechtdal en vertellen ze over water, natuur, boeren, landgoederen, historie, duurzaam leven en noaberschap. Vanuit de locaties kun je via aantrekkelijke fiets-, wandelroutes en arrangementen het Vechtdal intrekken.

Verhalenknooppunten Dalfsen	Project (afgerond)	Om de belevingswaarden van de omgeving en het fietsroutenetwerk dat in 2008 is gereedgekomen, te vergroten, is het project 'Verhalenknooppunten' ontwikkeld (onderdeel Masterplan Fietsroutenetwerk Overijssel). Mensen worden naast het genieten van fietsen uitgedaagd om informatie over de omgeving tot zich te nemen. Daarvoor zijn zogenaamde Audionetics in het Vechtdal geplaatst. Dit zijn palen die, als de recreant of toerist energie opwekt door op een pedaal te trappen, audiofragmenten met verhalen en legendes afspelen. In totaal zijn 7 palen op locaties geplaatst. Dit concept is ook verder in het vechtdal uitgerold.
Sloepen en Sloopen	Project 2009-2011 (afgerond)	Betreft het laten bouwen van de Vechtzompen en voorzieningen.
Vechtdalbakens	Project (afgerond)	Dit zijn identiteitsbepalende, specifiek Vechtdalbreed terugkerende fysieke elementen ter bevordering van de herkenbaarheid van het Vechtdal. Specifiek zijn er bakens voor bruggen, stuwuisjes en voetveren ontworpen. Brugpoezie is hier een deelproject van (zie verder in deze tabel).
Grensmeander	UP 2012-2015 (afgerond)	Integraal project inclusief de aanleg van overgangen voor fietsers, wandelaars en auto's, een wandelpromenade, een fietspad en een bootpassage. De mogelijkheden van de beleving van het Vechtdal zijn hierdoor vergroot. Nieuwe bezoekersstromen kunnen per fiets, boot of wandelend de landsgrens, de half-natuurlijke laaglandrivier en kunstobjecten beleven. Toename van recreatie versterkt de regionale economie en de leefbaarheid in de grensregio.
Vechtpark Hardenberg fase III	UP 2012-2015 (afgerond)	Dit project draagt sterk bij aan de ambitie om de rivier te ontwikkelen tot de voorkant van het Vechtdal. Vechtpark kent een sterke recreatieve invulling midden in het hart van de stad, waardoor het een aangename plek is voor de bewoner en bezoeker langs en op het water. Een belangrijke impuls voor de regionale economie. Er zijn o.a. wandel- en fietspaden aangelegd, kunst en een strand/evenementenweide. In deelproject Molengoot is o.a. een kanobaan aangelegd.
Rivierherstel Hardenberg-Diffelen (Rheezermaten)	UP 2012-2015 (niet afgerond, vertraagd)	Dit project biedt optimale kansen om van de rivier de voorkant van het Vechtdal te maken, bezoekersstromen te organiseren en is daarmee een belangrijke impuls voor de regionale economie. Uitvoering: is gestart in 2015, maar er is veel vertraging opgelopen met hydraulisch onderzoek en het voorbereiden en opstarten van de ruimtelijke procedures. Dit kwam mede door de omzetting MER-beoordeling naar een MER-procedure. Vechtstromen heeft uitstel van de uitvoeringsperiode aangevraagd t/m 31-12-2020.
Hermeandering Beerze-Stegeren (Karshoek)	Up 2012-2015 (niet afgerond)	In combinatie met een meander wordt een recreatief knooppunt langs de Vecht gerealiseerd. Dit is een stimulans voor de regionale economie. Er is een goede afstemming met de bestaande recreatieve bedrijven. Uitvoering: Vechtstromen heeft uitstel van de uitvoeringsperiode aangevraagd t/m 31-12-2020.
Vechtoevers Ommen	UP 2012-2015 (afgerond)	Het centrum Ommen is weer verbonden met de Vecht door het nieuwe plein in de westflank te verlengen tot

		aan de Vecht. Daarmee is het centrum van Ommen weer naar de Vecht gekeerd en is de rivier weer toegankelijk en beleefbaar gemaakt. Ter versterking van de recreatie zijn wandelroutes en aanlegplaatsen gerealiseerd.
Nevengeul Vilsteren	UP 2012-2015 (afgerond)	De inrichting heeft geleid tot een aantrekkelijker landschap voor recreanten (een van de doelen van het project). Verdere versterking van de lokale economie is afhankelijk van nog te ontwikkelen private initiatieven door omliggende bedrijven en/of in vrijkomende bebouwing.
Symfonie aan de Vecht (Dalfsen)	UP 2012-2015 (afgerond)	Symfonie aan de Vecht omvat de volgende projecten: opwaarderen passantenhaven, opwaarderen bijgebouwen Westermolen, realisatie waterbelevingspark en herinrichting Vechtvliet, realisatie pleisterplaats voormalige vuilstort De Stokte, realisatie uitkijktoren en Waterfront (inclusief culturele invulling Cichoreifabriek).
Stuwpassage Vechterweerd	UP 2012-2015 (afgerond)	De stuw Vechterweerd is een belangrijk knoop- en beleefpunt van de Vecht in het fiets- en wandelnetwerk. Door de herinrichting van de locatie is de ruimtelijke kwaliteit verhoogt. Daarmee is dit deel van het Vechtdal interessanter geworden als recreatiegebied. Daarnaast geeft de herinrichting grondeigenaren van de zuidelijke uiterwaard de mogelijkheid hun ambities voor een gevarieerde natuurlijke inrichting van de uiterwaard verder vorm te geven.
Vechtcorridor Zwolle	UP 2012-2015 (deels afgerond)	Doel van dit project is om een toeristisch/recreatieve on-aantrekkelijk schakel in het Vechtdal om te bouwen tot een aangename groenzone langs de Vecht. In de eerste fase, wanneer de N340 wordt aangelegd, wordt gedacht aan de aanleg van; - een aantrekkelijke dragerstructuur bestaande uit water, bosschages (incl. boscompensatie N340) en ander groen, voet-/fietspaden en bruggen (ook mogelijk fietsbrug langs spoor over Vecht), een of twee Dijkmomenten (met openbare steiger kano's + parkeerterrein), natuurlijke inrichting; - inpassing van een aantal bestaande groene/culturele parels, zoals de beeldentuin Anningahof, de camping Bakspieker en het te revitaliseren landgoed Dijkzicht. Uitvoering: de volgende onderdelen van de Vechtcorridor zijn inmiddels uitgevoerd: Dragerstructuur: aanleg van natuurgebied Kromme Kolk van 8 ha , aanleg van een wandelbrug over (de uitmonding van) het voormalige Lichtmiskanaal en een bijbehorend laarzenpad langs de Vechtoever vanaf het Dijkmoment tot aan de locatie zeeverkenner. De realisatie van het Dijkmoment zelf in combinatie met een recreatief seizoensgebonden fietsveer over de Vecht. De verplaatsing van de TOP naar de parkeerplaats van het Dijkmoment. De aanleg van een fietspad op de dijk. De aanleg van een landschappelijke wal rondom de Anningahof. De aanleg van een tweede Dijkmoment in de vorm van een kunstwerk (de Zieleschepen van Cornelius Rogge) op de Vechtdijk. De aanleg van een drijvende steiger bij het Dijkmoment NB Het Dijkmoment is onderdeel van Vecht&Zo (dit is de camping die vroeger Bakspieker heette).

Pontje Kijk in de Vegt	UP 2012-2015 Vervallen	Betreft de aanleg van een recreatieve pontverbinding voor wandelaars en fietsers op de plek waar de Vecht en het Zwarte Water samenkomen.
De Vecht als vaarbestemming	UP 2012-2015 (afgerond)	De Vecht heeft potentie om zich verder te ontwikkelen. Het uitgewerkte ontwerp betreft allereerst het realiseren van kleinschalige, eenvoudige afmeervoorzieningen bij bestaande infrastructuur zoals sluizen en bestaande horeca langs het water. Verder moet de samenwerking tussen partijen versterkt worden. Deze mogelijkheden op de wal moeten veel meer onderdeel worden van de marketing en de samenwerking. Met dit project wordt voor de versterking van het recreatieve product Vechtdal een aanmerkelijke aanvullende impuls gegeven bovenop de grote investeringen in sluizen en havens. Het project versterkt de vaarrecreatie in beide deeltrajecten en draagt bij aan de uitwisseling tussen toerisme op het land en water. De sloepvaart is een uitstekende aanvulling op het bestaande recreatief-toeristische pakket voor de landrecreant. Kortom: dit project versterkt de regionale economie.
Sluizen in de Vecht (stuwpassages)	UP 2012-2015 (afgerond)	Dit project behelst de bouw en renovatie van de sluizen Hardenberg, Junne en Diffelen en de renovatie van de sluis De Haandrik. Hiermee wordt concreet invulling gegeven aan de versterking van het recreatieve product Vechtdal. De sluizen zijn plekken langs de rivier waar een concrete uitwisseling tussen recreatie op het land en water plaatsvindt en biedt kansen voor de horeca en andere ondernemers (bijv. fietsverhuur) ter plaatse. Ook verhuurders van boten langs de rivier zullen extra omzet kunnen genereren.
Het Vechtdalpad (incl. doortrekking Duitse deel)	UP 2012-2015 (afgerond)	De marketing en routebeschrijving zal gemoderniseerd moeten worden waarbij meer gebruik moet worden gemaakt van internet. Verder spelen ondernemers langs de route nog onvoldoende in op het pad. Daarmee laten zij economische kansen liggen. Ook ligt de route voor een groot deel over fietspaden waardoor wandelaars en fietsers elkaar hinderen. Tot slot is er nog geen doortrekking naar het aantrekkelijke Duitse deel van het Vechtdal. Het 'ontwerp' betreft deze vier aandachtspunten. Er is een Plan van Aanpak opgesteld dat ingaat op de marketing, de samenwerking en de routing. Er is een nieuwe, aantrekkelijker route uitgewerkt. Door het uitvoeren van het Plan van Aanpak wordt een nieuwe, krachtige impuls gegeven aan het Vechtdalpad. Dit heeft aanmerkelijke positief sociaal-economische effecten omdat gebruikers van regionale paden aanmerkelijke uitgaven doen in horeca (overnachtingen, eten, drinken).
Boeren in het Vechtdal	UP 2012-2015 (afgerond)	De landbouwagenda appelleert aan het tweede hoofddoel van het programma Ruimte voor de Vecht: versterking van de regionale economie. Expliciet gaat het binnen dit deelproject om het versterken van de landbouwsector. Doel is de landbouw in het Vechtdal een duurzame toekomst te garanderen. LTO Noord heeft samen met de agrariërs in het Vechtdal een Landbouwonwikkelingsagenda "Ruimte voor de Vecht" ontwikkeld. Hierin worden de wensen en kansen

		benoemd die de landbouw als economische drager en beheerder van het landelijk gebied kunnen versterken. Boeren in het Vechtdal is de uitvoeringsvorm voor de ontwikkelde "landbouwontwikkelingsagenda". Er wordt onder andere aandacht besteed aan coördinatie van de projecten, afstemming met initiatieven en lopende projecten en communicatie. Deze projectvoorstellen richten zich ondermeer op: - duurzame en multifunctionele landbouw in het Vechtdal - verbeteringen van structuur en verkaveling - landschappelijke inpassing van agrarische bedrijven. - energie en landbouw - agrarisch natuurbeheer middels pilots Stegeren en Langenholte - waterdiensten binnen de agrarische bedrijfsvoering Er zijn ook activiteiten die op korte termijn worden opgepakt: - organiseren van veiligheidshesjes voor schoolgaande jeugd - informatievoorziening Neospora - Zorg zoekt Boer Vechtdal - Natuurakkers - Merk Landgoed Vilsteren - Agrarisch belevingscentrum Beerze
Adviseurs voor de Vecht (was Adviseurs van de Toekomst)	Project (afgerond)	Vanaf 2014 is het scholenproject Adviseurs van de Toekomst gestart voor middelbare scholieren en soms ook voor MBO-leerlingen. In het project zijn schoolklassen de adviseurs voor de partners van Ruimte voor de Vecht. Ze geven een invulling aan een opdracht die ze van één van de RvdV-partners krijgen. Aan het eind is er een groot eindevenement in het provinciehuis, waarbij alle adviseurs hun resultaten presenteren.
Tien Torenplan	UP 2016-2018 (deels afgerond)	Het gaat om bestaande en nieuwe letterlijke hoogtepunten in het landschap, en de verbindingen daartussen. Het Tien Torenplan maakt het Vechtdal tastbaar en beleefbaar. De bijbehorende routestructuur stuurt de bezoekersstromen. Het netwerk omvat het gehele Vechtdal, en wordt onder meer verbonden met de Anjerpunten. Het plan vormt een nieuwe pijler onder de toeristische marketing voor het Vechtdal. Uitvoering: De uitvoering van het Tientorenplan kost meer tijd dan aanvankelijk werd ingeschat en gaat over de uitvoeringsperiode heen. Met name de afstemming met diverse partijen om tot een uitvoeringsplan te komen, heeft extra tijd gekost. Acht projecten zijn inmiddels afgerond: de Grensmeander (daar waar die Vechte overgaat in De Vecht), Belevingspark Vechtpark Hardenberg, Waterspeelplaats Dalfsen, Pleisterplaatsen Dalfsen, Voetbrugverbreding Vechterweerd, Toren Vechterweerd, Uitzichtpunten langs de Vecht/Vechtcorridor & monding Vecht inclusief wandelbrug, en wandel/fietspontje bij het Dijkmoment. In 2020 volgen nog: De Vecht nieuwe stijl, Plangebied Rheezermaten, Toren Koeland (was toren Junner koeland, maar gaat nu naar ander Koeland), Buiten spelen en buiten zijn Ommen (deels afgerond) en aanpassing

		Uitkijktoren De Stokte (fietspad dat bij dit project hoort is al wel gereed). De verkenning naar de Poort van het Vechtdal en Zwolle was aanvankelijk ook geplaatst onder het Tientorenplan. De verkenningsfase is overgegaan in de uitvoeringsfase, maar dan met geld vanuit het project 'Versterken Vechtdallandschap' (incl. financiering andere partijen).
Vermarkte vecht	UP 2016-2018 (deels afgerond)	Het project Vermarkte Vecht heeft tot doel de metamorfose van de Vecht in de afgelopen jaren onder de aandacht te brengen en te versterken. Dit gebeurt door middel van identiteitsontwikkeling en professionalisering van de 'klantreis' (customer journey, de interactie van bezoekers met organisaties in het Vechtdal). Onderdeel van dit project is voortzetting van het werk van de Toeristisch Gebiedsregisseur (TGR). Uitvoering: Marketing Oost heeft uitstel van de uitvoeringsperiode aangevraagd tot 1 juli 2020.
Bevaarde Vecht (UP 2016-2018)	UP 2016-2018 (niet afgerond)	Met de aanleg van de sluizen bij Mariënborg en Junne is de Vecht vanaf 2019 ook bovenstrooms van Ommen bevaarbaar geworden. Mede hierdoor zal de vaarrecreatie een impuls geven aan de beleving van de Vecht en aan de vrijetijdseconomie. Het doel van het project Bevaarde Vecht is het vinden van de juiste balans tussen economie en ecologie. Hiertoe wordt een concept voor passende bevaarbaarheid voor de Vecht ontwikkeld, met de eventuele bijbehorende (beheers)maatregelen. Uitvoering: dit project loopt door in het nieuwe programma.
Sterke Boeren en landgoederen	UP 2016-2018 (afrondding eind 2019)	Dit project is gericht op een gezonde toekomst voor deze sectoren in het veranderende Vechtdal. Specifieke aandachtspunten zijn de omgang met water, (natuur)beheer in het winterbed en nieuwe economische kansen. Dit project bouwt voort op de goede resultaten uit het eerdere project Boeren in het Vechtdal. Uitvoering: LTO heeft verlenging aangevraagd van de subsidieperiode. De uitvoering loopt door t/m 31 december 2019.
Versterking Vechtdallandschap	UP 2016-2018 (deels afgerond)	Dit project bestaat uit een bundeling van diverse deelprojecten die wél het landschap versterken, maar die niet verbonden zijn aan torens, water of de EHS. Daarnaast zal er vanuit dit project landschapsarchitectonische kennis worden ingebracht bij andere projecten. De deelprojecten uit Versterking Vechtdal- landschap zijn o.a.: • Poort van het Vechtdal en Zwolle bij nieuwe aansluiting van N340 op A28 (in 2023) • Stadslandbouw Langenholte (Zwolle), met een dooradering (grid) van natuur- en recreatiestroken; • A-typische vormen in het landschap (Dalfsen), landschapskunst op nader te bepalen locatie; • Ponton aan de kade van Dalfsen voor cultuur- en horecadoeleinden. Uitvoering: dit cluster van projecten had nog enige ontwikkelingsruimte. De vastomlijnde projecten zijn afgerond. Verder zijn er nieuwe projecten aan toegevoegd,

		zoals het landschapsplan. De Poort van het Vechtdal is getransformeerd naar de Poort van het Vechtdal en Zwolle, waarmee het budget verdubbeld is. Het kunstwerk kan pas in 2023 worden geplaatst. Landschapskunst (Dalfsen) is komen te vervallen. Het deelproject Duurzaam beheer Winterbed is afgerond (NMO).
Inzet Toeristisch Gebiedsregisseur TGR	Project (afgerond)	Via Vechtdal Marketing is voor de uitvoering van het programma Ruimte voor de Vecht een toeristisch gebiedsregisseur (TGR) in het Vechtdal ingezet. De taak van de TGR is om met de voor de vrijetijdseconomie relevante partijen kansen en mogelijkheden te verkennen om in onderlinge samenwerking tot nieuwe producten, arrangementen en diensten te komen. Primair ligt het accent op innovatieve en vraaggerichte productontwikkeling, daarbij rekening houdend met de verschillende segmenten in de markt. Ook het opzetten van samenwerkingsverbanden behoort tot de werkzaamheden. Bij het opzetten van samenwerkingsverbanden wordt door de TGR ook gekeken naar het vormen van nieuwe allianties tussen natuur, cultuur, landbouw en water in relatie tot de vrijetijdseconomie. Hiermee wordt een extra impuls aan vernieuwing en doorontwikkeling van het toeristisch product in het Vechtdal gegeven.
De Kelder Up 2016-2018	Project (afgerond)	Natuurcompensatieproject met kijkscherm en mogelijkheid voor kano's.
Poort van het Vechtdal en Zwolle	Project (niet afgerond)	Realisatie van een landmark/kunstwerk bij de kruising van de A28 met de Vecht of bij de nieuw te realiseren afslag naar het Vechtdal vanaf de A28. Het kunstwerk moet zowel een poort naar het Vechtdal zijn, dat rust, natuur en water uitstraalt, als naar Zwolle, waar dynamiek, stedelijkheid en cultuur de hoofdtoon is. Het kunstwerk markeert de ontmoeting van deze twee werelden. Doel is om een kunstwerk te maken dat zowel opvalt in het landschap als daarop aansluit en daarmee zorgt voor een verbetering van de ruimtelijke kwaliteit. Voor Zwollenaren en Vechtdalbewoners die over de A28 rijden moet het een gevoel geven van 'daar staat ons beeld en we zijn bijna thuis'. Andere passanten moeten met het kunstwerk worden geprikkeld. Niet alleen om ervan te genieten, maar ook om het gebied te bezoeken. Uitvoering: het nieuwe kunstwerk wordt een poëtische vertaling van de mythe van de Feniks. Giny Vos is de kunstenaar die is uitgekozen om het kunstwerk Poort van het Vechtdal en Zwolle te maken. Het definitieve kunstwerk wordt na de werkzaamheden Vechtdal Verbinding in 2023 geplaatst (zie ook hierboven bij project Versterking Vechtdallandschap).
Brugpoëzie	Project (afgerond)	Het twaalfregelige gedicht van Koos Geerds (Dalfsen) is gepubliceerd op de zes bruggen van het Vechtdal: Berkummerbrug Zwolle, Hessel Mulertbrug, Blauwe Bogenbrug in Dalfsen, de Europawegbrug in Hardenberg en de Vechtbruggen bij de Anerdijk en de Haandrik. Het gedicht draagt bij aan de beleefbaarheid van de Vecht en aan de identiteit van het Vechtdal.

Bijlage 4: Losstaande landbouwprojecten (LTO Noord) die in het kader van Ruimte voor de Vecht zijn ge- realiseerd

Project	Omschrijving
Agrarisch Natuurbeheer	Initiatiefnemers voor een pilot agrarisch beheer van natuurgronden in de uiterwaarden hebben begeleiding gekregen bij het doorontwikkelen van hun plannen en zijn doorverwezen naar de mogelijkheden voor kennisondersteuning voor Agro en Food van de provincie Overijssel.
Micro-initiatieven recreatie bij de boer	Er zijn diverse initiatieven op bedrijfsniveau binnengekomen bij Boeren in het Vechtdal met betrekking tot recreatie bij de boer. Deze bedrijven zijn doorverwezen naar het netwerk De Boer als Gastheer. Het betreft onder andere: - Ontwikkeling en promotie van een spinnerij - Ontwikkeling en promotie van Vechtdalstudio's - Ontwikkeling en promotie van een natuurwaterbelevingsterrein - Promotie van dagtrips - Ontwikkeling en promotie van een beeldentuin, expositieruimte en workshops
Internationale uitwisseling recreatie bij de boer	De Franse Association Fermes Ouvertes en Périgord benaderde Boeren in het Vechtdal voor een uitwisseling met een Nederlandse organisatie van boerenbedrijven. Doel van de Association Fermes Ouvertes is de boerenbedrijven, die zich inzetten voor de communicatie met de burger, te verenigen. Dit om een beter begrip en draagvlak te krijgen bij burgers en consumenten voor de landbouw, de producten en de manier waarop de boerenbedrijven werken om tot goede voedselkwaliteit te komen. Boeren in het Vechtdal heeft deze organisatie gekoppeld aan De Boer als Gastheer.
Compostering Dikke Fractie en studieclub mestverwerking	Doelstelling van een automatiseringsbedrijf in samenwerking met twee ondernemers is om de mogelijkheden voor toepassing van compost uit dikke fractie te vergroten, door het creëren van een optimaal composteringsproces. Daarbij worden de toepassingsmogelijkheden getoetst en wordt mogelijk een concreet netwerk van aanbieders en afnemers ontwikkeld. Via Boeren in het Vechtdal is dit project doorverwezen naar de subsidieregeling "Investerings in milieuvriendelijke maatregelen" van (de toenmalige) Dienst Regelingen. Daarnaast is een verbinding gelegd tussen een bestaand studieclubje mestverwerking en de initiatiefnemers.
Pilot Langenholte	Gezamenlijk met diverse gebiedspartijen zijn de mogelijkheden verkend voor een integrale gebiedsaanpak en ontwikkeling van stadslandbouw in Langenholte. In verband met de complexiteit door grondposities, economische crisis en politieke keuzes was besloten om dit project voorlopig on hold te zetten. Een haalbaarheidsonderzoek heeft uitgewezen dat Langenholte in principe geschikt is voor de inrichting met een stadsboerderij. Een besluit over de potentiële woningbouwlocatie Dijklanden is randvoorwaardelijk. De pilot is afgerond en fysiek doorgezet in het UP 2016-2018 Ruimte voor de Vecht (deelproject Versterking Vechtdallandschap). Er is een blauwgroene dooradering gemaakt met ook wandelpaden. Binnen dit 'grid' kan zich stadslandbouw ontwikkelen. Het kader ligt er dan alvast.
Studieclub Biodiversiteit	Vanuit het project Echt Overijssel is een studieclub ontstaan die zich de afgelopen jaren bezig hield met biodiversiteit bij graanteelt. Deze studieclub bestaat uit circa 100 Overijsselse ondernemers, de afgelopen jaren begeleid door het Louis Bolk Instituut. De studieclub wil

	graag verder, maar de financiering is niet meer toereikend. Zij willen zich verbreden naar biodiversiteit op landbouwbedrijven (dus niet meer alleen gericht op graan). Boeren in het Vechtdal heeft hen doorverwezen naar de mogelijkheid om in 2014 een Operationele Groep aan te melden bij het EIP (in nieuwe POP-pijler 2 uit het nieuwe Europese GLB). Hier komt geld vrij voor innovatie en samenwerking tussen boeren, tuinders en onderzoekers. De Europese Commissie wil de oprichting van "operationele groepen" van producenten, onderzoek, advies en andere belanghebbenden stimuleren volgens het bottomup principe.
Veiligheidshesjes	Zoals vermeld in de Landbouwontwikkelingsagenda zijn in het najaar van 2011 in de gemeenten Zwolle, Dalfsen, Ommen en Hardenberg veiligheidshesjes verstrekt aan schoolgaande jeugd, zodat zij beter zichtbaar is voor het landbouwverkeer. De actie is georganiseerd door de LTO Noord-afdelingen, in samenwerking met Cumela en Veilig Verkeer Nederland. Ruimte voor de Vecht heeft aanvullende middelen beschikbaar gesteld voor de actie.
Boer zoekt Vrouw	Op 19 mei 2012 organiseerde de KRO Boer zoekt Vrouw in Vilsteren. In de Landbouw- ontwikkelingsagenda is het aantal vrijgezelle agrariërs als mogelijke bedreiging voor continuïteit van de landbouw in het Vechtdal benoemd. Daartoe heeft Projecten LTO Noord het initiatief genomen en de KRO gecontacteerd om Boer Zoekt Vrouw Live in Vilsteren te organiseren. Projecten LTO Noord heeft bovendien het initiatief samen met de LTO Noord afdelingen in het Vechtdal mede vormgegeven.
Workshop personeelsbeleid op MFL-bedrijven	Een van de activiteiten uit de Landbouwontwikkelingsagenda is een workshop personeelsbeleid voor bedrijven in de multifunctionele landbouw. De workshop heeft op 24 januari 2011 plaatsgevonden. De workshop had tot doel om ondernemers bewust te maken van het belang van goed werkgeverschap en hen te faciliteren op het gebied van personeelsbeleid. De workshop is een voorloper van het landelijke project "Personeelsbeleid in de multifunctionele landbouw" dat in 2011 in opdracht van de Taskforce Multifunctionele Landbouw door de regionale LTO Noord-organisaties is uitgevoerd.
Stage bij de Boer	In de Landbouwontwikkelingsagenda zijn stages voor bestuurders en ambtenaren van gemeenten en mogelijk ook voor waterschap bestuurders, provinciale statenleden, en bestuurders van overige betrokken organisaties bij Ruimte voor de Vecht aangekondigd.
Vraagbundeling zonnepanelen	Energieneutrale landbouw in het Vechtdal is een van de agendapunten uit de Landbouwontwikkelingsagenda. Mede op basis van informatie uit deze agenda is LTO Noord in de herfst van 2011 gestart met het project 'Vraagbundeling Zonnepanelen' in de provincies Flevoland en Overijssel. Doel van het project is het grootschalig inkopen van zonnepanelen door leden van LTO Noord waarmee investering in zonne-energie zonder subsidie rendabel gemaakt kan worden. Eind maart 2012 is een raamovereenkomst getekend met een leverancier voor de levering van 5 MegaWattpiek aan zonnepanelen bij 150 leden van LTO Noord. De leden realiseren met deze collectieve inkoop een besparing van 25% ten opzichte van individuele aankoop van zonnepanelen.

Bijlage 5. Enkele voorbeelden van streekproducten in het Vechtdal

Vechtdalproduct	Omschrijving
Brandrode Koe	De Vechtdal Hoeve is een gevestigde naam in het Vechtdal en trekt bezoekers van heinde en ver sinds de 'Koesafari' werd uitgeroepen tot meest innovatieve uitje van 2012. Samen met boerin Simone stap je op de tractor om een ritje te maken in het natuurgebied waar een kudde Brandrode runderen leeft. Onderweg vertelt Simone je van alles over de koeien, die ze stuk voor stuk kent. De runderen staan het hele jaar buiten en eten het gras langs De Vecht. Hierdoor heeft het vlees een unieke smaak en is het donkerder en roder van kleur. Je kan het vlees kopen bij de Vechtdal Hoeve en er zijn diverse restaurants die het serveren.
Kaas van Boerderij Heileuver	Met de melk van de kudde Frisian-Holsteiners die bijna het hele jaar buiten grazen, wordt iedere dag 160 kilo kaas geproduceerd. Dit is een boerenkaas van onpasteuriseerde melk zonder smaak- en geurstoffen. De smaak is doorgaans pittiger dan fabriekskaas, maar dankzij het grasmenu van de koeien is de boerenkaas van Boerderij Heileuver een lokale delicatesse.
Vechtdal Wijn	In het Vechtdal vind je diverse wijngaarden waar heerlijke, frisse witte wijnen verbouwd. De Reestdalhoeve, De Wijnstaete en Wijngaard de Varsenerhof zijn prachtige wijngaarden met eigen wijnen en extra's, zoals rondleidingen, proeverijen, fruittuinen, high-wines en mogelijkheden tot overnachting. De wijnen zijn van uitstekende kwaliteit en staan op de menukaart van De Librije in Zwolle.
Vechtdal Zuivel & IJs	Diverse zuivelboeren in het Vechtdal produceren melk en verwerken dat tot ambachtelijke zuivelproducten, zoals yoghurt, boter en zelfs ijs. Zuivelbedrijf Zandman, Hoeve Bosman en Puur Vechtdal zijn drie gerenommeerde zuivelbedrijven die graag hun liefde voor het vakmanschap delen met hun gasten. Een bijzondere zuivelboerderij in het Vechtdal is de Buffelfarm Kelder waar zo'n tweehonderd buffels worden gehouden. Met de buffelmelk worden diverse lekkernijen gemaakt waaronder buffelkaas, -ijs, -feta en natuurlijk ook buffelmozzarella!
De Boerderijwinkel in het Vechtdal	De Boerderijwinkel is ontstaan door een groep innovatieve boeren uit het Vechtdal Overijssel. In 2004 werd de eerste Boerderijwinkel in Ommen opgezet. Hier konden boeren met trots hun producten presenteren en rechtstreeks aan de consument verkopen: "Direct van het land naar de klant". Het concept sloeg aan en tegenwoordig kunnen consumenten boodschappen doen bij drie Boerderijwinkels in het Vechtdal. De schappen van de Boerderijwinkel zijn gevuld met uiteenlopende, veelal biologische, producten. Ook lokale kippenboeren, imkers, fruittuinen, brouwerijen en wijngaarden hebben zich aangesloten bij het initiatief. Zo vind je het door het hele jaar onder andere meelproducten, biologische groente, honing, klein rood fruit, jams, sauzen, asperges, vlees van de Brandrode koe, biologische zuivel- en ijsproducten, eieren, pasta, wijn, bier en kazen.

Smaakfiets- route Vechtdal	Deze fietsroute combineert kastelen en havezaten met culinaire pauzes. Hier proef je pure streekproducten en kun je een kijkje achter de schermen nemen bij streekproducenten.
Het Vechtdal Ei	Het Vechtdal Ei is een ei gelegd door een kip met vrije uitloop. Deze kip woont in het dal van de Vecht. Als de Vecht uit haar oevers treedt komt het water dichtbij het pluimveebedrijf, vandaar dat de eieren worden vermarkt onder de naam Vechtdal Eieren. Al deze kippen kunnen kiezen of ze in de stal, in de overdekte scharrelruimte of buiten in de wei willen zijn. Ze kunnen volop genieten, eten, drinken, scharrelen, zonnebaden of een stofbad nemen. Ook kunnen de hennen rennen of uitrusten in de wei, klimmen in de volière of op de zitstok slapen. Elke dag is alles mogelijk, kortom alles wat kippen graag doen.
Vechtdalgranen	Vechtdalgranen is onderdeel van Landbouwbedrijf Laarbrug. Vanuit het landgoed en ten behoeve van de bescherming van het Vechtdal wordt in de laatste jaren meer de nadruk gelegd op duurzaam ondernemen. Er werd een extensiever bouwplan gehanteerd en werd er gestart met het verbouwen van graan. Graan is geen rendabel gewas en dat is ook een van de redenen om Spelt te gaan telen. Om het rendabel te maken heeft Landbouwbedrijf Laarbrug Vechtdalgranen opgezet. Het doel van Vechtdalgranen is om het graan zelf te verwerken tot producten voor de eindgebruiker. Een doel wat uniek is in Nederland. Op deze manier ontstaan er streekeigen producten voor en in het Vechtdal, maar ook voor de wijde regio.
Vechtdal Hooglanders	Vechtdal Hooglanders is een bedrijf dat zich bezig houdt met het beheren van de natuur. De natuurgebieden worden onderhouden door Schotse Hooglanders. De dieren grazen het hele jaar buiten langs de uiterwaarden van de Vecht, waar ze een gevarieerd dieet hebben van allerlei wilde grassen en kruiden. Om een gezonde balans in de kudde te houden wordt af en toe een dier geslacht. Van dit (h)eerlijke vlees uit de natuur worden vleespakketten samengesteld. Vleespakketten kunnen besteld worden via een bestelformulier. Voor kleinere hoeveelheden kunt u terecht bij de streekwinkels in het Vechtdal.

Bijlage 6: Thema's en projecten waaraan binnen de grensoverschrijdende samenwerking met Duitsland is gewerkt (Uitvoeringsprogramma Vecht en Vechtdal 2009).

Projecten en thema's	Omschrijving en doel
Samenwerking Hoogwaterbescherming	De hoogwaterveiligheid van de Vecht moet ook in de toekomst gewaarborgd blijven. Zowel aan Nederlandse als aan Duitse zijde worden hoogwatermodellen ontwikkeld om tot een integrale inschatting te komen van de gevolgen van klimaatverandering en herstelmaatregelen. In eerste instantie wordt gestreefd naar coördinatie tussen Nederlandse en Duitse experts op het gebied van hoogwaterveiligheid en concrete afstemming m.b.t. hoogwatermodellen. Hieruit kunnen wens en noodzaak voortkomen om concrete maatregelen en maatregelpakketten in de beneden- en bovenloop op elkaar af te stemmen, en tevens gezamenlijke projecten te formuleren. Hiervoor wordt een werkgroep hoogwatermodellering en hoogwaterveiligheid opgericht. Daarnaast zal vanuit de werkgroep ook een bijdrage worden geleverd voor het Vechtsymposium in 2010. De werkgroep zal ook bekijken of er aanleiding en/of noodzaak is om voorstellen te ontwikkelen voor gezamenlijke herinrichtingsprojecten.
Samenwerking herstel Vecht, natuur en waterkwaliteit	De Vecht wordt de komende jaren, daar waar mogelijk, hersteld. Op dit moment ontbreekt deels nog belangrijke kennis over het riviersysteem, mogelijke herstelmaatregelen en grensoverschrijdend waterbeheer. Studies die op dit moment lopen of de komende jaren worden uitgevoerd zullen de kennisbasis verbreden. In eerste instantie wordt gestreefd naar coördinatie tussen Nederlandse en Duitse ecologen en experts. Hieruit kunnen wellicht gezamenlijke maatregelen en monitoringprogramma's voortkomen. De vispasseerbaarheid van stuwen en andere kunstwerken wordt in dit verband door alle partijen als een belangrijk item gezien. Om deze redenen wordt een werkgroep herstel en vispasseerbaarheid ingesteld. Drie belangrijke onderwerpen worden aan de orde gesteld: • biologische passeerbaarheid. • natuurontwikkeling in het winterbed: Centraal staat niet het opstellen van een masterplan voor het hele winterbed (ecologische verbindingszone), maar de inrichting van biotopen naar het stapsteenprincipe. Wenselijk is verdere afstemming m.b.t. de deelname van Naturschutzbehörden en het oprichten van een aparte werkgroep (WG Stapsteen). • Vechtsymposium 2010: Het oorspronkelijk als kennisconferentie (hoogwater, herstel) bedoelde Vechtsymposium wordt uitgebreid met andere grensoverschrijdende thema's en projecten. Voorstel om Vechtsymposium om het jaar te organiseren en aan te binden aan toekomstig Grensoverschrijdend Programmeerteam.
Beleefbaarheid van de Vecht -	In dit project staat een verbeterde beleefbaarheid van de rivier vanaf het water centraal. Naast de huidige recreatieve scheepvaart met

bevaren, ped- delen, zich laten drijven	kajuitboten met een diepgang van max. 1 meter op de Vecht tot Ommen (NL) wordt op dit moment gewerkt aan het ontwikkelen van alternatieve vormen van bevaarbaarheid. Zodat de midden- en bovenloop ook bevaren kunnen worden met kleine bootstypen. Deze alternatieven, zoals het varen met platbodems (zompen), elektrische fluisterboten, kano's, of zelfgebouwde vloten zijn geschikt om verschillende delen van de halfnatuurlijke rivier te bevaren. Binnen het project zal dan ook onderzoek worden gedaan naar de beleefbaarheid van de gehele Vecht voor verschillende transportmiddelen, afhankelijk van de stuwen en rivierprofielen. Daarbij zal worden voortgeborduurd op de kennis en methoden van het Nederlandse initiatief voor het opstellen van een businesscase voor Vechtsloepen. Het project zal afstemming zoeken met het initiatief van de geplande samenwerking tussen de LEADER-regio's Noordoost Overijssel, Grafschaft Bentheim en Steinfurter Land om de Vechtdalroute
Grensover- schrijdende ge- biedsontwikke- ling Emlichheim - Gramsbergen	Centraal staat de ontwikkeling van het Vechtdal tussen Emlichheim en Gramsbergen. In dit gedeelte bevindt zich de Nederlands-Duitse grens – de directe verbinding tussen de twee landen in het Vechtdal. Dit gedeelte van het Vechtdal heeft veel potentieel m.b.t. natuur- en landschapsontwikkeling, maar ook toeristische activiteiten. Zowel aan Nederlandse als ook aan Duitse kant bestaan al meer dan tien jaar ideeën over de ontwikkeling van dit gebied. Deze inspanningen en ideeën kunnen in het kader van de Vechtvisie verder worden gebundeld. In het project zal een integrale gebiedsontwikkeling plaatsvinden op basis van de vijf statements. Daarbij zal het project zich richten op: 1. Inrichting van levendige, halfnatuurlijke Vecht tussen Emlichheim en Gramsbergen binnen de kaders van waterveiligheid. Concreet gaat het om maatregelen zoals aansluiten van oude meanders, graven van nieuwe meanders, ontstenen en de verwerving en inrichting van een stuk Robuuste VerbindingsZone (RBZ). 2. Grotere toegankelijkheid en beleefbaarheid van dit stukje Vechtdal voor recreanten en toeristen door het verbinden van de ruiter-, fiets- en wandelpadennetwerken, aanleggen van een doorgaande, onverhard oeverpad, gecombineerd met instapmogelijkheden voor watersporters, en verhogen van het serviceaanbod - wandelen, paardrijden, landschapscamping, etc. 3. Verbinden van het grensoverschrijdende gedeelte van het Vechtdal in de lengterichting. Bewoners en recreanten verleiden om het buurland te bezoeken.
Wandelen en fietsen in het Vechtdal - van de bron tot aan de monding	De bestaande wandelpaden (in Nederland b.v. Vechtdalpad, Maarten van Rossumpad) bevinden zich vaak op grotere afstand van de Vecht. Dat geldt tevens voor de Vechtdalroute voor fietsers. Het idee bestaat om een oeverpad aan te leggen en op die manier de beleefbaarheid en toegankelijkheid van de Vecht, de aangrenzende natuurgebieden en natuurlijk het Vechtdal als geheel te verbeteren. De Vecht zal zich in de komende jaren en decennia veranderen, wordt op sommige plaatsen dynamischer. Een oeverpad moet daarom kunnen meebewegen en zal gedeeltelijk onverhard zijn. Daarnaast wordt een verbetering en optimalisatie van de bestaande Vechtdalroute voor fietsers ondersteund. Hierbij ligt de nadruk op een ster-

	kere aanbieding van de route aan het bestaande toeristische aanbod, maar tevens de ontwikkeling van nieuwe thema's en attracties. Het is de bedoeling dat hiervoor een LEADER-aanvraag wordt ingediend.
Grenzeloos rijden - van de bron tot de monding	Het Nederlandse Vechtdal heeft een scala aan hippische centra, maneges en stallen. In het project 'Levende Vecht' is voorgesteld om deze sport een sterke impuls te geven en het Vechtdal als ruitergebied neer te zetten. In NRW en Nedersaksen bestaat het voornemen om het concept "Urlaub mit dem Pferd" verder te ontwikkelen. Een breed netwerk van lange afstandrutterroutes in het Vechtdal maakt het concept "Vakantie te paard" mogelijk. Dit toeristische aanbod is bijzonder interessant voor een welgestelde klandizie. Van het aanspreken van deze doelgroep wordt dan ook een bijzonder ontwikkelingsimpuls voor het regionale toerisme verwacht. In het project staat dan ook het idee centraal om een (grensoverschrijdend) netwerk van lange afstandrutterroutes (meerdaags) aan te leggen, gecombineerd met overnachtingsmogelijkheden voor ruiter en paard "bed & box". Door samenwerking van ondernemers en nauwe afstemming met gemeenten en overheden wordt een servicenetwerk rondom het thema "Vakantie te paard" ontwikkeld. Om dit alles te bereiken wordt een masterplan ontwikkeld binnen het project dat zich richt op het overkoepelende concept.
Vecht – Kunst – Vechte	Het Vechtdal kent een groot aantal culturele bezienswaardigheden en kunstwerken. In de afgelopen 30 jaar zijn er bovendien inspanningen ondernomen om de Nederlands-Duitse kunstwegen van Nordhorn tot Zwolle te ontwikkelen (www.kunstwegen.org). Er bestaan concrete plannen om in de komende jaren de kunstwegen aan Duitse zijde van Niedersachsen in de richting van Nordrhein-Westfalen uit te breiden. Ook in Nederland wordt nagedacht over een versterking van de kunstwegen. Tegelijkertijd wordt aan Nederlandse zijde, op sommige plaatsen een ontoereikende toegankelijkheid en beleefbaarheid van de kunstwerken geconstateerd. Het potentieel van deze unieke weg wordt niet geheel benut. Ook ontbreekt een (speelse) aansluiting op de rivier; de blauwe band van het Vechtdal.
Het blauwe klaslokaal	De volwassenen van vandaag scheppen en vormen de Vecht van morgen. Maar voor wie? En, worden hun voorstellingen en hun gedachten gedeeld door hun kinderen? Wat wenst de opgroeiende generatie voor hun regio, blijven zij zich verbonden voelen met hun regio, het Vechtdal en met hun burens? Doel van het project is het om kinderen en jongeren te stimuleren zich met de Vecht en het Vechtdal bezig te houden: 1. Manifesteren van het Vechtdal voor de komende generatie. 2. Bewustwording van grenzen en grenzenloosheid (Europa van de regio's). 3. Educatie en opvoeding rondom het thema water. Daarom wordt er een breed, grensoverschrijdend educatieproject opgezet. Dit project zal zowel lesmateriaal, schoolpartnerschappen (bijv. Nordhorn - Hardenberg) en excursies ontwikkelen.
Rivier- en landschapsbiografie	De versterking van een grensoverschrijdende identiteit van het Vechtdal is een van de vijf statements. Er is echter geen samenhangend, grensoverschrijdend beeld van de rivier de Vecht als cultuurfactor. Wel zijn er vele aanzetten beschikbaar vanuit (lokale) cultuurhistorie, ontwikkeling grondgebruik, nijverheid, transport en handel, streekverhalen en -gebruiken, demografie, architectuur, waterstaatsgeschiedenis, (historische) geografie, e.a.. Het verhaal en het beeld van de "Bentheimer zandsteen" is bekend, maar kan nog

	zeker verdiept en verbreedt worden. Het idee is dan ook om een rivier- en landschapsbiografie op te stellen. Hiervoor zouden een aantal professionele partijen moeten samen werken met de heemkundekringen aan weerszijden van de grens. De resultaten moeten via publicaties, film, internet, lesmateriaal en musea worden gedeeld met het publiek. De rivier- en landschapsbiografie kan ook gebruikt worden als inspiratiemateriaal voor de ontwikkeling van stadsfronten, impuls geven aan landgoederen, etc.
Grensoverschrijdend marketing van duurzame Vechtdalproducten	De Vecht verandert, waar mogelijk, in een levende, halfnatuurlijke rivier. Het winterbed van de rivier ontwikkelt zich mee en is een open landschap met kansen voor landbouw en natuur. Dat vergt innoverende technieken en een goede inpassing van landbouw en natuur. In het Nederlandse deel van het Vechtdal is de Stichting Dianthus actief (www.vechtdalproducten.nl). De stichting is een samenwerkingsverband tussen in totaal 25 partijen, voornamelijk agrariërs maar tevens organisaties zoals Landschap Overijssel, Vereniging Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en For Farmers. De Dianthus-leden leveren onder het beschermde merk "Vechtdalproducten" zowel aan Horeca, kleine retail, supermarkten, groothandel als biologische cateraars. Stichting Dianthus is geïnteresseerd om met Duitse agrariërs samenwerkingsverbanden op te bouwen. Daarom wordt in dit project gepoogd een duurzame samenwerking op te zetten tussen Dianthus en Duitse agrariërs in INTERREG en/of LEADER-verband.